

4-161

Library
of the
University of Toronto

Chimpenois

~~Chimpenois~~

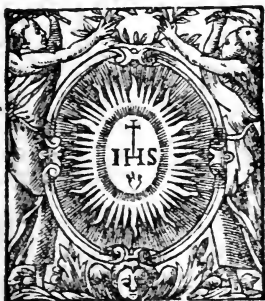
~~Chimpenois~~

DE ÆTERNA
FELICITATE
SANCTORVM
LIBRI QVINQVE:

Ad Illustriss. & Reuerendiss. D.
Cardinalem FARNESIVM:

AUCTORE

ROBERTO Card. BELLARMINO
è Societate IESV.

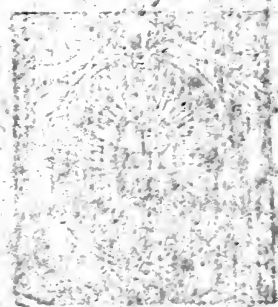

PARISIIS,
Apud SEBASTIANVM CHAPPELET,
viâ Iacobæâ, sub signo Oliuæ.

M. DCXVI.

ETATIS
MAYORIS
ECONOMIAE

DE
MAYORIS
ECONOMIAE
MAYORIS
ECONOMIAE

DE
MAYORIS
ECONOMIAE
MAYORIS
ECONOMIAE

ODOARDO
FARNESIO
 S. R. E. CARDINALI
 AMPLISSIMO

Robertus Card. Bellarminus
Salutem dicit.

A magnitudo est,
 Cardinalis Am-
 plissime, tuorum
 in nostrum Ordinem be-
 neficiorum, vt omnes &
 singulos nostræ Sodalita-
 tis alumnos nomini tuo
 mirificè deuinctos habeas.

A ij

Tu enim maiores tuos
 æmulatus, quod illi incho-
 arunt, excelso animo per-
 ficis; & quod illi perfece-
 runt, magnitudine men-
 tis etiam superare conten-
 dis. Et quoniam bonorum
 laborum gloriosus est fru-
 ctus; reddet mercedem
 plenam Deus, cuius ho-
 norem pia liberalitas tua
 potissimum intuetur. Sed
 & ipsa nostra Sodalitas, a-
 pud quam tantorum be-
 neficiorum memoriã nul-
 la umquam delebit obli-
 uio, non intermittet, per
 filios atque alumnos suos,
 grati animi significatio-

5
nem, siue scriptis libris, siue
sermonibus, testificari. Et
ego quidem iam dudum a-
nimo destinaueram dicare
nomini tuo magnū, quod
moliebar, opus; tripli-
cem videlicet explanatio-
nem in Apostolum Pau-
lum, literalem, moralem,
& dogmaticam: sed lon-
gitud. operis, & breue
spatium, quod mihi su-
perest vitæ, & quotidia-
næ occupationes, quæ pa-
rum omnino ad scriben-
dum otij mihi relinquunt,
effecerunt, vt de opere il-
lo perficiendo planè de-
sperarem. Quare spiritua-

le opusculum, quod superiori mense Septembri mihi ipse conscripsi, magno illi operi substituendum censui: fretus benignitate tuâ, apud quam magna voluntas dantis parvitatem doni facile compensabit. Et fortasse opusculum meum non valdè dissimile erit magno operi tuo. Tu enim Sodalitati nostræ, præter alia beneficia, egregiam domum, in ipsâ vrbe Româ, magnis sumptibus ædificare pergis: ego tibi domum

2. Cor. 5. non manu factam, æternam in cælis, non inquam

ædificabō (id enim solius
 omnipotentis Architecti
 proprium est) sed pro vi-
 rium mearum tenuitate
 quasi digito ostendere, &
 viam ad eam aperire ten-
 tabo. Quamuis enim non
 ignorem, te, vt Principem
 Ecclesiasticum decet, ab
 ineunte ætate coluisse stu-
 dia pietatis, & multò ma-
 gis in ætate matura nunc
 colere : tamen tanta est
 humana fragilitas, & ad
 res terrenas caducásq; pro-
 pensio, vt necesse sit, nisi
 identidem ad cælestia me-
 ditanda animum reuoce-
 mus, de humano puluere,

*Serm. 4.
de Qua-
dragesi-
ma.*

vt loquitur sanctus Leo, etiam religiosa corda fordescere. Quapropter non exiguo beneficio nos afficiunt, qui piis opusculis, multis variisq; modis nos admonent & excitant, vt quæ sursum sunt, non quæ super terram, sæpè ac seriò inquiramus. Sic enim & corda mundantur, & palatū animæ curatur, vt homo interior videre pulchritudinē veramq; dulcedinem degustare incipiat. Ex quo illud consequitur, vt mundi gloria paulatim nobis vilescat, & carnis deliciæ omninò desipiant: ac de-

Coloss. 3.

nique, vt loquitur sanctus
 Petrus, sic nobis abundan- 2. Pet. 1.
 ter ministretur introitus
 in æternum regnum Do-
 mini nostri & Saluatoris
 Iesu Christi. Quid enim
 est abundanter ministrari
 introitū in Regnum Chri-
 sti, nisi per varias confi-
 derationes æternæ felici-
 tatis, multiplices vias ster-
 ni vel aperiri ad ingredien-
 dam domum illam non
 manu factam, æternam in
 cælis; quæ etiam Ciuitas
 superna, & Regnum cœ-
 lorum in Sacris literis dici
 solet? Atqui hoc est argu-
 mentum opusculi mei, in

quo per duodecim considerationes, quasi per vias duodecim inuestigatur æternæ felicitatis amplitudo atque sublimitas, cum maxima vtilitate & voluptate coniuncta. Et quoniam parum omnino prodest, bonum, quod quaeritur, inuenisse, nisi etiam inuentum feliciter acquiratur, & sine amittendi timore possideatur; per easdem cōsiderationes ad summi boni adeptionem directa & lata panditur via, & cursus velox sine intermissione & fatigatione dirigitur. Accipe igitur

tur, Cardinalis optime,
munusculum, quod &
grati animi pro acceptis
beneficiis testimoniū de-
ferat, & simul non sit fu-
turum inutile ad obtinen-
dum bonum quod supe-
rat omne bonum, & in
quo omnia continentur
bona.

A vj

P R Æ F A T I O.

N N O superiore ad
 meam præcipue spiri-
 tualem utilitatem con-
 scripsi mihi ipse Libel-
 lum De Ascensione metis in Deum
 per scalas rerum creatarum. Nunc,
 quoniam placet Deo senilem eta-
 tem meam adhuc longius aliquan-
 tulum protrahere, subit animum
 de caelesti patria, ad quam an-
 helamus omnes filij Adam, qui
 hanc vallem mortalitatis gementes
 & flentes incolimus, aliquid medi-
 tari, & meditationes stilo alligare,
 ne pereant. Igitur in Scripturis
 sanctis, que sunt veluti epistole
 cōsolatorie de patria caelesti ad exi-
 lium nostrum à Patre transmissæ,
 quatuor nomina reperio, ex quibus
 utcumque bona illius loci nobis in-
 potescere possunt. Nomina sunt,

Paradisus, Domus, Ciuitas, Regnum. De Paradiso beatus Paulus, 2. Cor. Scio, inquit, hominem in Chri. 12. sto ante annos quatuordecim, raptum in tertium cælum; & paulò post, raptum in Paradisum; ubi ne putaremus eum de Paradiso terrestri loqui, præmisit, raptum in tertium cælum. De Domo sic ipse Filius Dei loquitur: In Domo Patris mei mansiones multæ Ioan 14. sunt. De Ciuitate Apostolus ad Hebræos, Accessistis, inquit, ad Ci. Heb. 12. uitatē Dei uiuentis, Ierusalem celestem. De Regno calorū Dominus ipse apud Mattheum Euangelistam, Beati pauperes spiritu, Matt. 5. inquit, quoniam ipsorum est Regnum cælorum. Atque hoc nomine in omni sacra Scriptura nullum est frequentius. Paradisus uocatur locus Sanctorum in celo, quoniam locus est amœnissimus, & deliciis affluens. Sed quoniam po-

tuissent homines existimare, Para-
 disum esse hortulum, in angulo do-
 mus positum, qui paucissimos homi-
 nes caperet; addidit Spiritus in scri-
 pturis nomen Domus: quia domus
 regia, palatium ingens esse solet,
 ubi præter hortum sint etiam aula,
 triclinia, cubicula, & alia id genus
 multa. Sed quoniam domus, quan-
 tumuis magna, nõ multos homines
 capere potest; ne putaremus, paucis-
 simos omnino fore qui ad vitam
 æternam pertineant, addidit Scri-
 ptura nomen Ciuitatis, quæ multos
 hortos, & multa palatia capiat. Sed
 quoniam de Beatorum numero scri-
 psit S. Ioannes in Apocalypsi, Vidi
 turbam magnam, quam dinu-
 merare nemo poterat; & nulla
 est ciuitas, quæ turbam innumera-
 bilem cõplecti in sinu suo possit; Scri-
 ptura sancta vocabulum Regni, &
 Regni celorum adiunxit, quo loca
 nullus est in rerum vniuersitate ca-
 pacior.

Sed rursus, quoniam in amplissimo Regno multi sunt homines, qui plurimos eiusdē Regni incolas nunquam vident, nec nomina eorum tenent, neque sciunt an umquam fuerint in rerum natura; & certum est, beatos homines omnes ab omnibus videri, & sciri, & inter se familiariter versari, ut amicos & proximos: ideò Scriptura non contenta nomine Regni, addidit nomen Ciuitatis, ut intelligeremus, incolas eius Regni, quamuis spatiosissimi & maximi, esse verè ciues Sanctorum, & inter se ita coniunctos & familiares, ut sunt ciues vnius exigue ciuitatis. Ac ut prætereà sciremus, felices illos homines non solum esse ciues Sanctorū, sed etiam domesticos Dei, imò etiā filios Dei; ideò Spiritus sanctus, quam appellauerat Ciuitatem, appellauit etiam Domum. Deniq; quia Beati omnes iisdem in celis delicijs fruuntur, ideò

Locum illum Paradisum nominauit.

Itaq; quatuor illæ voces, Regnũ, Ciuitas, Domus, Paradisus, rem vnã atque eandem significant: & Paradisus ille tam est amplus, vt Domus, Ciuitas & Regnum verè dici possit. Ergo de hoc felicissimo loco primùm sub nomine Regni, deinde sub nomine Ciuitatis, tum sub nomine Domus, deniq; sub nomine Paradisi, ipso Deo benè iuuante, meditari in cubiculo cordis, & quæ Deus ipse suggerere dignabitur, literis mandare proposui. Addam sub finem operis sex alia nomina, non locorum, sed rerum, ex parabolis Domini, videlicet, Thesaurum absconditum in agro, Margaritam pretiosam, Denarium diurnum, Gaudium Domini, Cœnam magnam, Nuptias Regias: & alia duo ex Apostolo, Brauiũ, & Coronam. Sic erunt in vniuersum cõsiderationes duodecim, quibus in Scripturis sanctis felicitas Sanctorũ aeterna describitur.

DE ÆTERNA
 FELICITATE
 SANCTORVM
 sub nomine Regni Dei.

LIBER PRIMVS.

CAP. I.

De amplitudine Regni Dei.

DOCTRINA de Regno
 cælorum quanti mo-
 menti sit, vel ex eo co-
 gnosci potest, quod
 Magister cælestis Christus concio-
 nes suas à verbis illis inchoauit: *Pœ. Matt. 4.*
nitentiam agite, appropinquauit enim
Regnum cælorum. Et omnes ferè pa-
 rabolas suas de Regno cælorum.

Mat. 13. composuit, dicens: *Simile factum*
 18. 20. *est Regnum cœlorum, & post resurre-*
 21. 22. *ctionem suam, in illis vltimis qua-*
 25. *draginta diebus ante Ascensionem*
 apparens discipulis, loquebatur de
 Regno Dei, vt sanctus Lucas in
 Act. 13. Actis Apostolorum testatur. Ita-
 que initium, & progressio, & con-
 summatio sermonum Christi, Re-
 gnum cœlorum fuit. Nos tamen
 hoc loco non omnia, quæ de Re-
 gno cœlorum disputari possunt,
 explicare aggredimur, sed ea so-
 lum, quæ ad locum & statum Bea-
 torum pertinent; atque illud in
 primis, cur locus & status Beato-
 rum, Regnum cœlorum in Sacris
 literis nominetur.

Habitatio Sanctorum multis de
 causis Regnum cœlorum dicitur.
 Primum, quia regio est amplissi-
 ma, & multò amplior, quam hu-
 manæ cogitationis angustia capere
 possint. Orbis terræ, qui veluti
 punctum est si comparetur ad su-
 premum cœlum, multa & magna
 Regna complectitur, vt vix nume-
 rari queant: quantum igitur erit

Regnum illud, quod est vnicum, & per totam cœli cœlorum latitudinem spatiaque diffunditur? Neque solùm continet Regnum Dei super-cœlestem regionem, sed omnem hanc rerum vniuersitatem. Est enim super-cœlestis regio, quæ propriè Regnum cœlorum dicitur, prima quasi prouincia Regni Dei, in qua primarij Principes resident, qui sunt omnes filij Dei. Secunda prouincia dici potest ætherea, in qua stellæ morantur; quæ stellæ quamuis in se animatæ non sint, tamen sic ad nutum Creatoris obediunt, vt viuentes & animatæ dici possint, iuxta illud Ecclesiasticum: *Regem, cui omnia viuunt, venite adoremus.* Tertia prouincia est aërea, in qua venti nubesque discurrunt, & procellas, pluuias, niues, grandines, tonitrua, fulgura efficiunt, & in qua etiam volucres generum diuersorum spatiantur & volant. Quarta prouincia est aquea, quæ maria, fontes, flumina, lacusque complectitur, in quibus pisces procreantur,

Pfal. 3. qui perambulant semitas maris. Quinta est terrea, quæ quasi æmula cæli, habitatores nobilissimos, sed non beatissimos habet: homines videlicet ratione præditos, sed mortales; qui tamen dominantur bestiis terræ, volucribus cæli, & piscibus maris. Postrema est prouincia subterranea, quæ quasi Arabia deserta nullos omnino fructus bonos producit, sed spinas solum & tribulos; in qua degunt spiritus reprobis, qui superbia sua hoc meruerunt, ut qui voluerunt esse primi, fierent nouissimi; & qui super astra cæli exaltare sedem suam conati sunt, ad imos inferos detruderentur; atque hic locus expectat omnes illos homines, qui tanquam socij dæmoniorum in flagitiis & sceleribus volutati, sine vera pœnitentia de hac vita discedunt. Has omnes prouincias imperio suo Deus tenet, cui canit Psalmista: *Omnia seruiunt tibi.* Atque hoc totum vastissimum & maximū Regnum communicabit Deus cum diligentibus se, ut paulò infrà dicemus.

Pf. 118.

Ergo, anima Christiana, dilata cor tuum, non tenearis angustiis rerum præsentium. Quid tantum laboras & sudas, vt particulam mundi huius obtineas, quæ totum possidere poteris, si volueris? Certè si ad hoc Regnum seriò mortales aspirarent, vel de illo attentè cogitarent, erubescerent vtique bella gerere pro angustiis portuiculis terræ. Offert tibi Dèus, ô homo, societatem immensi atque æterni Regni sui; & tu pro vnius oppiduli defensione vel acquisitione bellum geris, vbi multæ committuntur rapinæ & cædes, & aliâ peccata innumerabilia, quibus Rex Regum iustissimè prouocatur ad iram. Vbi est prudentia? vbi consilium tuum? Neque hæc dico, quòd existimem non licere Christianis pro defensione oppidorum suorum bella gerere: scio enim non solum à sanctis Patribus, Augustino præsertim, viro doctissimo & sanctissimo, & sancto Thoma Scholasticorum Theologorum principe, iusta bella defendi;

*Epist. 5.
ad Marcellinum.*

2. 2. 9.

40.

- Luc. 3. sed etiam ab ipso Præcurfore Domini, quo inter natos mulierum maior non surrexit, dictum esse militibus, non vt militiam tamquam illicitam deserent, sed vt stipendiis suis contenti neminem concutiant, & nemini iniuriam faciant, & ego ipse in libris Controuerfiarum iusta bella defendi.
- Lib. 3. De laicis
6. 14. Non igitur bella simpliciter reprehendo, sed ad id quod perfectius & sæpè vtilius est, adhortor; ad eum planè modum, quo sanctus
1. Cor. 6. Paulus Corinthiis dicit: *Delictum est in vobis, quòd iudicia habetis inter vos: quare non magis iniuriam accipitis? quare non magis fraudem patimini?*
- Iac. 4. & sanctus Iacobus in Epistola sua: *Vnde bella & lites in vobis? nõnne ex concupiscentiis vestris? concupiscitis, & non habetis: occiditis & zelatis, & non potestis adipisci: litigatis & belligeratis, & non habetis.* Certè enim qui de Regno cœlorum valde sollicitus esset, non facilè ad iacturam vnius oppiduli moueretur, sed quæreret mediatores, qui sine dispendiis & periculis bellorum li-

tem componerent. Sed pergamus ad cetera.

C A P. II.

Defrequentia Regni Dei.

DICITUR secundò habitatio illa sublimis Regnum cælorum, quoniam multitudinem & diuersitatem habitantium tantam continet, quantam nulla domus aut ciuitas, sed sola Regna maiora continere solent. Ibi est, vt Apostolus loquitur in Epistola ad *Heb. 2.* Hebræos, multorum millium Angelorum frequentia, ibi quoque spiritus iustorum perfectorum, ad quorum numerum pertinebunt, quotquot ab Abel iusto vsque ad sæculi consummationem in Domino morientur. Nec solùm spiritus iustorum hominum post mundi consummationem ibi erunt, sed erunt etiam corpora gloriosa, quæ omnia & singula fulgebunt

- sicut sol in Regno Patris eorum, vt Dominus loquitur apud Mat. 13. thæum. Et quidem quod attinet ad Angelorum diuersitatem, vix aliud nobis peregrinantibus in terra scire licet præter nomina. Scimus enim alios vocari Sera- phim, ex visione Isaiaë Prophetæ, alios Cherubin, ex prophetia Eze- chielis; alios Thronos, alios Do- minationes, alios Principatus, alios Potestates, ex Apostolo ad Coloss. 1. Colossenses; item alios Virtutes, Ephes. 1. ex eodem Apostolo ad Ephesios; 1. Thes. 4. alios Archangelos, ex eodem Apo- stolo, & ex Epistola Apostoli Iudæ: alios denique Angelos, quorum frequentissima mentio fit in om- nibus libris Sacris. Ex his nouem vocabulis constans est Doctorum sententia, colligi nouem esse Or- dines Angelorum; quorum singu- li Ordines multa millia Angelo- rum contineant, dicente Daniele: Dan. 7. *Millia millium ministrabant ei, & de- cics millies centena millia assistebant ei.*
- Iob. 25. Et Iob concinente: *Numquid est numerus militum eius?*

Et quamuis omnes Angeli sine dubio beatissimi, & omnium virtutum ac donorum diuinorum decore mirificè splendeant; tamen illi dicuntur Seraphim, qui charitatis ardore præminent: illi Cherubim, qui scientiæ splendore prælucent; illi Throni siue Sedes, qui tranquillitate contemplationis ineffabili gaudent; illi Dominationes, qui vt summi Imperatoris administri, mundo inferiori dominantur; illi Virtutes, qui omnipotentis Domini iussu signa & prodigia patrant; illi Potestates, qui super aëreas potestates spirituum immundorum imperium obtinent; illi Principatus, qui Regibus ac Principibus mundi præfunt; illi Archangeli, qui Prælati Ecclesiæ adhibiti sunt adiutores; illi denique Angeli, qui singulorum hominum, dum in terris viuunt, custodiam curamque suscipiunt. Nec solùm ista significantur variis nominibus Angelorum; sed prætereà nomina illa sunt quasi insignia, vel imagines, aut ipse-

cula magnitudinis Dei: siquidem Seraphim ardore suo, quasi vexillo quodam, imagine aut speculo, repræsentant infinitam charitatem Dei, qui solo amore impulsus, Angelos ipsos & homines & reliqua omnia condidit & conseruat. Cherubim simili vexillo, imagine aut speculo, referunt infinitam Dei sapientiam, qua omnia in numero, pondere, & mensura constituit. Throni eodem modo, quasi in perfecta imagine demonstrant altissimam illam quietem, qua Deus sedens fruitur, cum immotus omnia mouet, & tranquillus omnia disponit & regit. Dominationes similiter omnibus ostendunt, Deum esse, qui verè ac propriè solus rebus omnibus dominatur, cum ei soli liceat res omnes conseruare, vel ad nihilum redigere. Virtutes quoque demonstrant omnibus, Deum solum esse, qui facit mirabilia magna solus; qui se sibi reseruauit vni innouare signa, & multiplicare prodigia. Potestates verò nomine suo præferunt,

Deum esse solum potentem absolute & verè, cui nihil sit impossibile, quippe in quo solo vera potentia locum habet. Principatus vexillo suo significat, Deum esse principem Regum terræ, Regem Regum, & Dominum dominantium. Archangeli Deum esse demonstrant verum & summum Ecclesiarum omnium Præsidem. Angeli denique Deum esse indicant verum Patrem orphanorum; & qui licet Angelos custodes singulis hominibus dederit, tamen ipsum quoque singulis adesse, singulos custodire, singulos protegere. Nam ipse quoque Prophe- Psa. 90.
 ta, qui dixerat, *Angelis suis mandavit de te, ut custodiant te in omnibus viis tuis*; idem introducit Deum dicentem: *Cum ipso sum in tribulatione, eripiam eum, & glorificabo eum.* & Dominus, qui dixerat, *Angeli eorum semper vident faciem* Mat. 18.
Patris mei, qui in caelis est; idem dixit: *Nonne duo passeressesse va-* Mat. 10.
neunt, & vnus ex illis non cadet super terram sine Patre vestro? vestri autem

capilli capitis omnes numerati sunt: nolite ergo timere, multis passeribus meliores estis vos. Atque hæc de Angelis pauca nouimus: de quibus, si placet, vide sanctum Bernardum in libro 5. De consideratione, vnde hæc pauca delibauimus.

His verò nouem Angelorum Ordinibus, quasi ex altera parte, respondet turba tanta sanctorum hominum, vt eam numerare nemo possit, vt suprâ docuimus ex Apoc. 7. calypsi: quæ turba nouem item Ordinibus continetur: nam alij sunt Patriarchæ, alij Prophetæ, alij Apostoli, alij Martyres, alij Confessores, alij Pastores & Doctores, alij Sacerdotes & Leuitæ: alij Monachi vel Eremitæ; denique sanctæ Feminæ, aut Virgines, aut Viduæ, aut etiam Coniugatæ.

Rogo te nunc, anima Christiana quanta felicitas erit, cum tantis, & talibus conuersari? Scribit sanctus Hieronymus in Epistola ad Paulinum, multos lustrasse prouincias, nouos adiisse populos, maria transfuisse, vt eos quos ex libris cele-

bres nouerant, coràm viderent & audirent. Ad vnum Salomonem 3. Reg. 10 ob sapientiæ opinionem veniebat Luc. 12. Regina Saba de finibus terræ: & ad vnum Antonium Eremitam, Athanasius in eius Vita. propter famam sanctitatis, vndique homines concurrebant; ipsi etiam Imperatores amicitiam eius ambiebant. Quid igitur erit, tot Angelos, & tot Prælatos homines, vtique sanctissimos, & simul amicissimos, & felicitatis eiusdem confortes videre & alloqui? Vnus Angelus si in decore suo spectandum se præberet in hoc exilio, quis non libenter occurreret? quid igitur erit, vno intuitu Angelos omnes cernere? Et si vnus aliquis ex Prophetis, aut Apostolis, aut Ecclesiæ Doctoribus, nunc de cælo descenderet, quanta simul auiditate & attentione audiretur? At in Regno illo non vnum, sed omnes & singulos Prophetas, & Apostolos, & Doctores videre & audire, & cum eis assiduè conuersari licebit. Vnus sol quantum lætificat vniuersam terram? quid facient

30 DE ÆTERNA FELICITATE
soles innumerabiles, & soles viui,
intelligentes, & iubilantes in Re-
gno Dei? Mihi quidem ita dulci-
ter sapit ista consuetudo cum An-
gelis & hominibus, quorum nullus
est insipiens aut malus, sed omnes
optimi & sapientissimi, vt hoc so-
lum magnæ felicitatis instar mihi
esse videatur; & propter quod so-
lum libenter carerem oblectamen-
tis omnibus huius vitæ.

C A P. III.

De forma verè monarchica Regni Dei.

TERTIA ratio est, quoniam
in eo solo loco inuenitur per-
fecta forma regnandi. Siquidem
hoc interest inter Regnū & Rem-
publicam, siue optimatum siue
popularis Respublica sit, quod in
Regno summa potestas apud v-
num, in Republica apud multos
inuenitur. In Regnis autem homi-
num numquam est summa pote-

stas apud vnum verè & propriè:
 poterit enim fortasse Rex sine con-
 silio vel consensu aliorum iubere
 vt aliquid fiat, sed exequi non po-
 terit, nisi subditi velint. Et sæpè
 etiam nec iubere poterit, aut cer-
 tè non audebit, si multitudo sub-
 ditorum illum terreat. Quàm mul-
 ti enim fuerunt magni Reges aut
 Imperatores, quos exercitus de-
 stituit, aut etiam interemit? ple-
 næ sunt historiæ exemplis. Inanis
 igitur est summa potestas in Re-
 gibus mortalibus, qui, nisi subdi-
 ti velint, nihil vnquam efficient.
 Potestas autem Dei, qui Rex ma-
 gnus verè dicitur & est, à nullo de-
 pendet, nisi à sua ipsius voluntate;
 quæ cum sit omnipotens, nullus ei
 resistere potest, neque eget militi-
 bus aut armis, aut re aliqua extra
 se. Quòd si vtitur administris An-
 gelis vel hominibus, aut etiam re-
 bus sensu carentibus & inanimis,
 id facit quia vult, non quia non
 potest sine illis omnia quæcum-
 que voluerit facere. Nam qui sine
 vllò comite vel ministro cælum

& terram, & omnia quæ in eis sunt solo verbo condidit, & sola voluntate conseruat; certè posset etiam omnia solo imperio administrare. Nec solum Deus verissimè regnat, quoniam summa potestas apud eum residet, sed etiam quoniam summa regendi ars illius solius est: neque eget Deus vlllo se-

Rom. II. natu, aut consiliariis vllis. *Quis,* inquit beatus Paulus, *cognouit sensum Domini? aut quis consiliarius eius*

Isa. 40 *fuit? & ante eum Isaias Propheta: Quis adiuuit, inquit, Spiritum Domini? aut quis consiliarius eius fuit, & ostendit illi? cum quo inuit consilium, & instruxit eum, & docuit eum semitam iustitiæ, & erudiuit eum scientiam, & viam prudentiæ ostendit illi?* Itaque Monarchia, quæ

optima forma regiminis est, non solum apud Deum inuenitur, sed apud illum solum vera atque perfecta reperitur. Is enim non solum terribilis est super omnes Reges terræ, vt dicitur in Psalmis, sed etiam est Rex magnus super omnes deos, vt dicitur in alio

Psalmo. Siquidem alij sunt dij fal- *Psal. 94.*
 si, qui potius dæmonia dici debe-
 rent, iuxta illud Prophetæ: *dij*
Gentium demonia. Alij sunt dij per *Psal. 95.*
 participationem, vt Reges terræ,
 & Angeli cælorum, iuxta illud:
Ego dixi, dij estis, & filij Excelsi om-
nes. Sed istos omnes deos imperio *Psal. 81.*
 suo subiectos habet Deus ille,
 qui regnat in cælis; proinde so-
 lus ille Rex est verus & magnus:
 quod Nabuchodonosor Rex Ba-
 bylonis, posteaquam superbix
 suæ grauissimas pœnas dedit, agno-
 uit, & verbis illis confessus est:
Igitur post finem dierum ego Nabucho- *Dan. 4.*
donosor oculos meos ad calum leuaui,
& Altissimo benedixi, & viuentem in
sempiternum laudauì & glorificaui;
quia potestas eius potestas sempiterna, &
Regnum eius in generationem & gene-
rationem; & omnes habitatores terræ
apud eum in nihilum reputati sunt: iux-
ta voluntatem enim suam facit tam in
virtutibus cali, quàm in habitatoribus
terræ, & non est qui resistat manui eius,
& dicat ei, Quare fecisti? Nunc igitur
ego Nabuchodonosor laudo, & magni-

fico, & glorifico Regem cæli, quia omnia opera eius vera, & via eius iudicia, & gradientes in superbia potest humiliare. Hæc ille, qui omnibus exemplo esse potest, vt humilientur sub potenti manu Dei, vt sanctus Petrus admonet; & magis delectentur seruire Regi Regum, vt eius beneficentiam mereantur; quàm eius voluntati superbo corde resistere, vnde manum eius grauissimam experiri cogantur.

C. A. P. IV.

Quòd omnes beati sunt Reges.

QUARTA ratio, cur locus & status Beatorum Regnum cælorum dicatur, eaque potissima est, quoniam omnes Beati in cælo Reges sunt, & omnes regis conditiones aptissimè in illos conueniunt. Quamuis enim Sancti omnes in cælo seruiant Deo,

vt dicitur in Apocalypsi, tamen *Apo. 22.*
 simul etiam regnant: nam in eodem libro, & capite eodem, vbi dicitur, *Serui eius seruient illi*; paulò post dicitur: *Et regnabunt in sacula saculorum.* Nec solùm Beati omnes simul seruient & regnabunt, sed etiam simul serui & filij dici poterunt. Sic enim loquitur Deus in Apocalypsi: *Qui vicerit, possidebit hæc, & ero illi Deus, & ille erit mihi filius.* *Apo. 21.* Quare sicut possunt iidem serui esse & filij, sic possunt serui esse & Reges: serui enim sunt, quoniam à Deo creati sunt, & illi debent obedientiam, à quo accipiunt esse, & vivere, & omnia: neque aliquid creatum excipit David, cùm ait, *Ps. 118.* *Omnia seruiunt tibi*: simul tamen possunt esse filij Dei, qui ex Deo *Ioan. 3.* renati sunt per aquam & Spiritum sanctum, & simul Reges esse possunt, quibus regia dignitas ab ipso Regum Rege communicatur; qui propterea in eadem Apocalypsi *Apo. 19.* dicitur *Rex Regum, & Dominus dominantium.*

Dicet aliquis fortasse, non esse difficile aliquem simul esse Regem terræ, & seruum Dei: ad quem modum dicitur in Psalmo: *Et nunc Reges intelligite, erudimini qui iudicatis terram: seruite Domino in timore, & exultate ei cum tremore.*

At Regem esse Regni cælorum, & seruum esse Regis cælorum, quis capiat aut credat? & tamen ita est, & capit hoc & credit fides. Iusti ergo in Regno Patris eorum erunt etiam ipsi Reges Regni cælorum, quoniam participes erunt regię illius dignitatis, & potestatis, & opum, ac reliquorum bonorum quæ sunt in Regno cælorum. Id quod in tribus præcipuè locis Scripturarum sanctarum Spiritus sanctus manifestè pronuntiat. Vnus locus est in Euangelio sancti

Matth. 5. Matthæi: *Beati pauperes spiritu, quoniam ipsorum est Regnum cælorum.*

Mat. 25. Alter in eodem Euangelio: *Venite benedicti Patris mei, possideteparatum vobis Regnum à constitutione mundi.*

Apoc. 3. Tertius in Apocalypsi: *Qui vicerit, dabo ei sedere mecum in throno meo, si-*

cut & ego vici, & sedi cum Patre meo in throno eius. Quid manifestius dici potest? Habemus Regnum cœlorum promissum, habemus in die iudicij possessionem Regni eiusdem assignandam, habemus sessionem in throno regio Filij Dei, & Patris eius, Regis æterni: quid hoc est aliud, nisi participatio eiusdem Regni cœlorum, quod ab æternitate possidet Deus? Adde testimonium beati Pauli: *Si sustinebimus, inquit, & 2.Tim. 2* *conregnabimus.* & sancti Ioannis in principio Apocalypsis: *Ego Ioannes Apoc. 1.* *frater vester, & particeps in tribulatione, & Regno.* & sancti Iacobi in *Iacob. 2.* *Epistola sua: Deus, inquit, elegit pauperes in hoc mundo, diuites in fide, & heredes Regni, quod repromisit Deus diligentibus se.* Neque minuitur Regnum cœlorum propterea, quòd multis ac pænè innumerabilibus Angelis & hominibus communicatur: Regnum enim cœlorum non est simile Regnis terrarum, quæ non patiuntur consortem; & si diuidantur in partes,

38 DE ÆTERNA FELICITATE
diuidendo minuuntur, & tandem
etiam consumuntur. Non, in-
quam, eiusmodi est Regnum cæ-
lorum, sed totum ab omnibus, &
totum à singulis integrè posside-
tur: quomodo idem sol totus à sin-
gulis, & totus ab omnibus cerni-
tur; & ipse vicissim non minùs
singulos quàm omnes calefacit &
illuminat. Quod ipsum faciliùs
intelligetur, cum explicata fue-
rint bona Regni cælorum. Sed an-
teà explicandæ sunt conditiones
siue qualitates quæ requiruntur in
Regibus, vt nemo dubitet, San-
ctos atque Beatos in cælo non sine
caussâ vocari Reges, & Regni cæ-
lorum Reges.

Duæ sunt præcipuæ qualitates
quæ necessariæ sunt Regibus, sa-
pientia & iustitia. Sed cum sapien-
tia cõiungit Scriptura prudentiam
& consilium, & omnia illa quæ ad
intelligentiam pertinent: cum iu-
stitia coniungit misericordiam,
clementiam, & reliquas virtutes
quæ voluntatem ornant & perfici-
unt. Itaque sapientia requiritur,

vt Rex sciat; iustitia, vt velit subditos benè regere. Ideò Salomon admonitus à Deo initio Regni, vt peteret quod vellet; postulauit sapientiam, quæ princeps est bonarum qualitatatum quæ requiruntur in Regibus, & placuit Deo petitio eius, vt perspicuum est ex libro tertio Regum, ac per hoc impetrauit quod petiit. Vtinam & iustitiam postulasset, fortasse non in tot scelera prolapsus esset. Rectius Dauid in Psalmo, in quo precatur bona filio suo Salomoni, dicit: *Deus iudicium tuum Regi dà: & iustitiam tuam filio Regis*: vbi videtur præuidisse à Salomone postulandam sapientiam, & ideò postulat illi iustitiam & iudicium, quæ sine sapientia esse non possunt, cum sapientia sine iustitia esse possit, saltem aliqualis & imperfecta. Liber quoque Sapientiæ, qui propriè ad Reges instituendos scriptus est sic inquit: *Diligite iustitiam qui iudicatis terrã*; & incipit à iustitia, quoniam non solùm est per se necessaria Regibus, sed etiam est dispositio ad

3. Reg. 3.

Psal. 71.

Sap. 1.

sapientiam : subiungit enim paulò post : *Quoniam in maleuolam animam non introibit sapiētia.* Deniq; , vt alia
Iere. 23. multa præteream , Ieremias prædicens virtutes Christi Regis æterni , *Ecce, inquit, dies veniunt, dicit Dominus, & suscitabo David germen iustum, & regnabit Rex, & sapiens erit, & faciet iudicium & iustitiam in terra.* Verè igitur sapientia & iustitia dotes sunt quæ requiruntur in Regibus.

Iam verò quòd Beati omnes qui sunt in cælo , etiamsi fortasse multi illorum fuerint imperiti & rudes in terris, polleant sapientia eximia, & insigni virtute iustitiæ, vt meritò Reges cuiuscumque Regni fieri possent, extra controuersiam est. Nullus enim Beatorum est in cælo, qui non videat ipsam Dei essentiam, quæ est prima causa omnium rerum; ac per hoc de fonte sapientiæ increatæ hauriunt sapientiam tantam, quantam nec Salomon, nec vllus mortalis homo vnquam habuit, excepto Domino nostro Iesu Christo, qui

etiam tempore mortalitatis suæ
Deum videbat, & erant in eo om-
nes thesauri sapientiæ & scientiæ Colos 2.
Dei. Porrò pro mensura sapien-
tiæ datur etiam Beatis omnibus
mensura plena iustitiæ, vt pecca-
re deinceps neque velint neque
possint; sic enim loquitur sanctus
Augustinus in libro De correptione
& gratia: *Prima libertas volunta-
tis erat, posse non peccare; nouissima
erit multo maior; non posse peccare.*

*De cor-
rept. &
gratia
cap. 12.*

Qui autem peccare non potest, in-
iustus quoque esse non potest: &
cùm charitas perfecta sit perfecta
iustitia, vt idem sanctus Augusti-
nus affirmat in extremo libro De Lib. De
nat. &
gratia
c. vlt.
natura & gratia; qui non potest
Deum non summo & perfectissi-
mo amare diligere, is non potest
etiam non summam perfectam-
que iustitiam possidere. Qui verò
Deum summum, & purum, &
infinitum bonum vident, certè
non possunt ab eo auerti, neque
possunt illum non ardentissimo
amore semper diligere: ex quo ef-
ficatur, vt Sancti omnes in cælo

42 DE ÆTERNA FELICITATE
perfectè sapientes, & perfectè iusti,
ac per hoc ad regnandum aptissimi
semper existant.

Exurge igitur, anima Christia-
na, & mente, quantum potes, af-
cende, & cogita, quale bonum sit
regnare cum Deo, ac, vt nunc
alia præteream omnia, contem-
plationis alis cælos ipsos pæneta,
& thronum illum sublimem intue-
re, de quo Saluator dicit: *Qui vi-*
cerit, dabo ei sedere mecum in throno
meo, sicut & ego vici, & sedi cum
Patre meo in throno eius. Quanta
enim erit illa gloria, coram infi-
nita multitudine Angelorum col-
locari animam iustam in throno
ipso Christi & Dei? & iusto Dei
iudicio prædicari animam illam
victtricem mundi & mundi recto-
rum, atque omnium inuisibi-
lium potestatum? Et quanta læ-
titia exultabit eadem anima, cùm
se viderit defunctam omni peri-
culo & labore, de omnibus hosti-
bus suis felicissimè triumphare?
Et quid erit quod vltra desideret,
cùm particeps facta erit omnium

bonorum Domini sui, vsque ad
 consortium throni & Regni? O
 quàm alacriter pugnant in terris,
 & quàm facilè tolerant aduersa
 omnia propter Christum, qui fide
 viua & spe certa tam sublimes ho-
 nores conspiciunt oculo mentis
 in cælo!

C A P. V.

De bonis Regni Dei.

QVinta ratio illa mihi esse vi-
 detur, quia bona Sanctorum
 in cælis degentium similia quidem
 videntur esse bonis regnantium
 super terram; sed tanto maiora
 & clariora sunt, quanto cælum
 præeminet terris. Itaque Regnum
 Beatis præparatum non simplici-
 ter Regnum, sed Regnū cælorum
 dicitur: vt intelligamus, illam esse
 proportionem bonorum ad bona,
 quæ est terræ ad cælum, id est,
 rei angustæ, humilis, sordidæ,

44 DE ÆTERNA FELICITATE
temporariæ, ad amplissimam, &
celssimam, & nobilissimam, &
quod est omnium maximum, sem-
piternam. Bona regni terreni nu-
merari solent, potestas, honor,
diuitiæ, deliciæ. Potest Rex ter-
renus imperare subditis, & nisi
pareant, potest illos vinculis, car-
ceribus, exilio, pecuniis, flagel-
lis, morte mulctare. Hinc Reges
tremendi populis, & quasi Dij qui-
dam esse censentur. Rursus hono-
rari volunt Reges cultu quodam
pænè supra hominum naturam:
volunt enim de geniculis adorari,
nec dignantur sæpè, nisi flexo po-
plite & submisso in terram vultu
loquentes audire; & cùm fortè
per plateas incedunt, volunt ob-
uios quosque de via decedere. Ad
hæc ærarium amplum & refertum
auro & argento requirunt, neque
numerant redditus suos per cen-
tum aut mille nummos aureos, sed
per decies centena millia; & rectè,
cùm non debeant decem & vigin-
ti famulos alere, sed magnos exer-
citus in hostes ducere. Postremò

non dignantur consuetis lusionibus animum recreare, sed ad maiestatis suæ splendorem pertinere ducunt, vt in conuiujs, in venationibus, in theatris multas auri atque argenti libras consumant. Atque hæc sunt ferè bona Principum terrenorum, quæ id in primis commune habent, vt sint omnia breuia & caduca, & cum natali Principum incipiant, cum morte finiuntur; nisi fortè aliquando contrà accadat, vt diuturnior sit vita quàm Regnum. Deinde non sunt pura bona, sed admistam habent potestas infirmitatem, honor ignominiam, diuitiæ paupertatem, & gaudia luctus ac mœrores. Potestas Regis illa est, vt pendeat populus à nutu Principis; sed admista est potestati infirmitas, quia pendet Princeps à brachijs & viribus populi. Quid efficiet nutus Principis in ciuitate capienda vel defendenda, si populus nequeat aut nolit manus conferere? Nec solùm pendet nutus Principis à viribus subditorum, sed etiam à mu-

ris, à vallo, ab armis, à machinis bellicis, à pecunia, quæ neruus belli dici solet. Itaque populus pendet ab vna re, nutu videlicet Principis, & vni homini seruit: Princeps autem pendet à plurimis tum hominibus, tum rebus alijs, & illis omnibus seruit. Deniq; potest Rex subditos vinculis, carcere, exilio, flagris, morte mulctare: sed potest etiam Rex (de facto loquor, non de iure) vinciri, carceri mancipari, exilio, vulneribus, morte mulctari. Id verum esse probauit Iulius Cæsar, Caius, Nero, Galba, Vitellius; Domitianus, Commodus, Heliogabalus, alij sine numero: nec solùm isti flagitiosi Principes, sed etiam modestissimi, Alexander Mammææ, Gordianus iunior, Pertinax, Tacitus, Numerianus, Probus, Gratianus, Valentinianus secundus, vt omittam sanctos viros, sanctum Eduardum Regem Anglorum, sanctum Venceslaum Ducem Bohemorum, sanctum Sigismondum Regem Burgundiæ, sanctum Kanu-

tum Regem Daniæ, & alios. Veniamus ad honorem: coluntur certè Reges dum præsentés & in conspectu aliorum sunt: sed in absentia plerumque conuitiis lacerantur & iridentur; & in præsentia quoq; multi eis adulantur lingua, qui in corde suo eosdem contemnunt atque despiciunt; & si numerus iniri posset laudantium & vituperantium, multo plures inuenirentur vituperantes quàm laudatores. Verè igitur gloria Regum plerumq; minor est quàm ignominia: cùm presentes qui honorant fastigium, sint pauci; absentes verò plurimi, quorum aliqui sordes auaritiæ notant, alij crudelitatem, alij luxuriam, alij alia vitia carpunt.

Sed fortasse diuitiæ Regum puræ sunt, nec admistam habent pauperiem; imò nulli omnino magis egeni ac pauperes Regibus inueniuntur: habent magnos redditus & magnos thesauros, sed habent æs alienum aliquando longè grandius. Et non tam ille pauper est qui parum habet, quàm ille qui

48 DE ÆTERNA FELICITATE
multa desiderat, quia multis indiget. Et nōne magnum est paupertatis argumentum, quod ab ipsis etiam pauperibus obolos quasi mendicant, dum vectigalia exigunt minuta ab eumentibus quæ sunt ad victum necessaria? Neque hæc dico, quasi reprehendere audeam exactiones vectigalium: scio enim, iustum esse vt victigalia & tributa pandantur Regibus, dicente Apostolo in Epistola ad Romanos: *subditi estote non solum propter iram, sed etiam propter conscientiam. Ideò enim & tributa præstatis; ministri enim Dei sunt, in hoc ipsum seruientes. Reddite ergo omnibus debita, cui tributum, tributum: cui vectigal, vectigal.* Sed ostendere volui miseram conditionem Regum mortalium, qui necesse habent diuitiis abundare, & coguntur etiam à pauperibus & egenis earum partem colligere. Quid iam dicemus de commodis & deliciis? Habent certè Reges hortos, pomaria, mensas opiparas, venationes, theatra, & alia id genus multa ad animos recreandos

Rom. 13.

dos aptissima : sed habent etiam plerumque podagras , stomachi & capitis dolores ; & quod amarius est , sollicitudines mentis grauissimas , quæ aliquando totas noctes insomnes ducere cogunt , suspiciones , timores , angores : si fores cubiculi noctu crepuerunt , proditionem suspicantur : si nuntiatur multitudo armatorum visa , defectionem timent. Ita gaudia mœoribus admiscentur , & quies sollicitudine interrumpitur , quæ causâ fuit , ut non pauci , relictis Regnis , vitam priuatam elegerint.

Sed beatum Ioannem Chryso-
 stomum audiamus , qui in homi-
 lia quadam ad populum Antio-
 chenum de sui temporis Impera-
 toribus ita loquitur : *Ne diadema* Hom. 66
respicias , sed curarum tempestatem ; ne- ad pop.
que purpuram intueres , sed animam ipsa Antioch.
purpura magis nigrescentem . Non ita
corona caput circumdat , sicut ani-
mam sollicitudo . Nec in satellitum ca-
teruam , sed in molestiarum multitudi-
nem spectes . Nec enim priuata domus
tot curis plena reperiri potest , quot regia

sunt: mortes per singulos dies expecta-
 ta: in noctibus autem, nec dici quidem
 potest, quoties anima prosilit, & exi-
 lire se putat. Et hac quidem in pace: si
 verò bellum ingruat, quid hac vita mi-
 serabilius esse possit? Quot autem à fa-
 miliaribus pericula irruunt & subdi-
 tis? quippe consanguineis cruoribus re-
 gium pavementum semper est plenum.
 Et si vultis aliqua narrem, forsitan
 agnoscetis, maximè quidem, & anti-
 qua, & nostris facta temporibus. Ille
 coniugem adulterij suspectam habens,
 nudam in montibus alligavit, & feris
 tradidit, iam factam sibi multorum
 Regum matrem. Qualem illam vitam
 agere creditis? non enim, nisi magno
 fuisset morbo consumptus, in tantam
 erupisset ultionem. Hic ipse quidem
 suum iugulavit filium. Eius filiorum hic
 semetipsum interemit à tyranno compre-
 hensus; ille verò nepotem suum regni
 consortem, quod ipse arripuerat. Hic
 autem dicitur & fratrem suam pere-
 misse. Alter rursus post hac venena-
 tis sublatu est medicamentis: & calix
 fuit ei mors, non poculum: & eius fi-
 lio, futurorum timore, cum nihil in-

iuria patrasset, oculus erutus fuit. Alius, neque dicere decet, quàm miserabiliter vitam finierit. Sequentium autem hic quidem combustus fuit, tanquam miser quidam & infelix, cum equis & curribus, & alijs omnibus: vite enim ærumnas nemo sermone exprimere posset, quas cum hic insurrexit, pati compulsus est. Hic verò, qui nunc imperat, nonne postquam diademate coronatus est, in laboribus fuit, in periculis, in tristitiis, in insidiis? At non talis cælorum Regia. Hæc ille: qui quàm verè dixerit, non talis cælorum Regia; quæ nunc dicemus, ostendunt.

Siquidem Reges Regni cælorum, quales sunt omnes illi qui cum Deo beati viuunt, potestatem habent sine infirmitate, honorem sine ignominia, diuitias sine paupertate, voluptatem sine dolore. De illis enim dicitur in Psalmo, Psal. 90., Non accedet ad te malum, & flagellum non appropinquabit tabernaculo tuo. & in Apocalypsi: Et absterget Apo. 21. Deus omnem lacrymam ab oculis eorum: & mors ultra non erit, neque luctus,

neque clamor, neque dolor erit vltra.

4. Reg.
19.

Itaque potestas Regum illorum
cælestium maxima est, infirmitas
nulla. Vnus Angelus sine exercitu,
sine bombardis, sine gladiis & ha-
stis interfecit vno impetu centum
octoginta millia Assyriorum; ne-
que timuit ipse, ne fortè ab aliquo

Lib. 3.
c. 36.

milite vulneraretur. Refert sãctus
Gregorius in libro Dialogorum,
virum quemdam sanctum, cùm
immineret illi carnifex extenso
brachio, & nudo gladio, vt eum
occideret, exclamasse, sancte Ioan-
nes tene illum; & continuò ma-
num carnificis diriguisse, vt eam
nec deponere nec mouere posset.
Itaque sanctus Ioannes de summo
cælo audiuit vocem clientuli sui,
& percussorem eius tanta celerita-
te percussit plaga ariditatis, vt
præuenerit ictum iam inchoatum.
Hæc est potestas Regum cælestiũ,
vt nec distantia loci pænè infinita,
nec solitudo pauperculi & iner-
mis iusti, nec multitudo hostium
armatorum impedire potuerit san-
ctum Ioannem, quò minùs suppli-

cem suum à mortis periculo liberaret. Atque exempla eiusmodi sine numero possent adferri. Honor verò Regum illorū cælestium tantus est, vt non solùm viri pij, sed etiam impij, & ipsi etiam dæmones illos honorent. Multi sunt enim, qui sanctos homines, dum in terris viuerent, despiciebant & conculcabant, quos postea in cælum translatos, præsertim si publico Ecclesiæ decreto inter Sanctos relati sint, venerantur & colunt: & ipsi etiam dæmones, qui viuentes in carne sanctos homines tentationibus fatigabant, sæpè etiam Deo permittente flagris & verberibus afficiebant, regnantium postea cum Deo in cælis, sacras reliquias & imagines timent. Quid dicam de diuitijs cælestium Regum? magnæ eorum diuitiæ sunt, nulla re indigere, cùm Deus sit omnia in omnibus. Neq; enim diues est qui multa possidet, sed qui nihil desiderat, cùm nulla re indigeat: animus enim diues debet esse, non arca; vt

1. Co. 13.

quidquid in eis est, ad Sanctorum diuitias pertinent; quid enim non

Rom. 8. possident, qui sunt *heredes Dei*, *coheredes autem Christi*, quem constituit

Heb. 1. *Pater heredem vniuersorum?*

Restat voluptas, quæ omnino pura & liquida est in Regibus cæli, sine vlla admittance doloris aut mœroris; iam enim audiuius ex

Apo. 21. Apocalypsi, absterfurum Deum omnem lacrymam ab oculis eorum, neque vllum futurum amplius dolorem aut luctum. Sed de voluptate plura dicenda erunt, cum de Paradiso loquemur. Habemus igitur, bona regnantium talia in cælo futura esse Sanctis omnibus Beatisque communia, vt quæ sunt in terris, nullo modo cum illis comparari posse videantur, præsertim cum terrena temporaria sint, cælestia sempiterna.

C A P. VI.

*Quanti fiant apud homines Regna
 terrarum; & quanti fieri debe-
 ret Regnum celorum.*

IAM verò paulisper attendamus,
 quanto ardore Regna terrena
 concupiscantur ab hominibus,
 quantumuis caduca, exigua, plena
 timoribus & sollicitudinibus; vt
 inde colligamus quanto amore
 concupiscenda, & quanto ardo-
 re quærenda sint regna caelestia.
 Regnandi cupiditas sine dubita-
 tione cupiditates omnes huma-
 nas facile superat: nam Regnum
 non est vnum singulare bonum,
 sed est aggregatio bonorum om-
 nium quæ ab hominibus appetun-
 tur. Ibi sunt potestas, honor,
 diuitiæ, voluptas, vt paulò antè
 dicebamus: ibi est libertas viuen-
 di pro arbitrio, quæ naturaliter
 ab omnibus appetitur, non solùm

hominibus, sed etiam bestiis: ibi est excellentia, & quædam quasi diuinitas, ob quam Reges in Regno pares nullos habent, sed omnibus præstant, omnes superant, ab omnibus adorantur. Hinc videlicet Reges, cum aliquid polliceri volunt, nihil maius inueniunt, quam dimidium Regni sui. Sic As-

Esther 5. suerus ad Esther: *Quid vis, inquit, quæ est petitio tua? etiamsi dimidiam partem Regni petieris, dabitur tibi.* &

Marc 6. Herodes ad filiam Herodiadis: *Pe- te à me, inquit, quod vis, & dabo tibi; & iurauit illi, quia quidquid petieris, dabo tibi, licet dimidium Regni mei.*

Hinc fit, vt ad regna quærenda vel propaganda licere sibi existiment homines omnia iura peruertere; neque aliquid tam sanctum esse, quod non liceat regnandi causa violare. Primus omnium, qui amicos & vicinos sine vlla iusta caus-

Iust. li. 1. sa bello laceßiuit, Ninus fuit; vt videlicet per fas & nefas Imperium propagaret, vt ex Iustino sanctus Augustinus refert in li-

L. 4. De bro De ciuitate Dei. Iulius Cæsar

vt regnaret , primus patriam oppressit. Maximinus Thrax Alexandrum Imperatorem , à quo plurimis & maximis beneficiis affectus erat , per milites suos occidit , vt illi succederet in Imperium. Quod idem fecit Philippus Arabs domino suo Gordiano Imperatori , scelere prorsus inaudito. Nec solùm regnandi libido contra proximos & benemeritos , sed etiam contra fratres , nepotes , & ipsum patrem , manus sanguine coniunctorum armauit. Romulus regnandi causa Remum fratrem , & Caracalla Getam fratrem occidit. Athalia nepotes omnes ex filio Ochozia Rege sustulit , vt ipsa regnaret , vt legimus in libro quarto Regum. Ita regnandi cupido non solos viros , sed etiam feminas accendit ad horrenda patranda facinora. Sinochus Persa Chosdroam patrem & Medarsem fratrem interrimendos curauit , vt solus ipse regnaret. Quid ? quod Neronis mater , cum accepisset ab Astrologis , filium suum regnaturum , sed ma-

cini. Dei
c. 6.

4. Reg.
II.

trem interempturum, dixisse fertur: *Interimat, dum imperet.* Itaque tanti fecit ambitiosa mulier Regnum filij, vt vitam ipsa suam postposuerit Regno filij. Neque solum regnandi amor iniustitiam iustam facit, & amorem fratrum, nepotum, parentum superat; sed etiam religionem iurisiurandi (quæ apud omnes gentes sanctissima semper est habita, & hostibus etiam crudelissimis, licet cum vitæ periculo, seruanda visa est.) regnandi causa violandam esse decernit. Si enim Ciceroni credimus in libro tertio De officiis, Iulius Cæsar versus illos Euripidis in ore semper habebat: *Si iurandum violandum est, regnandi causa violandum est: in ceteris pietatem colas.* Prætermitto exempla sine numero, quæ omnibus sæculis demonstrarunt, nihil omnino esse quod ab hominibus pluris æstimetur, quàm Regnum: & tamen non solum Reges non diu regnant, sed ipsa etiam Regna omnia breuiter funditè interibunt, & Regnum

Sanctorum solum manebit in æternum. Audi Daniele Prophe-
tam cap. secundo : *In diebus* ; in-
quit , *Regnorum illarum* ; *suscitabit*
Deus celi Regnum , *quod in æternum*
non dissipabitur , & *Regnum eius alteri*
populo non tradetur : *comminuet autem*
& *consumet vniuersa Regna hæc* , &
ipsum stabit in æternum. Vaticinium
hoc implendum est in consumma-
tione mundi : tunc enim non so-
lum Monarchiæ maiores , sed e-
tiam parua Regna & magistratus,
& potestas temporalium Princi-
pum omnis euanescet ; & Regnum
Christi & Sanctorum æternum e-
rit ; iuxta verbum Angeli , Luca 1.
Et Regni eius non erit finis.

- Iam si Regnum breue , & cadu-
cum , & quod paucis contingit , &
quod aspersum est amaritudinibus
plurimis , tam ardentè amatur ,
quæritur , rebus omnibus antepo-
nitur ; & per vulnera & magnam
sanguinis effusionem acquiritur :
quæ causa est , cur celeste Regnum
tam pauci ament , & tam negligenter
quærant ? & tamen pro com-

60 DE ÆTERNA FELICITATE
perto habemus, si Scripturis sanctis credimus, Regnum illud omnibus hominibus patere, & sine vulneribus & sanguinis effusione posse acquiri, & sine vlla comparatione Regnis terrenis omnibus præstare. Si dicerem, Contemne Regnum, vt accipias paruum agellum aut vineam; meritò rideres aut mirareris: sed cum dicam, vel potius Deus dicat, Contemne Regnum vile & exiguum, & quære pretiosum & magnum, quod si velis, cum gratia Dei, quæ non deerit, poteris obtinere; cur non asurgis ad illud desiderandum & procurandum? Ego certè non capio, quid responderi possit, nisi gloriam Regni terreni oculis nostris patere, & quasi manibus tangi. Regnum cæleste non videri, nec tangi, & vix per fidem vtcumque cogitari. Atq; hoc quidem verum est: sed si quis velit attentè considerare, quantam vim habeat Scripturæ sanctæ veritas, antiquitas, sinceritas, grauitas; & quàm in hac parte eadem Scriptura sancta

perspicuè diludicèque loquatur;
 & quanta testium nubes illam
 multis iam sæculis confirmauerit,
 non solum miraculis, sed etiam
 sanguine; profecto non poterit
 non clamare: *Testimonia tua, Domi-*
ne, credibilia facta sunt nimis. *Psal. 92.* Quare
 non obscuritas fidei causa est, cur
 ad quærendum Regnum illud cæ-
 leste non accendamus; sed quod
 occupati rebus exterioribus, &
 mole consuetudinis prægrauati,
 non captamus spatium cogitandi
 & meditandi quid nobis expediat:
 & iuxta consilium Domini non in-
 tramus cubiculum cordis, & clau- *Matt. 6.*
 so ostio non attentissimè Deum
 rogamus, vt in tanto negotio no-
 bis adsit. Profecto enim si sepositis
 aliquando minoribus curis, seriò
 cogitaremus quid sit Regnum cæ-
 lorum, & quàm facilè & certò
 possit acquiri, & quanto interuallo
 distent à temporalibus sempiter-
 na, à minimis maxima, à leuissi-
 mis grauissima, denique à Regnis
 terrenis Regna cælestia; sine dubio
 tantus contemptus temporalium

62 DE ÆTERNA FELICITATE
sedium, & coronarum, & sceptrorum, & contra tantus ardor
cælestium in nobis oriretur, vt non
solum non difficile, sed etiam facil-
limum nobis fieret, dare operam
totis viribus, in quærendo & com-
parando Regno Dei; ad quod,
tamquam ad verum & vltimum
nostrum finem, ab optimo Crea-
tore conditi sumus.

C A P. V I I.

*Quæ sit prima semita ad
Regnum Dei.*

IL L V D igitur nunc quæramus,
quid facto opus sit, vt ad opta-
tissimum & felicissimum Regnum
cæleste perueniamus. Sed non
multum in hac parte laboran-
dum erit: siquidem Rex ipse cæ-
lorum ad nos docendos descendit
in terras, & Magister ac Dux no-
ster effectus, quatuor optimas &
tutissimas semitas nobis ostendit.

Matth. 6. Prima illa est, Quærite primùm

Regnum Dei, & iustitiam eius, & hæc omnia adiicientur vobis. Doctrina moralis à fine inchoanda est: finis noster Regnum Dei est; quod idem Regnum nostrum erit, si per semitas Ducis nostri ambulantes illuc perueniamus. Porro iustitia Regni Dei quasi scopus est, ad quem collinare debemus, si præmium Regni cælestis optamus. Vt enim rectè docet Ioannes Cassianus in prima sua Collatione; aliud est finis, aliud est scopus: scopus est signum, ad quod diriguntur sagittæ; finis est præmium quod accipiunt, qui signum illud certiùs attigerunt. Scopus actionum nostrarum à Deo propositus, iustitia est, præmium scopum attingentium, Regnum cælorum est. Sed iustitia Regni Dei non est iustitia Scribarum & Pharisæorum, quæ in externa præceptorum obseruatione posita erat: nec iustitia Philosophorū, quæ lumen rationis humanæ per peccatū corruptæ nō trāscendebat: sed est iustitia Evangelica, quæ docet Deum diligere

Collat. 1
c. 2.

Mat. 22. ex toto corde, ex tota anima, & ex totis viribus; & proximum quemcumque etiam inimicum, diligere sicut seipsum. De hoc scopo & fine dicit sanctus Paulus: *Rom. 6.* *Habetis fructum vestrum in sanctificationem, finem verò vitam æternam.* Hoc igitur est quod Dux noster nos admonet, vt primùm omnium quæramus Regnum Dei, & iustitiam eius; id est, vt primaria nostra cogitatio, summumque desiderium nostrum non feratur in vlla temporalia bona, sed in adipiscendum Regnum cælorum, & in perfectam mandati illius primi & maximi diligentissimam obseruantiam: quod *Mat. 22.* quia paucissimi faciunt, ideò *multi sunt vocati, pauci verò electi.* Plerique enim ita viuunt, ita se gerunt, vt postrema eorum cogitatio sit, quomodo perueniant ad Regnum cælorum, neque aliud frigidius optent, quàm Regnum Dei, & iustitiam eius: quasi Dominus dixisset, Primùm quærite Regnum mūdi, & verfutias eius, & Regnum Dei adicietur vobis. At non tam

vile est Regnum Dei vt obtrudi debeat illis, qui adeptionem eius rebus omnibus postponunt. Si quis autem velit facilem quamdam viam discere ad obtinendam iustitiam Regni Dei, quæ ad ipsum Regnum rectissimè certissimèque perducit, audiat eundem Magistrum nostrum Christum:

Beati qui esuriunt, & sitiunt iustitiam, quoniam ipsi saturabuntur.

Mat. 5.

Itane, Domine, tanta est apud te facilitas inueniendi iustitiam, vt eam solùm esurire & sitire sufficiat? Beati profectò essent pauperes omnes, si solùm esuriendo & sitiendo pecunias pecuniis ita replerentur, vt saturati, nihil ultra requirerent. Sed aliud est esurire & sitire pecunias, aliud esurire & sitire iustitiã. Qui enim esuriunt & sitiunt iustitiam, id est, qui sic anxie & auidè quærunt iustitiam, vt ij qui valdè sitiunt aquas, vel esuriant cibos, profectò de illa semper cogitant, ad illam suspirant, &, quod potissimum est, illam à Deo gemitibus inenarrabilibus postulant. Deus

autem talia petentes libenter exaudit, atque iustitiæ donis ita illos replet, vt satiati eructent verba & facta iustitiæ. Non autem tale bonum est pecunia, vt qui eam desiderat vel petit à Deo, continuo exaudiatur: multi enim pecuniis abutuntur, iustitia verò nemo potest malè vti. Denique iustitia similis est sapientiæ, de qua sanctus

Fac. II. Iacobus ait: *Si quis indiget sapientia, postulet à Deo, qui dat omnibus affluenter, & non improperat. O ineffabilis clementia Domini! qui faciliùs libentiùsque tribuit ea quæ sunt nobis maximè necessaria, quàm nos postulemus aut desideremus. Si quis ergo indiget sapientia Sanctorum, & si quis pariter indiget dono iustitiæ; quæ necessaria sunt ad Regnum cælorum adipiscendum, postulet à Deo, sicut oportet, ex animo, seriò, gemitibus inenarrabilibus, & securus accipiet; quia Deus dat omnibus sic petentibus, neque vilum repellit, & non dat auarè vel parcè; sed affluenter; & non improperat, quasi*

molestè ferens, si quis frequenter petat. Quid hic dicemus? quis in die iudicij excusare poterit ignorantiam vel infirmitatem? Esurias tantum iustitiam, & petas eam à Deo, & satiaberis ex ea, vt iam non esurias carnis blanditias, nec honorum lenocinia, nec vlla alia bona terrena, & sic iustè, sobriè, & piè viues in hoc sæculo, vt in futuro ad Regnum peruenias sempiternum.

CAP. VIII.

Secunda semita ad Regnum Dei.

ALTERA semita iustitiæ quam Dux noster ostendit, illa est: *Beati pauperes spiritu, quoniam ipsorum est Regnum celorum.* Matt. 5. Quo loco non imperatur nobis; vt arcam vel marsupium omnino pecuniis inane reddamus, sed vt cor nostrum affectu & cupiditate rerum externarum penitus eua-

cuemus. Offert nobis Dominus opes immensas, sed non dabit, nisi cordis sinum apertum & vacuum penitus offeramus. *Radix omnium malorum est cupiditas*, quæ Græcè dicitur φιλαργυεία, id est, amor argenti; radix omnium bonorum est charitas, quæ duo simul manere non possunt. Ideò nisi quis verè & omnino pauper spiritu efficiatur, ita ut siue magnas siue exiguas opes habeat, illis non afficiatur, & facile distribuat indigentibus, neque in usum suum conuertat, nisi quantum necessitas exigit; non poterit implere iustitiam Regni cælorum, ac per hoc nec ipsum cælorum Regnum adipisci poterit. Hæc vera semita est ad vitam æternā; hanc ipse primus ingressus est Christus, qui propter nos, egenus factus est, ut nos inopia sua locupletaret: & quamvis oculos haberet, tamen Iudæ illos credidit, quem furẽ esse non ignorabat, ut intelligeremus, quàm animus eius liber esset ab amore pecuniæ. Hanc semitam ingressi sunt Apostoli,

1. Tim. 6

2. Cor. 8

Ioan. 12.

quibus non difficile fuisset augeri diuitiis, & in immensum locupletari, quando signis & prodigiis coruscabant, & linguis omnium gentium loquebantur, & sapientia toti mundo admirabiles erant: sed qui semel dixerant: *Ecce nos reliquimus omnia, & secuti sumus te;* & gustauerant dulcedinem libertatis à visco & amore diuitiarum: victu & vestitu contenti, magnum quæstum existimabant pietatem & iustitiam Regni Dei. Hanc semitam ingressi sunt non solum Monachi & Eremitæ, sed etiã Reges & Pontifices, qui ad Regnum cælorum peruenerunt. Certè sanctus Ludouicus Rex Francorum diues erat; sed quia simul spiritu pauper erat, vulgari vestitu utebatur, ieiunabat frequenter, pauperibus largus, soli sibi parcissimus erat: nec legitur in ludos & conuiuia pecunias insumpsisse. Sanctus quoque Gregorius Pontifex maximus erat, & multa variis in locis patrimonia Ecclesiastica satis ampla & pingua possidebat: sed quia ipse quoque

Mat. 19

1. Tim. 6

spiritu paupererat; tam fuit in elemosynas profusus, in proprium vsum parcus, ac pænè auarus, vt metas liberalitatis in alios, & parcitatis in se ac suos excessisse videretur. Sed hæc est via, quæ ducit ad vitam.

Ac vt par feminarum spiritu pauperû adiungamus, sancta Paula Romana, cuius Vitam sanctus Hieronymus scripsit, non minùs diues opum, quàm pauper spiritu fuit: quippe femina nobilissima copias suas in extruendis monasteriis, & pauperibus alendis tanto ardore consumpsit, vt in votis haberet ad eam inopiam redigi, vt funus eius aliena misericordia curari oporteret: quàm parcè autem ipsa pro se diuitiis vteretur, illud argumento esse potest, quòd carnibus, & ouis, & vino sibi ipsa interdixit; pro lineo indusio cilicio utebatur, humi cubabat solo substrato cilicio; precibus & lachrymis assiduis minuta etiam peccata purgabat. Iam Eduigis Regina Poloniæ diues opum, sed paupertate spiritus

*Scrius in
eius Vi-
ta, cap.
4.*

ditior, vnica eaque vili contenta
 tunica, etiam in summis frigori-
 bus vtebatur; ieiunabat quotidie,
 Dominicis & magnis festis diebus
 exceptis; flagellis, vigiliis, & om-
 ni genere asperitatis corpusculum
 affligebat. Ex his potest intelligi,
 quibus in rebus opes regias infu-
 meret, & quam modico, vel nul-
 lo potius amore prosequeretur di-
 nitias. Proinde mirum non est, si
 magnis itineribus ad Regnum cæ-
 lorum mulier tam pauper spiritu,
 & tam ab omnibus aliis curis ex-
 pedita peruénit.

CAP. IX.

Tertia semita ad Regnum Dei.

TERTIA semita Ducis nostri
 illa est, *Beati qui persecutionem* *Matt. 5.*
patiuntur, propter iustitiam, quoniam
ipsorum est Regnum celorum. Admi-
 randa planè sapientia Docto-
 ris nostri Christi, sed occulta planè

sapientibus huius mundi. Quis crederet, nisi Magister Deus diceret, bonum esse, pauperem esse, pecuniarum, diuitem pressurarum? & tamen verè sic est. Nihil vtilius ad veras diuitias comparandas, quæ sunt merita Regni cælestis, quàm animum habere vacuum affectu pecuniarum, & simul plenum desiderio patiendi pro Christo. Audi Dominum apud

Luc. 6.

Va vobis diuitibus, qui habetis consolationem vestram. Va vobis, qui saturati estis. Va vobis, qui ridetis. Et contrà in eodè loco: Beati pauperes; beati qui nunc esuritis; beati qui nunc fletis; beati eritis, cum vos oderint homines, & cum separauerint vos, & exprobrauerint, & eiecerint nomen vestrum tamquam malum propter Filium hominis. Gaudete in illa die, & exultate; ecce enim merces vestra multa est in celo. Audi beatum Iacobum, quid

Iac. 1.

de diuitiis, quid de tribulationibus dicat: Omne gaudium existimate, fratres, cum in tentationes varias incideritis, scientes quod probatio fidei vestra patientiam operatur, patientia au-

tem

tem opus perfectum habet. Vbi non dicit, Tolerate, sustinete, patientes estote; sed, Gaudete, imò verò omne gaudium existimate, id est, suscipite tribulationem, non vt tribulationem, sed vt materiam omnimodi gaudij. Contrà verò de diuitijs: Agite nunc diuites, plorate *Iac. 5.*
vlulantes in miseris qua aduenient vobis: & capite superiore: Miseri estote, & lugete, & plorate: risus vester in luctum conuertatur, & gaudium in maerorem.

At vnde fit, vt persecutio beatum hominem faciat, quæ miserum potius facere videtur? Multa hîc dici possent: sed illo ero contentus vno, quòd persecutio similis est fornaci ignis ardentis; ignis autem coquit cibos, purgat argentum, probat aurum: sic etiam persecutio, si patienter toleretur, coquit peccatores, purgat imperfectos, probat iustos; & sic omnibus mirificè prodest. Peccator est quasi caro cruda, quæ nisi ritè coquatur, proijcitur ad bestias, non comeditur ab hominibus. Est enim

peccator malis humoribus plenus: concupiscentia carnis, quæ est luxuria; concupiscentia oculorum, quæ est auaritia; & superbia, quæ est ambitio. Sed si accedat fornax persecutionis, illo igne siccatur & coquitur, vt fiat idoneus qui ad mensam Domini honorificè deferatur. Inguente siquidem persecutione vel tribulatione graui, obliuiscitur libidinū, lucrorum, ambitionum, incipit omnino alius esse quàm ante fuerat. Homo verò iustus, sed imperfectus, quamuis non labatur in horrenda flagitia, tamen amicus est carnis suæ, sequitur voluptates, amat lucra; non abhorret à vanitatibus mundi. Itaque similis est argento scoriam multam habenti admistam. Sed si fornax magnæ persecutionis illum corripuerit, eamque patienter tulerit, incipiet paulatim ab argento scoria separari; incipiet inquam, intra se colligi, meditari quæ sursum sunt, abstinere à carnalibus desideriis, denique iustè, sobriè, & piè viuere in hoc sæculo.

& expectare beatam illam spem, & aduentum gloriæ magni Dei. Denique vir perfectus in charitate aurum est, sed probandus igne persecutionis, ne putetur ab aliis, & ipse etiam suspicetur aurichalcum esse, non aurum: vbi enim ignem persecutionis patienter ferre conspicitur, non solum ab aliis cognoscitur esse qui est, sed ipse quoque erigitur in spem magnam, & securior mercedem illam Regni cælestis expectat. *Tribulatio*, inquit Apostolus, *patientiam operatur, patientia autem probationem: probatio vero spem, spes autem non confundit.* Et ipse Deus probatum amicum suum igne tribulationis, quotidie magis ac magis prouehit & exaltat, donec ad consortium Regni felicitatisque perducatur. Ecce quam multa parit patientia in persecutionibus. Et quidem mirum est, quam pauci sint, qui bonis istis fruuntur; cum bona ista omnibus pateant: siquidem persecutio vbi-que inueniri potest, vbi-que nobis occurrit, in domo, in via, in foro, in

Rom. 5.

templo; vbiq̄ue enim mali oppugnāt bonos: & certissima est Apostoli sententia, *Omnes qui piè volunt viuere in Christo Iesu, persecutionem patientur.* Sed nos delicati milites vel fugimus fornacem probantem, vel acceptam iniuriam refundimus in aduersarium; & non solūm persecutionem non patimur, sed facimus. Et non desunt *inimici hominis domestici eius*, qui laudant eum, qui se iniuria (vt ipsi loquuntur) exonerat, & onerat aduersarium; & tamen Christiani dici volunt, qui Christi præcepta contemnunt.

C A P. X.

Quarta semita ad Regnum Dei.

SE D quoniam hæc valdè difficilia sunt, & pauci valdè hæc intelligunt, & multò minùs experiri volunt, ideò Dux noster quartam semitam, eamque angustissimam

demonstrauit, dicens : *Regnum cæ-* Mat. 11.
lorum vim patitur, & violenti rapiunt
illud : ac si dicere voluisset, Non
 ignorabam, paradoxa visum iri
 hominibus, beatos esse pauperes,
 miseros diuites ; & contrà, gau-
 dendum in persecutionibus, flen-
 dum in prosperitatibus : neque me
 latebat, raros fore qui vellent præ-
 sentia bona pro futuris acquiren-
 dis dimittere, & præsentia mala
 pro futuris vitandis optare : sed e-
 go qui veritas sum, non potui nec
 debui nisi vera dicere ; ideò nunc
 addidi, Regnum cælorum non
 posse nisi à vim magnam facienti-
 bus rapi, & solos violentos illud
 arripere. Ideò alibi dixi : *Quàm dif-* Luc. 18.
ficile qui pecunias habent, in Regnum
Dei intrabunt ! Facilius est enim came-
lum per foramen acus transire, quàm di-
uitem intrare in Regnum Dei : & rur-
 sum alibi : *Quàm angusta porta, &* Mat. 7.
arcta via est quæ ducit ad vitam, &
pauci sunt qui inueniunt eam ! & item Mat. 13.
 alibi dixi : Regnum cælorum si-
 mile est thesauro abscondito in
 agro, & margaritæ pretiosæ, quæ

nisi venditis omnibus emi non possunt: vt sit omnino necesse priuari hominem omnibus quæ habet in terra, si cælestem thesaurum, & margaritam pretiosam possidere velit in cælis. Et item alibi protestatus sum apertè, & sine ambagibus dixi: *Qui non renuntiat omnibus quæ possidet, non potest meus esse discipulus.* Quæ renuntiatio quamuis in præparatione animi intelligenda sit: tamen quoniam vera animi præparatio ad omnia temporalia dimittenda, si salus animæ vel Dei gloria id requirat, non est res facilis, & in paucis inuenitur; ideò similitudines illas addidi, de eo qui vult turrim ædificare, & non habet ad perficiendum, & de Rege qui cogitat bellum gerere aduersus alium Regem, & non habet pares vires, vt cum spe victoriæ possit illi occurrere. Et si ædificatio turris absque maximis pécuniis & bellum aduersus potentem Regem sine maximo exercitu, res sunt difficillimæ, ac pænè impossibiles: quanto difficilior erit simul

Luc. 14.

vtrumque præstare? Vtrumque
 autem præstare debet, qui Regnum
 cælorum expugnare velit: nam &
 turris ædificanda est; quæ pertin-
 gat ad cælum, id est, merita com-
 paranda, quæ vitam æternam pro-
 mereantur: & simul pugnandum
 est cum hostibus plurimis & for-
 tissimis, spiritibus videlicet im-
 mundis, qui totis viribus turris
 illius ædificationem impedire mo-
 liuntur. Cuius rei figura præcessit
 in filiis Israël, qui cum Ierusalem à 2. Esd. 4
 Chaldæis dirutam atque euersam
 reædificare vellent, & à gentibus
 vicinis bellantibus impedirentur,
 necesse habebant incredibili sol-
 llicitudine & labore vna manu ædi-
 ficare, altera præliari. Ex quibus
 omnibus illud efficitur, Regnum
 cælorum non sine magno labore
 & sudore obtineri posse ab iis,
 qui rebus terrenis addicti sunt,
 neque carnis concupiscentiam
 domare, aut cum hostibus inuisi-
 bilibus pugnare didicerunt. Si
 qui tamen velint, aspirante gratia
 Dei, serio perfectioni Christianæ

studere, & non perfunctoriè, sed attentissimè Christi voces considerare, & eiusdem ac Sanctorum omnium exempla sectari, paulatim ei dilatabitur via, aperientur portæ, vires animi crescent, hostes diminuentur, & crescente charitate Dei in Christo Iesu, incipiet onus videri leue, & iugum suaue; & illud Isaiaë complebitur: *Qui sperant in Domino, mutabunt fortitudinem, assument pennas sicut aquila, current & non laborabunt, ambulabunt & non deficient: & dicent cum Propheta Regio: Viam mandatorum tuorum cucurri, cum dilatasti cor meum.* Profectò non erat sancto Antonio graue totas noctes insomnes ducere, imò breuissima videbantur spatia noctis præ diuinæ contemplationis dulcedine, quando de sole ipso quebatur, dicens: *Quid me impedis sol, qui ad hoc iam oriris, vt me ab huius veri luminis abstrahas claritate?* Neque durum erat eidem, atque alijs ei similibus, per integras hebdomadas continuare ieiunia, quan-

Mat. 11.

Isa. 40.

Ps. 118.

Cassianus
Col. lat. 9.
cap. 31.

do verbi diuini lectione quasi cælesti pane reficiebantur. Neque amarum erat sancto Augustino carere suauitatibus nugarum, quibus ab ineunte adolescentia assuetus erat, quando gustare cœpit suauitatem diuini amoris, & deliciarum contemplationis internæ. Quare nemo despondere animum debet, quicumque ille sit, sed sperare in adiutorio Altissimi, qui sicut nos fecit ad se, ita etiam trahet ad se, & in Regno suo per merita Filij sui collocare dignabitur, quos pretioso Sanguine eiusdem Vnigeniti sui redimere dignatus est.

Quare, anima Christiana, non solum non debes ob difficultatem viæ animum despondere, sed sperare in Domino, qui non inuitaret ad Regnum suum in primis quærendum, nisi paratus esset auxilio suo potentissimo nos adiuuare. Aggredere igitur magno animo iter vitæ. Nullus est hic deliberationi locus. Nam si magnus sese offert labor, maius omnino

32 DE ÆTERNA FELICITATE
 sese offert præmium: & si ma-
 gnæ sunt vires hostium qui impe-
 diunt, maior est potentia eius,
 qui adiuuat, Dei. Et si tam multi
 omnium ætatum & omnis sexus
 potuerunt per viam hanc ad Re-
 gnum peruenire; cur tu non pote-
 ris per viam eandem peruenire?
 Illi enim non saxei aut ferrei erant,
 sed carnei, mortales, fragiles; &
 ideò non in se potuerunt, sed in
 Domino Deo suo. Cur igitur &
 tu, quamuis debilis & infirmus,
 non poteris in Domino Deo tuo?
Proiice te in eum, inquit sanctus Au-
 gustinus, *noli metuere; non se sub-*
trahet vt cadas: proiice te securus exci-
piet te, & adiuuabit te. Fidelis Deus
 est, se ipsum negare non potest:
 Duo solum à te requiruntur, vnum
 vt firmissimè statuas gloriam Dei,
 & æternam salutem tuam rebus
 omnibus antepondere: alterum, vt
 non in viribus tuis, nec in præden-
 tia tua, sed in Dei omnipotentia
 & infinita charitate confidas.
 Hæc duo si verè præstiteris, effi-
 cientur tibi *praua in directa, & aspe-*

Esò. &
 Confess.
 cap. 11.

Isa. 40.

*ra in vias planas; & seruiens Domino
in lætitia & exultatione, & canta-
bis in viis Domini; quoniam magna est* ps. 137.
gloria Domini.

D vj

DE ÆTERNA
FELICITATE
 SANCTORVM
 sub nomine Ciuitas Dei.

LIBER SECVNDVS.

C A P. I.

De pulchritudine Ciuitatis Dei.

Psal. 86.

GLORIOSA dicta sunt
 de te Ciuitas Dei, pro-
 ptereà concupiui & e-
 go decorem tuum me-
 ditando vtcumque per
 speculum in ænigmate videre.
 Atque illud primum omnium
 considerandum occurrit, cur
 Sanctorum felicitas, quæ Re-
 gnum cælorum in Scripturis san-

ētis dicitur, dicatur etiam Ciuitas Dei. Et illa ratio mihi esse videtur; quoniam sicut Regnum dicitur ob amplitudinem, sic etiam Ciuitas dici meretur ob venustatem: potuisset enim aliquis, cūm audit Regnum latissimum atque vastissimum, suspicari in eo multa loca deserta & squallida, solis bestiis peruia, montes incultos, valles siluestres, rupes inaccessas, denique dumeta, præcipitia, & alia id genus. Sed quoniam omnis hæc infelicitas longissimè abesse debet à felicitate Sanctorum, ideò Spiritus sanctus in Scripturis suis admonuit, Regnum cælorum simile esse pulcherrimæ & ornatissimæ ciuitati; & quamuis latissimè longissimèque pateat, totum tamen ita nitere & splendere, vt ciuitas frequentissima & opulentissima solet. In ciuitatibus enim, præsertim maioribus, visuntur templa ornatissima, palatia superbissima, horti amœnissimi, fora amplissima, domus frequētissime, fontes, columnæ, pyramides, obelisci, theatra,

turres, officinæ omnium rerum ad
 vsum humanum vtilium. Quæ spe-
 cies esset Italiae, si sublato sterili
 Apenmino tota fulgeret vt Roma,
 non qualis nunc est, sed qualis
 sub Augusto Cæsare erat, qui eam
 ex lateritia marmoream reddidit?
 Et quàm formosa fuisset olim Sy-
 ria, si tota fuisset, qualis erat Ie-
 rosolyma paulò antè quàm à Ro-
 manis euerteretur? describit enim
 eam Iosephus lib. vi. De bello Iu-
 daïco, vt omnino stupori sit ma-
 gnificentiâ Urbis illius, de quâ non
 sine causa canit Propheta, *Glo-
 riosa dicta sunt de te ciuitas Dei*; &
 tamen nondum peruenerat ad eam
 eminentiam, ad quam post Daui-
 dem & Salomonem Herodes ma-
 gnus illam euexit. Quàm autem
 præclara fuisset Chaldæa, & om-
 nis Assyria & Mesopotamia, vel
 potiùs Oriens totus, si Babylon
 ciuitas omnem illam mundi par-
 tem mœnibus suis complexa esset?
 Sic enim de ea scribunt Plinius
 lib. vi. & Strabo lib. xx. vt incre-
 dibilis videatur eius magnitudo &

Lib. 6.
 cap. 6.

Psal. 86.

pulchritudo : ex quo , è septem
 miraculis mundi. Babylon ciuitas
 vnum esse memoratur. Qualis igitur
 erit Ciuitas illa cælestis, super-
 na Ierusalem , quæ totum occu-
 pat Regnum cælorum ? id est, quæ
 facit , vt Regnum illud Regno-
 rum omnium maximum ita splen-
 deat ac fulgeat, ac si esset totum
 vna ciuitas pulcherrima & orna-
 tissima, nusquam inanis, nusquam
 deformis, nusquam vilis, nus-
 quam inculta, nusquam horrida.
 Certè talis est Ciuitas superna, vt
 nemo de ea seriò cogitet, quin in-
 cupiditatem tantæ rei continuò
 exardescat : & nemo verè exardescat,
 quin continuò relictis omni-
 bus eam requirat, & numquam
 quiescat, donec eam inueniat. Au-
 di quid de illa Ciuitate dicat To- Tob. 13.
 bias senior in spiritu exultans &
 canens : *Luce splendida fulgebis, &
 omnes fines terra adorabunt te. Porta
 Ierusalem ex sapphiro & smaragdo æ-
 dificabuntur, & ex lapide pretioso
 omnis circuitus murorum eius : ex
 lapide candido & mundo omnes*

*platea eius sternentur, & per vicos eius
 Alleluia cantabitur. & Tobix concin-*
 Apo. 21. *nit sanctus Ioannes in Apocalypsi,
 dicens: Et erat structura muri eius ex
 lapide iaspide: ipsa verò Ciuitas aurum
 mundum simile vitro mundo: & fun-
 damenta muri Ciuitatis omni lapide pre-
 tioso ornata: & singula porta erant ex
 singulis margaritis: & platea Ciuitatis
 aurum mundum. Neque verò cæle-
 stis Ierusalem verè ex auro & lapi-
 dibus pretiosis, quales habentur in
 terris, ornata cernetur: sed hæc
 ita dicuntur, vt intelligamus, cæ-
 lestem Ciuitatem tantum præstare
 terrenæ; quantum aurum præstat
 luto, & margaritæ faxis, & stellæ
 lychnis, & sol faculæ, & cælum
 terræ, & mortalibus architectis
 immortalis opifex Deus. Sed quia
 de pulchritudine omnium partium
 Ciuitatis Dei paulò infra dicturū
 sumus, nihil hîc addemus ampliùs.*

CAP. II.

De concordia & pace Ciuitatis Dei.

ALtera caussa cur Regnum Dei dicatur etiam Ciuitas Dei, illa esse videtur, quia Regnum continere solet multitudinem prope infinitam gentium diuersarum, linguis, moribus, legibus inter se distinctarum, vbi multi multos eiusdem Regni nunquam viderunt, multò minus cum eis amicitia iuncti sunt: ciuitas verò solos continet ciues eiusdem linguæ, & morum eorundem, & qui legibus ijsdem & consuetudinibus gubernantur. Idem igitur dicitur Regnum & Ciuitas, quia Regni cælestis habitatores, quamuis plurimi sint, & numerari vix possint, & vt loquitur sanctus Ioannes, ex omnibus gentibus, & tribubus; populis, & linguis sunt

Apoc. 7.

90 DE ÆTERNA FELICITATE
congregati; & rursus ex Angelis,
Archangelis, Principatibus, Po-
testatibus, Virtutibus, Domina-
tionibus, Thronis, Cherubim, &
Seraphim constant, qui multo
plures quam homines sunt, & non
gentibus, & populis, & linguis,
sed naturæ diuersitate, id est, spe-
cifica differētia singuli distinguun-
tur: tamen sunt omnes veri ci-
ues, concordēs, vnanimes, & vni-
ca ac sola charitatis lege reguntur.
Itaque sunt omnes cor vnum, &
spiritus vnus. Et quia charitas odio,
inuidentiæ, contentionibus,
discordijs, rixis, aliisque pecca-
tis & vitiis contraria est: ideo ab
illa sancta Ciuitate Ierusalem pro-
cul absunt iræ, rixæ, contentiones,
inuidiæ, & similia; & sola charitas
regnat, & cum ea iustitia, pax, &
gaudium in Spiritu sancto: Factum
est quidem ab initio creationis re-
rum prælium magnum in cælo in-
ter Michaëlem Archangelum &
draconem: sed Archangelus Mi-
chaël & Angeli eius qui in verita-
te steterunt, & Domino suo fidem

Rom. 14.

Apo. 12.

& obedientiam seruauerunt, de dracone & angelis eius, qui in superbiam erecti ab ipso communi Domino defecerant, victoriam reportarunt; *& proiectus est draco ille magnus, serpens antiquus, qui vocatur diabolus & satanas, qui seducit vniuersum orbem, & proiectus est in terram.* Ab illo tempore Ciuitas sancta Ierusalem cælestis posuit fines suos pacem; nec audita est in ea tuba bellica, neque audietur vtrà vsque in æternum.

Ps. 147.

Quid ergo dulcius, quid felicius hac Ciuitate? Quibus nota sunt mala bellorum, deprædationes, cædes, rapinæ, incendia, sacrilegia, ij facile prædicare possunt, quanta sit iucunditas & amœnitas pacis. Sed omissis publicis bellis, quis est, qui in ciuitate sua, imò etiam in domo sua, non sit expertus, quàm sit amarum versari cum iracundis vel asperis hominibus, qui omnia in partem deteriore interpretantur? *Discede ab iniquo, Eccles. 7. & deficient mala abs te, inquit Ecclesiasticus.* Sed quo ibimus, vbi

non inueniamus iniquos? & si vbi-
 que inueniuntur iniqui, certè in
 omniloco comitabuntur nos ma-
 la, dum sumus in hoc exilio. Audi
 quid idem Ecclesiasticus dicat de
 vxore mala: *Commorari leoni & dra-*
coni placebit; quàm habitare cum mu-
liere nequam. & si socia vitæ propter
 nequitiam vertitur in leonem &
 draconem, quantis angoribus ex-
 positi sunt plerique mortales? *Om-*
nes qui piè volunt viuere in Christo Ie-
su, persecutionem patientur, ait Apo-
 stolus. Quàm infelix igitur est ci-
 uitas mundi huius, in qua necesse
 est aduersarios pati, & bella gerere?
 Nam si pius esse velis, persecutio-
 nem hominum patieris: si volueris
 impius esse vt persecutionem ho-
 minum fugias, incidēs in iram Re-
 gis altissimi atque omnipotentis,
 qui te persequetur, & viuum mor-
 tuumque mactabit, cuius iræ resi-
 stere nemo potest. Infelix & fune-
 sta regio, in qua nemo bellum, ne-
 mo persecutionem fugiet, nemo
 pacem veram inueniet. Quin igi-
 tur toto corde diligimus & lauda-

Ecccl. 25.

2. Tim. 3

mus Ciuitatem cælestem, à qua sola omnis persecutio abest, & in qua bella nulla, nullæ inimicitix, nullæ rixæ locum habere possunt.

C A P. III.

De libertate Ciuitatis Dei.

Tertia caussa, cur Regnum Dei Ciuitas appelletur, illa est, quia Regnum formam habet monarchicam, quæ libertati opponi videtur; & tamen ciues cæli omnes liberi sunt, & mater nostra quæ sursum est, Ierusalem, libera est, vt Apostolus Paulus scribit ad Galatas. Qui beatus Apostolus Gal. 4. scit quid loquatur, cum raptus 2. Cor. 12. fuerit aliquando in tertium cælum & in Paradisum, & exploratos habeat mores & iura Ciuitatis. Ergo cum Regnum videatur includere seruitutem, & ciuitas libertatem, Regnum illud Ciuitas dici poterit, vbi qui Regi seruiunt, liberi sunt.

Est autem in sanctis habitatoribus cæli non vna & simplex, sed multiplex libertas. Primum enim liberi sunt ciues illi omnes à seruitute peccati; quia libertas prima quæ fuit in Paradiso terrestri, erat posse non peccare; libertas secunda longè maior est in Paradiso cælesti, nõ posse peccare, vt sanctus docet Augustinus lib. De corrept. & gratia.

*August.
De corrept.
& gratia
cap. 11.*

Altera libertas est à seruitute mortis, similis priori: liber enim fuit Adam in Paradiso terrestri, vt posset non mori; liberi sunt filij Adam in Paradiso cælesti, vt non possint mori. Neque miretur aliquis, quòd libertatem ponamus in eo quod est non posse aliquid facere; siquidem non posse peccare, & non posse mori, indicant eminentiam libertatis à seruitute peccati, & à seruitute mortalitatis. Qui enim non potest peccare, non solum liber est à peccato, sed etiam tam longè abest ab ea seruitute, vt certus sit ac securus, numquam in se præualiturum esse peccatum: & qui non potest mori, non solum

liber est à morte, sed tam longè abest à morte, vt certus sit ac securus, numquam ad se mortem propinquaturam: qua libertate solus Deus naturaliter gaudet, dicente Apostolo, *Qui solus habet immortalitatem.* 1. Tim. 6 Quamuis enim Angeli & animæ ratione præditæ dicantur naturaliter immortales, quia non habent principium corruptionis in natura sua; tamen potest Deus qui condidit, etiam occidere. Sed certi sunt ac securi, vt diximus, Angeli & homines beati, se neque peccaturos, neque morituros, ac per hoc liberrimos esse à seruitute peccati & mortis: quæ est participatio honorificentissima libertatis diuinæ.

Tertia libertas est à necessitate, eaque multiplici. Nunc enim necesse habent homines mortales comedere, bibere, dormire, laborare, nunc stare, nunc ambulare, nunc iacere. At Sancti in cælo nulli necessitati sunt obnoxij, sed ab omni necessitate liberi, quæ est libertas gloriæ filiorum Dei, de qua

Rom. 8.

loquitur Apostolus in Epistola ad Romanos. Quanta sit hæc libertas testari possunt primò viri pauperes, deinde viri spirituales, tertio viri diuites, & amici huius sæculi. Homines pauperculi quantum laborant, vt cibum & potum, vestes & lectum, & alia necessaria sibi & suis prouideant? & quàm ingentes gratias haberent & agerent eis, qui se ab hac necessitatis seruitute liberarent? Nec desunt, qui ad furta & latrocinia, vel alias malas artes pertrahi se sinunt, vt necessaria vitæ subsidia sibi cõquirant: dicunt enim cum villico illo

Luc. 16.

iniquitatis de Euangelio: *Fodere non valco, mendicare erubesco, scio quid faciam*: fraudabo dominum meum, id est, furto vel rapina liberabo me à seruitute necessitatis. Sed hoc est incidere in seruitutem longè grauiorem, videlicet in seruitutem peccati & diaboli, hostis generis humani longè teterrimi. Viri sancti, qui rebus cælestibus inhiant, graue onus existimant seruitutem corpus curandi, quod & multis indiget,

& magnam temporis partem rebus
 longè melioribus furatur. Scribit Lib. 2.
 Eusebius in Historia Ecclesiastica Hist. c. 16
 ex Philone, primos Christianos
 Alexandria in Ægypto sub
 Marco Euangelista degentes, adeò
 delectari solitos cælestibus medi-
 tationibus, vt cibum numquam
 sumerent, nisi post solis occasum,
 vt sic totum diem, & magnam
 noctis partem studiis cælestibus
 darent, & vix noctis particulam
 corpori reficiendo relinquerent:
 aliquos tamen per totum triduum
 cibi corporalis obliuisci solitos;
 aliquos etiam per sex integros
 dies. Atque hoc ipsum multis san-
 ctis Eremitis postea commune fuis-
 se testantur Ioannes Cassianus in
 Collationibus, & Theodoretus in
 Historia religiosa. Itaque istis
 omnibus grauissima videbatur ser-
 uitus necessitatis corporalis, &
 cum Apostolo clamabant: *Infelix* Rom. 7.
ego homo, quis me liberabit de corpore
mortis huius? Porrò ciuibus huius
 mundi, præsertim diuitibus, non

98 DE ÆTERNA FELICITATE
est ingrata seruitus ista necessi-
tatis: sed tamen si saperent gra-
uissimam ipsi etiam iudicarent. Sa-
pit illis cibus & potus, & dulcis est
somnus in molli culcitra: sed si
modum excedunt, replent corpus
suum morbis, ad quos repellendos
amaras potiones sumere, & dolo-
res non leues tolerare coguntur.
Deinde oportet eos, velint nolint,
vel cum Deo inimicitias gerere, &
iram eius grauissimam sustinere,
vel cum carnis concupiscentia pro
temperantia & sobrietate pugna-
re: quod bellum sine dubitatione
laboriosissimum & periculosissi-
mum esse solet. Magna igitur &
molestissima necessitate liberantur
& pauperes & diuites, & probi &
improbi, cum à seruitute miseræ
& multiplicis necessitatis liberan-
tur.

Quarta libertas est à lege, &
præceptis. Iustis enim non est lex
posita, sed iniustis, vt Apostolus
1. Tim. 1 docet in priore ad Timothæum.
Nulli sunt autem magis iusti quam

Beati, qui sunt in iustitia confirmati, neque iniusti fieri possunt. Verum quidem est, iustis in hoc mundo degentibus nō esse positam legem comminantem & prementem, quia sponte sua & libenti animo obediunt legi: tamen negari non potest quin sit eis posita lex dirigens & obligans ad faciendum quod lex iubet, & fugiendum quod lex prohibet. At iusti, qui fruuntur libertate gloriæ filiorum Dei, nulla indigent lege, cū in Verbo videant omnem iustitiam, & confirmati in charitate perfecta nequeant à Dei voluntate declinare. Magnum bonum est hæc libertas, quæ ab omni sollicitudine liberat, & omnino contraria est captiuitati & seruituti infelicitium illorum; qui ligatis manibus & pedibus proiicientur in tenebras exteriores, & in caminum ignis, ut nec tolerare nec fugere tormenta illa possint. Et tamen nemo hominū est, quem non oporteat alteram ex illis tam contrarijs sortibus subire. Sed ita plerique excecati

Mat. 22

Mat. 13.

1. *Thef.* 5

sunt fumo præsentis honoris, vel puluere terrenorum bonorum, ut ista non videant, neque confiderent, donec repentinus super eos veniat interitus, & oculos aperiat pœna, quos clauserat culpa.

C A P. IV.

*De situ & forma Ciuitatis Dei**Psal.* 86.*Apo.* 21.

Sed nos ad Ciuitatem cælestem reuertamur, & situm, formam, fundamentum, portas, muros eius, & plateas cum attentione consideremus. Situs est in montibus sanctis, sic enim legimus in Psalmo: *Fundamenta eius in montibus sanctis*: cui consonat sanctus Ioannes in Apocalypsi, cum ait: *Et sustulit me in spiritu in montem magnum & alium, & ostendit mihi Ciuitatem sanctam*. Situs autem ciuitatis in monte, tum ad aëris salubritatem, tum ad munitionem utilis esse solet. Qui sunt autem

montes altiōres cælis? & quis est mons super omnes montes exaltatus, nisi cælum cæli, de quo cecinit Dauid: *Calum cali Domino?* Hic est mons ille, ad quem suspirabat idem Propheta cùm diceret: *Quis ascendet in montem Domini, aut quis stabit in loco sancto eius?* & à quo auxillium implorabat & expectabat, dicens: *Leuaui oculos meos in montes, vnde veniet auxilium mihi.* Itaque situs Ciuitatis Dei tam est sublimis, vt omnino transcendat omnia, quæ vllō modo pacem & quietem Ciuitatis perturbare possent. Altior enim est, quàm vt ad eum perueniat puluis & lutum, spinæ & tribuli, morsus ac venenum bestiarum terræ; altior quoque, quàm vt vapores & cæligines aëtis, grandines & tonitrua, ignis & fulgura illā exterreant: denique altior, quàm vt volucres illæ imunda & rapaces, quas Apostolus ad Ephesios *spiritualia nequitia in cælestibus* appellat, ad eam vllō modo pertingant.

Ps. 113.

Psal. 23.

Ps. 120.

Ephes. 6.

Forma Ciuitatis Dei quadrata

ta est: sic enim loquitur S. Ioan-
Apo. 21 nes: *Et Ciuitas in quadro posita est, &*
longitudo eius tanta est, quanta & lati-
tudo. Hoc verò nihil aliud signifi-
 cat, nisi admirabilem perfectissi-
 mamque iustitiam, quæ in illa
 Ciuitate viget, vbi nihil est ini-
 quum, nihil dissonum, nihil di-
Psal. 64. stortum. Sic explicat sanctus Augu-
 stinus illud Psalmi, *Mirabile in equi-*
tate, id est, in iustitia. Et sanè mira-
 bile prorsus erit, videre incolas
 Ciuitatis illius planè innumerabi-
 les, atque omnes liberrimo arbi-
 trio præditos, & tamen in nullo
 eorum per omnem æternitatem
 quidquam posse notari distortum,
 neque in opere, neque in verbo,
 neque in cogitatione. Verè igitur
 Ciuitas illa in quadro posita est, vt
 latitudo nec in modico excedat
 longitudinem, neque latitudinem
 longitudinem. Quamuis possit etiam
 quadrata ista figura significare, la-
 titudinem bonorum cælestium
 æqualem esse longitudini; quia
 sicut bonorum copia erit infinita,
 sic & duratio eorum erit infinita.

Latitudo enim in Scripturis ad multitudinem rerum, longitudo ad durationem eiusdem rei accommodari solet, Sic in libro tertio Regum dicitur multiplex sapientia Salomonis, latitudo cordis sicut arena que est in littore maris: & in Psalmo nonagesimo dicitur temporis duratio, longitudo dierum. Erit igitur in Ciuitate Dei nostri, tanta latitudo, quanta & longitudo; quia ibi erit immensitas bonorum cum eorumdem bonorum æternitate coniuncta: Addit paulò post sanctus Ioannes, altitudinem quoque Ciuitatis tantam esse, quanta est latitudo; vt omni ex parte quadrata sit Ciuitas, quia videlicet bona cælestis Ierusalem non solum erunt plurima & sempiterna, sed etiam nobilissima atque celsissima. Neque multum refert, quòd nostri Vitruuius & Vegetius non præbent in ciuitatibus situm quadratum: nam illi de ciuitatibus loquuntur, quæ timent hostes, Scriptura verò sancta de Ciuitate loquitur, quæ posuit fines

3. Reg. 4

Lib. 1. c.

5.

Lib. 4. c.

2.

suos pacem; & ad quam propter
Pf. 147. summam altitudinem; malum non
Pf. 90. potest accedere, vt sanctus Pro-
 pheta cecinit.

C A P. V.

De fundamentis & portis
Ciuitatis Dei.

Porro fundamentum Ciuitatis
 huius eiusmodi est, vt ipsa sola
 fundamentum habere meritò di-
 ci possit. Sic enim loquitur sanctus
Heb. 11. Apostolus in Epistola ad Hebræos:
Expectabat enim fundamenta habentem
Ciuitatem, cuius artifex & con-
ditor Deus. Reddit enim Apo-
 stolus rationem, cur Abraham
 non ædificauerit in terra promif-
 sionis ciuitatem, aut domum,
 sed habitauerit in ea quasi pere-
 grinus: causa enim est, quia in-
 telligebat, terram illam promissio-
 nis fuisse figuram quamdam maio-
 ris terræ promissionis; & ideo no-

lebat domum vel ciuitatem perituram ædificare, quia expectabat Ciuitatem stabili fundamento innixam, cuius artifex & conditor est Deus. Itaque sola Ciuitas cælestis fundamentum verè & propriè habet, quæ à Deo ædificata in æternum durabit: ciuitates quas ædificauerunt homines, Cain, Nembroth, Ninus, Nabuchodonosor, Romulus, & alij, quòd sæpè corruerint, & quòd in consummatione mundi funditùs delendæ sint, satis ostendunt fundamentum non habuisse. Hinc intelligere possumus, quanto sapientiores nobis fuerint illi Patriarchæ, qui cum duplo amplius viuerent quàm nos viuamus, & per aliquot annorum millia expectaturi essent, antequam in Ciuitatem cælestem introirent: tamen neque ciuitates neque domos ædificare dignabantur; sed in tabernaculis, vt hospites & peregrini, habitabant, certa & viuæ fide & spe tenentes, habituros se esse Ciuitatem eternam in cælis, & quæ in terris sunt, breui omnia

106 DE AETERNA FELICITATE
rutura. Nos autem, qui breuissi-
mo tempore viuimus, & possumus
si volumus, statim à morte cæle-
stem illam & beatissimam Ciui-
tatem intrare; sic laboramus in ex-
truendis & ornandis ædificiis in
terris quasi aut numquam moritu-
ri essemus, aut Ciuitatem celestem
non expectaremus. Certè in hac re
non fideles Patriarchas, sed infi-
deles ethnicos imitamur; & tamen
Christiani sumus, & scimus, Chri-
stus & Apostolos nullam in terris
neque ciuitatem, neque turrin, ac
ne domum quidem habere, nedum
ædificare voluisse. Nec tamen re-
prehendimus Principes sæculi,
quamuis Christianos, qui nouas
ædificant ciuitates, neque priuatos
homines, qui domos sibi & suis
commodas extruunt. Scimus enim
Dauidem Regem piū amplifi-
casse ciuitatem Ierusalem, & in ea
sibi domum regiam extruxisse, vt
2. Reg. 5. Scriptura sancta docet in libris
Regum. Scimus etiam sanctum
Ludouicum Regem Francorum
in Palestina sumptibus suis aliquot

ciuitates Christianorum restituisse; nec ignoramus æquum esse, vt Principes commodius & magnificentius habitent quàm homines priuati, & patricij quàm plebeij; sed modum requirimus, & excessum damnamus; præsertim quando priuati Regum palatia volunt, & Reges palatij non contenti, immensas moles, quæ oppida magnitudine adæquent, sibi extruunt: denique nimium ad ista temporalia affectum, quasi in his summum bonum sit positum, reprehendimus; & mundi contemptum, atque humilitatem Christi laudamus.

Iam verò portæ Ciuitatis dicuntur à beato Ioanne, loco citato, ex *Apoc. 21* margaritis constare: murorum verò structura ex lapide iaspide: & platea Ciuitatis, atque adeò tota Ciuitas ex auro mundo; Quæ omnia significant, sanctam illam Ciuitatem totam esse pretiosam, sed candidam, & perlucidam: nam esse margaritas pretiosas, & candidas notissimum est, iaspis autem alius

est viridis, alius candidus. Sed ideo sanctus Ioannes ait: *Et lumen eius simile lapidi pretioso, tamquam lapidi iaspidis, sicut crystallum, addidit enim, sicut crystallum, ut indicaret loqui se de iaspide non viridi, aut alterius coloris, sed candido, & lucido.* Sic etiam cum plateas dixit esse ex auro mundo, addidit, sicut vitro mundo, id est, transparente, & albicante instar crystalli. Itaque tota illa Ciuitas, siue portas, siue muros, siue plateas intuearis, pretiosa est; nihil vile, nihil abiectum, nihil caducum admittit: & simul tota candida, tota perspicua est, quia nihil ibi tectum, nihil clausum inuenitur: omnes omnia vident; nulla ibi suspicio, nullus dolus. Atque hæc fortasse est causa, cur in eodem loco sanctus Ioannes dicat, *Et portæ eius non clauduntur*; quia nullæ ibi sunt tenebræ, nulli fures, nulli hostes, propter quos de nocte clauduntur fores. Neque hoc repugnat verbis Psalmistæ, qui in laudem celestis Ierusalém canit: *Lauda Ierusalem*

Dominum, quoniam confortauit seras portarum tuarum. Nam tam Propheta quam Euangelista id vnum significare voluit, nullam esse periculum supernæ Ierusalem ab hostibus vel furibus. Ille hoc significauit per fores semper clausas, iste per fores semper apertas : siquidem ille per fores semper clausas significauit, diuinam protectionem non permissuram vnuquam, vt in ciuitatem illam Deo dilectam vllus ingrediatur hostis ; iste per fores semper apertas significauit, adeò securam esse Ciuitatem ab omni incurſu malo, vt non sit opus claudere portas, nedum custodias adhibere. Sed quid portæ, quid murus, quid plateæ significant ? Portæ, & quidem semper patentes, significant, dari aditum hominibus post Christi passionem intrandi in Ciuitatem Dei, & Angelorum : ipse enim Christus deuicto mortis aculeo aperuit credentibus Regna cælorum. Neque est vna porta, sed duodecim, per quas introire possunt fideles in il-

MO DE ÆTERNA FELICITATE
lam Ciuitatem. Sic enim loquitur
sanctus Ioannes: *Ab Oriente porta tres, & ab Aquilone porta tres, & ab Austro porta tres, & ab Occasu porta tres: non enim soli intrant Iudæi, vt illi sibi fingunt; sed omnes gentes, ab omni parte orbis terrarum: imò tam pauci intrant Iudæi, vt pænè nulli comparatione aliorum dici possint. Sic enim illis Dominus prædixit, cum ait*

Apoc. 21

Mat. 8.

Mat. 21.

Luce 13.

de Centurione: Non inueni tantam fidem in Israhel; dico autem vobis, quòd multi ab Oriente & Occidente venient, & recumbent cum Abraham, & Isaac, & Iacob in Regno calorum; filij autem Regni eycientur in tenebras exteriores: & in parabola vineæ: Auferetur à vobis Regnum Dei, & dabitur genti facienti fructus eius: & clarissimè apud Lucam: Cum videritis Abraham, & Isaac, & Iacob, & omnes Prophetas in Regno Dei, vos autem expelli foras. Et venient ab Oriente, & Occidente, & Aquilone, & Austro, & accumbent in Regno Dei. Dicuntur autem esse portæ tres ab omni parte mundi, & si

mul omnes duodecim, quoniam aditus patebit non solum ab Oriente, Aquilone, Occasu, & Austro; sed à principio Orientis, à medio Oriente, & à fine Orientis, & sic de alijs mundi partibus, Nisi magis placeat, tres portas singulis partibus Ciuitatis cælestis assignari propter mysterium Trinitatis, & tres virtutes maximè necessarias: illi enim omnes à quatuor mundi partibus intrant, qui in nomine trium diuinarum personarum baptizati, fidem, spem, & charitatem in finem vsque tenuerunt.

CAP. VI.

*De muro & platea Ciuitatis
Dei.*

PORRO murus Ciuitatis nihil significat aliud, nisi diuinam custodiam, quæ vna sufficit absq; alijs vigilibus, vel armis, vel turribus,

Ciuitatem illam custodire. *Ego*

Zach. 2. (inquit Deus per Zachariam) *ero ei murus ignis in circuitu, & in gloria ero in medio eius.* Admiranda sanè promissio. *Ego*, inquit, *ero murus ignis in circuitu*, vt hostes prohibeam; & *ego in gloria in medio eius*, vt ciues illustrem. Quasi dicat, Ignis vrit, & lucet: ego igitur vram hostes, illuminabo ciues; sic *ero murus ignis in circuitu*, & lux gloriæ in medio. Quod etiam paulo post explicat sanctus Ioannes,

Apo. 21. *cùm dicit: Et Ciuitas non eget sole, neque luna, vt luceant in ea; nam claritas Dei illuminauit eam, & lucerna eius est Agnus.* Claritas Dei quasi sol illuminat mentes: Agnus Dei Christus, quasi lucerna illuminat corpora. Dicitur autem Christus lucerna, non quòd in nocte sit necessaria, sed comparatione diuinitatis: alioquin si facies Sanctorum lucebit sicut sol in Regno Dei, vt ipse Dominus ait apud *Mat. 13.* *vt sol primarius illuminabit Ciui-*

tatem Dei? ac propterea subiungit sanctus Ioannes, quòd nox non erit ibi. Restat platea Ciuitatis, quæ comprehendit totum spatium, quod est intra ambitum murorum. Hæc verò est communis habitatio caelestium ciuium, quæ tota est aurum mundum, id est charitas ignita & lucida, quæ omnes continebit & per quam alij in alijs degent per affectum puræ dilectionis: nec solùm alij in alijs, sed omnes in Deo, & Deus in omnibus; nam qui manet in charitate, in Deo manet, & Deus in eo. Quod vt fieret, rogauit à Patre Christus Dominus in illa oratione, quam, iturus ad passionem, Apostolis omnibus audientibus fudit, dicens: *Non pro eis autem rogo tantùm, sed & pro eis, qui per verbum eorum credituri sunt in me; vt omnes vnum sint, sicut tu Pater in me, & ego in te, ita & ipsi in nobis vnum sint.* O beatissima Ciuitas, quæ in monte altissimo sita, aura purissima fruetis; quæ super petram fundata es, vt æterna firmitate nitaris; cuius portæ vt mar-

Apo. 21.

1. Ioa. 4.

Ioan. 17.

114 DE ÆTERNA FELICITATE
garitæ fulgent, & semper intro-
euntibus patēt: cuius murus Deus
est, qui te protectione sua sem-
per circumdat, & vt lapis iaspis
pretiosus exornat: cuius platea
charitas est omni auro lucidior,
& omni crystallo candidior, quæ
omnes in se habitantes facit esse
cor vnum, & animum vnum, &
gaudio inenarrabili replet, & in
Psal. 83. æterna pace constituit. *Concupiscit,*

& deficit anima mea in plateas tuas.
Quid enim optabilius laboranti &
gèmenti in medio nationis præuæ,
inter falsos fratres, & in ipso mun-
do, qui totus in maligno positus
est, quàm euolare ad locum dul-
cissimæ pacis, vbi sola charitas re-

Psal. 41. gnat? *Quando veniam, & apparebo
ante faciem Dei?* Quid enim dul-
cius animæ diligenti Dominum,
quàm videre dilectum, & videri
à dilecto, & per nexum intimum
& iucundissimum inhabitare, &
inhabitari? Audacia quidem into-
lerabilis esse videtur, vt puluis &
cinis ad atria tua suspiret, ô Ciui-
tas sancta; & audacia maior, vt

animulavilis ad complexum summi Conditoris aspiret: sed audaciam istam excusabit, qui eam dedit cum Patrem rogavit, ut omnes vnum simus, & sicut Pater in Filio, & Filius in Patre, sic & nos in vtroque vnum simus.

CAP. VII.

De templo Ciuitatis Dei.

SEd est adhuc aliquid quod requiramus in Ciuitate Dei nostri, templum videlicet ad laudandum Deum, cibum & potum ad comedendum & bibendum: nam de vestibus non est quod solliciti simus. Si enim Adam & Eua in paradiso terrestri vestibus non indigebant, multò minùs egebunt Sancti in Paradiso cælesti, vbi amicti erunt omnes lumine, sicut vestimento. Cibo verò & potu non solùm Adam & Eua

carere non poterant, sed neque Angeli ipsi carent, dicente Angelo Raphaële: *Ego cibo inuisibili, & potu qui ab hominibus videri non potest, vtor.* Et quidem quod attinet ad templum, S. Ioannes sic loquitur in Apocalypsi: *Et templum non vidi in ea, Dominus enim Deus omnipotens templum illius est, & Agnus.* Quod templum non viderit Ioannes in Ciuitate cælesti; mirum fortasse videri non debet: templa enim eriguntur in Ecclesia militanti ob quatuor fines; vt in eis verbum Dei fidelibus prædicetur, vt Sacramenta & sacrificia celebrentur, vt oratio publica deferatur Deo, & vt laudes debitæ cum cantu & lætitia Domino persoluantur. Prædicatio verbi Dei cessabit in cælo, vbi Verbum ipsum increatum manifestè loquetur ad omnes, & iuxta prædicationem Ieremiæ Prophetæ, *Non docebit ultra vir proximum suum & vir fratrem suum, dicens; Cognosce Dominum: omnes enim cognoscent me à minimo eorum vsque ad maximum.* Sacramenta quoque

& sacrificia non erunt illic necessaria, vbi neque peccata expianda erunt; neque signa requirentur, vbi res significatæ manifestè patebunt. Oratio, & laudes Dei hîc in terris fiunt in templis Deo sacris, quoniam ipse pollicitus est oculos suos apertos, & aures erectas in templo futuras: sic enim locutus est ad Salomonem in libro secundo Paralipomenon: *Oculi mei erunt aperti, & aures mea erecta ad orationem eius qui in loco isto orauerit.* Sed cùm in Ciuitate cælesti Deus palàm videatur, & audiatur ab omnibus, non videtur certè templum in loco illo necessarium. Proinde facile intelligimus quod sanctus Ioannes ait: *Et templum non vidi in ea.* Cur igitur subiunxit: *Dominus enim Deus omnipotens templum illius est, & Agnus?* Si templum in Ciuitate illa non requiritur, cur dicitur Deus ipse templum Ciuitatis illius esse, nec solus Deus, sed etiam Agnus? aut quis explicabit nobis, quomodo Deus & Agnus in cælo templa dicantur? & quem vsum habeat

Psal. 90.

templum istud in cælo? Scripturarum sanctarum consuetudo est, ut vna sententia aliam explicet, & locus obscurus ex alio clariore intelligatur. Dicitur in Psalmo nonagesimo: *Qui habitat in adiutorio Altissimi, in protectione Dei cali commorabitur*: quorum verborum hæc sententia est: *Qui* per certam fiduciam coniungitur Deo, is quasi facit sibi domum in Deo, in qua tutus habitet, & protegatur ab omni malo. Quod idem dici potest de laude & oratione: qui enim per reuerentiam intimam coniungitur Deo, is quasi facit sibi domum, in Deo, ut in ea degens, sicut oportet, oret, & laudet Deum. Sic igitur in cælo Dominus Deus omnipotens templum est Ciuitatis sanctæ, quoniam beati illi ciues attentissime cogitantes omnipotentiam Dei, & sic per intimam reuerentiam illi coniuncti, in ipso habitant, & dignas illi offerunt laudes: & cum pro nobis orant, facillimè audiuntur. Sic etiam quando attentè cogitant merita

Christi, qui sicut Agnus innocens tradidit semetipsum oblationem, & hostiam Deo in odorem suauitatis, illi per amorem intimè vniuntur, & in eo tanquam in templo habitantes orationes pro nobis fundunt, sine dubio inueniunt oculos Dei apertos, & aures erectas, vt quidquid pro nobis petierint, impetrent. Sed si in cælo ad laudes Deo dicendas, & preces pro nobis fundendas, beati illi ciues in Deo, & in Christo tanquam in templo habitare solent: quid nobis faciendum esset, qui neque Deum, neque Christum videmus? O vtinam contingeret nobis, ex magno vtique dono Dei, vt ad Deum laudandum & orandum sic accederemus, vt antè per humilitatem veram, & reuerentiam summam ex consideratione altissimæ maiestatis, cum Deo coniuncti, in ipso Deo tanquam in templo sacrosanctissimo habitaremus! sic enim fieret, & preces, non oscitanter, neque alia cogitantes perficeremus; sed attentissimè,

& deuotissimè gratas laudes Deo,
 & vtilis nobis ac fratribus nostris
 preces Domino offerremus; & im-
 pleretur illud: *Sacrificium laudis ho-*
norificabit me; & illic iter, quo, osten-
dam illi salutare Dei. Nam laudes di-
 uinæ in ara cordis per ignem chari-
 tatis in holocaustū oblatae, in odo-
 rem miræ suauitatis ascendunt; &
 illud nobis & nostris impetrant, vt
 iter nobis aperiatur per cordis illu-
 strationem, ad aspiciendam veram
 salutem, quam præparauit Deus
 diligentibus se. Quæ omnia bene-
 ficia illi miseri perdunt, qui diuinas
 laudes & preces cum mentis eua-
 gatione, & voluntaria cordis ari-
 ditate persoluunt; & laborem or-
 randi & psallendi cum ceteris or-
 rantibus & psallentibus partici-
 pant, sed consolationem diuinam,
 & celestis beatitudinis prægusta-
 tionem minimè participant.

CAP.

CAP. VIII.

De cibo & potu Ciuitatis Dei.

IAM verò de cibo & potu cælestium ciuium hæc habentur in Apocalypsi: *Et ostendit mihi fluium* Apo. 22.
aqua viua, splendidum tamquam cry-
stallum, procedentem de sede Dei &
Agni. In medio plateæ eius, & ex
utraque parte fluminis lignum vitæ, af-
ferens fructus duodecim, per menses
singulos reddens fructum suum, & fo-
lia ligni ad sanitatem gentium. Ve-
reor ne qui ista audiunt, admiren-
tur parsimoniam victus ciuium su-
pernorum, & existiment plura &
meliora in hac nostra peregrina-
tione haberi: hîc enim nihil audi-
mus nisi poma vnus arboris ad ci-
bum, & aquam fluminis ad po-
tum. Sed meminerint qui hæc di-
cunt, in Paradiso terrestri, vbi si-
ne dubio melior victus fuisset, quã
in hoc exilio, non fuisse Adamo Gen. 1.
concessa ad cibum nisi poma &
herbas, & aquam ad potum: & ta-
mẽ ea poma, & illæ herbæ & aqua.

122 DE ÆTERNA FELICITATE
meliora erāt, quàm cibi omnes, &
omnia vina huius vitæ, & longè ac
longè detèriora ligno vitæ, & aqua
viua cælestis Paradisi. In hac valle
miseriarū omnes homines ægroti
sunt, & sensum gustandi amaritu-
dine quadam corruptum habent;
propterea ad nauseam tollendam
cibos varios inuenerunt: sed varie-
tas illa ciborum ita nauseam dimi-
nuit, vt morbū augeat. In Paradiso
terrestri omnes homines sani fuis-
sent; & pomorum illorum, & a-
quæ illius ea salubritas & suauitas
erat, vt eos perfectè alere & sanos
cōseruare cum incredibili delecta-
tione potuisset: vt addamus, quòd
sine labore & sudore suo cibum &
potum abundāter obuium habuis-
sent. Sed quidquid sit de terrestri
Paradiso; aqua viua, & lignum vitæ
in Ciuitate Dei, nō sunt cibi & po-
tus communes hominibus cum be-
stiis, vt sunt aquæ & poma huius
peregrinationis: sed tam eximia,
tam grandia, tam diuina sunt, vt
Psal. 35. Propheta canat: Inebriabuntur ab v-
bertate domus tuæ, & torrente volupta-
tis tuæ potabis eos. Neq; sunt cibi isti

& potus res corporales, sed spiritualis & diuinæ. Aqua viua, sapientia est, de qua legimus: *Aqua sapientie salutaris potabit illum: & lignum vitæ est panis ille,* de quo idem dicit: *Cibabit illū pane vitæ, & intellectus.* Nam, vt S. Augustinus docet, in rebus corporalibus, aliud est cibus, aliud est potus: sed in spiritualibus res eadem est cibus & potus; id est, sapientia, siue intellectus, vel intelligentia, quæ idem hoc loco significat, cibus est quia nutrit, & potus est quia sitim restinguit. Quāquam posset etiam per aquam viuam intelligi sapientia, per lignum vitæ charitas: nam ex eodem Ioanne in Epistola sua prima: *Qui non diligit, manet in morte. &: Nos scimus quoniam translati sumus de morte ad vitam, quoniam diligimus fratres.* Et verè actiones vitales sunt tã intelligere quã amare. Ergo potus Sanctorum in Ciuitate Dei est bibere de flumine viuo, quod oritur à fonte vitæ, qui Deus est; frui videlicet participatione sapientiæ illius, qua Deus sapiens est, quæ summa, altissima, & inenar-

Eccli. 1.

I. Ioa. 3.
Ibidem.

rabilis est. Et cibus eorundem Sanctorum est edere de ligno vitæ, id est, frui participatione amoris illius ineffabilis, quo diligi potest, bonitas ipsa clare visa, & quo diligit Deus seipsum, qui est infinitum bonum, & fons omnis bonitatis. Quid ista sint, suspicari vtcumque possumus, intelligere non possumus, nec poterimus, donec ad Ciuitatem illam venerimus. Quod autem sanctus Ioannes dicit, lignum esse ab vtraque parte fluminis, & singulis mensibus fructum suum facere, metaphoricè intelligendum est, vt aliquo modo per similitudinem rerum corporaliū spiritualia capiamus: Voluit beatus Euangelista demonstrare arborem summæ bonitatis & fecunditatis; quod vt faceret, descripsit arborem quæ sit ad ripam fluminis, & tum ex bonitate sua, tum ex continua irrigatione singulis mensibus fructum suum producat, non singulis annis vt aliæ solent. Neque vult significare, vnā tantū esse arborem, sed multas

eiusdem generis, quæ ab vtraque
 parte fluminis per mediam Ciuita-
 tem fluentis sitæ sint, ita vt inter
 vnã atque alteram arborem non
 magnum spatium intersit; & eo
 modo tota Ciuitas frui possit &
 aquæ decursu, & arboris fructu.
 Bonitas arboris significatur in vo-
 ce ligni vitæ: fecunditas ostenditur
 ex eo, quod singulis mensibus no-
 uos fructus pariat. Vnde fit, vt ci-
 ues illius Ciuitatis semper habeant
 fructus recentes & maturos: recen-
 tes ex mense præsentis, maturos ex
 proximè præterito; nūquam mar-
 cidos, numquam aridos, num-
 quam insipidos. Quæ omnia signi-
 ficant cibum & potum Beatorum
 id est, sapientiam qua Deum per-
 fectè intelligunt, & charitatem
 qua Deum perfectè diligunt, op-
 timum esse, & numquam deficere.
 Quòd addit idem beatus Euan-
 gelista de foliis illius arboris ad
 sanitatem Gentium, hoc signifi-
 care videtur, ad nos in hoc exilio
 numquam mitti poma ipsa ligni
 vitæ; sed mitti tamen folia quæ-

dam: quę quamuis non adferant ipsam vitam æternam, tamen vtilia sint ad sanandos morbos nostros, concupiscentiam carnis, concupiscentiam oculorum, superbiam vitę, & alia id genus vitia, ex quibus omnes siue grauiter, siue mediocriter, siue leuiter ægrotamus. Hęc folia sunt verba diuina per Prophetas & Apostolos de cælo, id est, ex diuina reuelatione ad nos allata. O quàm bonū odorē folia ista spirant, si quis habeat Spiritum Domini! Lege Prophetas, lege Psalmistā, lege Euangelia, lege Apostolos, Petrum, Paulum, Ioannem, Iacobum, Iudam; omnia ista folia spirant humilitatem, charitatem Dei, virginitatem, de quibus apud Philosophos nulla mentio. Sed non mirum videri debet, quia illa sunt folia de lignis Paradisi, ista de lignis montium terrę.

Ergo, anima Christiana, diligenter collige ista folia: fac tibi quotidie inde medicinam; & ex foliis coniecturam facito de fructibus: & contemptis siliquis porco-

rum, ad illa quæ sursum sunt poma vitæ æternæ ardentè suspira, de illis cogita; maneat illic semper memoria, donec differtur præsentia.

C A P. IX.

De fundamento mystico Ciuitatis Dei.

Considerauimus structuram vnam supernæ Ierusalem; nunc alteram considerabimus. Ciuitas enim non solùm complectitur fundamentum, portas, muros, plateas; sed etiam cætum ciuium, qui pro diuersitate functionum dicuntur etiam ipsi vel fundamenta, vel portæ, vel muri, vel alia generis eiusdem. Et fortasse magis proprie dicitur ciuitas Congregatio ciuium sub iisdem legibus, quàm congregatio domorum sub iisdem mœnibus. Sic enim Tullius loquitur in Somnio Scipionis: *Concilia catusq; hominum iure sociati, ciuitates appellantur.* De hac Ciuitate cælesti, quæ cõstat ex ciuibus, non solùm sanctus Ioannes in Apocalypsi loquitur;

sed etiam sanctus Petrus in Epistola sua priore, & sanctus Paulus in Epistola ad Ephesios. In Apocalypsi legimus, in portis duodecim viros fuisse Angelos duodecim, & inscripta nomina duodecim tribuum filiorum Israël; in fundamentis verò duodecim scripta fuisse nomina duodecim Apostolorum Agni. In priore Epistola sancti Petri legimus: *Ad quem accedentes lapidem viuum, ab hominibus quidem reprobatum, à Deo autem electum & honorificatum, & ipsi tamquam lapides viui superedificamini.* In Epistola ad Ephesios sanctus Paulus scribit: *Ergo iam non estis hospites & aduena; sed estis ciues Sanctorum & domestici Dei, superedificati super fundamentum Apostolorum & Prophetarum, ipso summo angulari lapide Christo Iesu.* Pirmum igitur Ciuitas Dei pro fundamentis habet Apostolos & Prophetas; quoniam doctrina Apostolorum & Prophetarum totam fabricam sustentat. Initium enim salutis fides est: fides autem reuelata est per Prophetas

& Apostolos, siue scribentes, siue prædicantes. Myſteria Trinitatis, Incarnationis, Reſurrectionis, mortuorum, gloriæ beatæ, ſuppliciorum æternorum, & alia quæ ſuperant humanam rationem, ex Prophetis atque Apoſtoliſ didicimus, quibus Deus ea reuelare dignatus eſt. Quamuis autem fides non habeat locum in Beatis, qui quod crediderunt vident; & quod videtur, non creditur, ſed ſcitur, & cernitur: tamen dicuntur Apoſtoli & Prophetæ fundamenta Ciuitatis ſupernæ; quia fides initium eſt ſalutis; ac per hoc initium beatitudinis. Sed quoniam ſanctus Petrus ^{1. Pet. 2.} dicit, nos vt lapides viuos ſuperædificari ſuper Chriſtum, & ipſe Apoſtolus Paulus in priore ad Corinthios dicit: *Fundamentum aliud* ^{1. Cor 3.} *nemo poteſt ponere præter in quod poſitum eſt quod eſt Chriſtus Ieſus: idcò vnum eſt fundamentum, & duodecim ſunt fundamenta, vt ſanctus Auguſtinus docet in explicatione Pſalmi octogefimi ſexti, quoniam in duodecim Apoſtoliſ,*

Christus erat. Ipse enim, siue Spiritus eius per eos loquebatur, & docebat. Audi Apostolũ Paulum:

2. Co. 13.

An experimentum, inquit, quaritis eius qui in me loquitur Christus? Audi

Luc. 10.

Christum ipsum: Qui vos audit, inquit, me audit, & alibi: Non vos

Mat. 10.

estis qui loquimini, sed Spiritus Patris vestri, qui loquitur in vobis. Neque dubium est, vnum & eundem esse Spiritum Patris & Filij. Ex quo etiam intelligimus, in duodecim fundamentis non solos Apostolos duodecim intelligi, sed omnes illos qui primi eandem fidem predicauerunt; alioqui Paulus ipse & Barnabas, & septuaginta discipuli qui non erant ex duodecim, non pertinerent ad fundamenta, imò nec ipsi Prophetæ ad fundamenta pertinerent, & Apostolum mendacem (quod absit) faceremus, qui dixit nos superædificari super fundamentum Apostolorum & Prophetarum.

Sed occurrit non leuis dubitatio, quomodo Christus possit vere dici fundamentum ædificij, cum

fit summus lapis angularis, vt Apostolus loquitur, & fit exaltatus in caput anguli, vt canit Propheta. Quomodo enim potest idem lapis simul esse summus & imus, in fundamento & in fastigio? Sed si quis cogitet ista esse vocabula metaphorica, non difficulter intelliget, ob diuersas functiones posse vni personæ cōuenire contraria nomina. Siquidem non solum Christus, qui Deus est & homo, sed quilibet Prælati in Ecclesia sua est fundamentum & fastigium, quia debet vt fundamentum sustinere pondus ædificij, tolerare infirmitates omnium, ac per hoc subesse omnibus: & tamen ipse idem debet vt fastigium præesse omnibus, omnibus imperare, & ab omnibus sustineri. Multo igitur magis Christus Dominus poterit vt fundamentum Ecclesiæ, omnes portare, omnesque auctoritate & virtute sua sustinere; & simul vt positus in caput anguli, connectere duos parietes, & ex Gentibus & Iudæis vnum populum constituere, omnibus præsidere, omnibus imperare.

Ps. 117.

C A P. X.

De porta mystica Ciuitatis Dei.

Apo. 21.

SEquitur vt portas cælestis Ierusalem consideremus. Et quidem communis est Interpretum expositio, per portas intelligi eosdem Apostolos; in qua expositio-
ne secuti sunt sanctum Augustinum in expositione Psalmi octogesima sexti. Sed beatus Ioannes in Apocalypsi, cum de portis locutus est, mentionem fecit duodecim Angelorum, & duodecim tribuum filiorum Israël, quorum nomina scripta esse dixit in duodecim portis Ciuitatis Dei; Apostolos eo loco ne nominauit quidem. Nec tamen falsa est sententia beati Augustini, & eorum qui eum secuti sunt: loquitur enim sanctus Ioannes mysticè, non vt litera sonat; vt Propheta, non vt historicus; & tota illa eius descriptio mysticis significationibus plenissima est. Terra promissionis figura fuit, omniũ

consensu; cælestis Ciuitatis. Cui primùm facta est promissio terræ illius, Abraham fuit; sic enim loquitur Deus ad Abraham in libro Geneleos: *Omnem terram quam conspicias, tibi dabo & semini tuo vsque in sempiternum*: & Apostolus ad Galatas, *Abraham*, inquit, *dictæ sunt promissiones, & semini eius*: & paulò post: *Abraham per repromissionem donauit Deus*. Abrahami heres fuit Isaac solus, Ismaële excluso, qui filius erat ancillæ, dicente Scriptura: *Non heres erit filius ancilla cum filio libera*. Isaaci heres fuit Iacob solus, excluso Esau fratre eius, qui vendidit primogenita: vnde Malachias dicit: *Dilexi Iacob, Esau autem odio habui*: quam sententiam repetit Apostolus ad Romanos. Iacobi heredes fuerunt omnes eius filij, qui erant duodecim, nullo excluso. Atque ita terra promissionis diuisa est duodecim tribubus Israël, vt ex libro Iosue intelligi potest. Hæc est igitur causa, cur sanctus Ioannes in Apocalypsi dixerit, in duodecim portis scripta fuisse no-

Gen. 13.

Gal. 3.

Gen. 21.

Gal. 4.

Mala. 1.

Rom. 9.

Iosue 11.

14. 15.

& sequētib.

mina duodecim tribuum filiorum
 Israël: quia videlicet porta ingre-
 diendi terram promissionis fuerat
 ius hereditatis, quod solis & om-
 nibus filiis Israël competebat. Sed,
 vt paulò antè dicebamus, Apo-
 stolus Ioannes mysticè loquitur,
 & per duodecim tribus Israël in-
 telliguntur vèri Israëlità; non se-
 cundùm carnem, sed secundùm
 spiritum & fidem, ac per hoc A-
 postoli duodecim, & eorum spiri-
 tuales filij. Nam, vt sanctus Paulus

Rom. 9. apertè docet in Epistola ad Roma-
 nos, *Non omnes qui ex Israël sunt, ij
 sunt Israëlità; neque qui semen sunt A-
 brahæ, omnes filij:* qui etiam paulò

Rom. 11. infrà comparat Israëlèm arbori,
 cuius multi rami fracti sunt pro-
 pter incredulitatem, & alij inferti
 sunt propter fidem. Sic enim Gen-
 tiles conuersi ad fidem cœperunt
 esse filij Israel, & plurimi Iudæi
 desierunt esse veri Israëlità. De-
 monstrat & explicat hæc omnia
Ep. 200 copiosè sanctus Augustinus in Epi-
 stola ad Afellicum, in qua sic lo-
 quitur: *Nónne mirabilia magna sunt*

ista, profundumque mysterium, ut multi ex Israel non nati, sint Israel, & multi non sint filij, cum sint semen Abraha? Quomodo enim non sunt? quomodo sunt? nisi non sunt filij promissionis ad Christi gratiam pertinentes, sed filij carnis, nomen inane gestantes: ac per hoc nec illi sunt Israel, sicut sumus nos; nec nos sumus Israel, sicut sunt illi: nos enim sumus secundum spiritualem regenerationem, illi secundum carnalem generationem: & paulò infra: In nepotibus etiam Abraha, filijs Isaac, illis geminis, Esau; & Iacob; qui postea vocatus est Israel, hoc ipsum magnum & profundum mysterium reperitur, de quo idem Apostolus loquitur, cum per Isaac promissionis filios commemorasset ad Christi gratiam pertinentes. Haec certè doctrina Apostolica atque Catholica satis evidenter indicat nobis, secundum originem carnis ad Saram Iudaeos, ad Agar verò Ismaelitas pertinere: secundum autem mysterium spiritus, ad Saram Christianos, ad Agar Iudaeos. Item secundum originem carnis ad Esau, qui dictus est etiam Edom, gentem Idumaeorum;

136 DE ÆTERNA FELICITATE
ad Iacob autem, qui dictus est etiam Is-
raël, gentem Iudaorum : porrò secun-
dum mysterium spiritus, ad Esau Iu-
daeos, ad Israël pertinere Christianos.
Hæc ille : qui satis apertè demon-
strat Christianos esse veros Israë-
litas non secundum carnem, sed
secundum spiritum, ac per hoc es-
se veros heredes terræ promissio-
nis, quæ in cælis est. Ergo portæ
cælestis Ierusalem habent inscri-
pta nomina duodecim tribuum Is-
raël, quia porta, per quam intra-
tur in illam cælestem promissio-
nis terram, est ius hereditatis filio-
rum Dei, qui soli sunt veri sine-
rîque Christiani ; Apostolorum fi-
lij, qui per veros Israëlitas, id est,
Iacobi Patriarchæ filios, signifi-
cantur. Quòd autem addit sanctus
Ioannes, in portis illis fuisse An-
gelos duodecim, significat, An-
gelos esse portarum custodes, quo-
rum officium est curare, ne ullus
ingrediatur qui non habeat ius he-
reditatis. Et fortasse hac de causa
depingitur Archangelus Michaël
cum statera in manibus, quia per

Angelos sibi subiectos examinat
merita eorum qui ad cælestem il-
lam Ciuitatem aspirant. Hæc de
portis.

CAP. XI.

*De lapidibus mysticis Ciuitatis
Dei.*

Reliqua ædificatio constat ex
lapidibus, qui sunt omnes fi-
deles, qui superædificantur, vt
Apostoli Petrus & Paulus in Epi- 1. Pet. 2.
stolis suis perspicuè posuerunt. Et Ephes. 2.
quoniam hæc pars ædificationis ad
omnes pertinet, optimum factu
erit, si notemus conditiones siue
qualitates, quas habere debent qui
superædificari cupiunt super fun-
damentum Apostolorum & Pro-
phetarum, sub ipso summo angu-
lari lapide Christo Iesu; vt non so-
lùm sint in Ciuitate Dei, sed etiam
sint ipsi Ciuitas Dei celsissima &
felicissima.

Tria requiruntur vt quis super-
ædificari possit super tam nobile

138 DE ÆTERNA FELICITATE
fundamentum. Primùm, Vt sit la-
pis, deinde, Vt sit viuus; denique,
Vt sit quam optimè politus atque
quadratus. Primùm igitur lapides
esse debemus, non ligna, non fœ-
num, non stipula, vt solidum parie-
tẽm efficiamus, id est, viri graues
& stabiles, perseverantes in fide,
in charitate, in humilitate, in obe-
dientia mandatorum, & non cir-
cumferamur omni vento doctrine,
quemadmodum hæretici solent:
neque rapiamur variis desideriis,
vt leues Catholici facillimè rari
solent. Isti enim ab ædificatoribus
Ciuitatis æternæ non admittun-
tur, sed ad vsum tuguriorum de-
seruiunt, quæ nullo negotio de-
struuntur. Deinde esse debemus
lapides viui, vt sanctus Petrus ad-
monet, id est, pleni charitate &
spiritu vitæ, qualis est lapis angu-
laris Christus; qui etsi mortuus
est semel secundùm carnem, ta-
men secundùm spiritum semper
vixit, & secundùm carnem post
mortem degustatam reuixit, &
ultra iam non morietur. Lapidem

1. Pet. 2.

mortui domos mortuas, id est corporales, ædificant: at Domus spiritualis, vel potius Ciuitas Regis magni, quæ spiritualis & cælestis esse dignoscitur, lapides spirituales, ac per hoc viuos requirit. Denique lapides quadratos & politos nos esse oportet, non rudes & informes: quoniam ita decet ædificationem Ciuitatis omnium præstantissimæ. Sic enim Arphaxat Rex Ecbatanam ciuitatem ædificauit ex lapidibus quadratis, & sectis, vt est in libro Iudith. Et si Rex *Iudithi.* Salomon templum Domini in hac nostra terra de lapidibus dolatis atque perfectis extruxit, vt Scriptura *3. Reg. 6.* loquitur in tertio libro Regum: quid par est futurum in ædificatione Ciuitatis æternæ, & omnium aliarum longè præstantissimæ?

Sed ista quadratio, & sectio, & dolatio hic in terris facienda est, non in cælo. Cuius rei figura præcessit in ædificatione templi Salomonis. Sic enim legitur in libro *3. Reg. 6.* tertio Regum: *Domus autem cum ædificaretur, de lapidibus dolatis atque*

140 DE ÆTERNA FELICITATE
*perfectis adificata est; & malleus, &
securis, & omne ferramentum non sunt
audita in domo cùm adificaretur: quia
videlicet procul à domo Domini
lapidés secabantur & tundeban-
tur; atque ita perfectè quadraban-
tur, vt cùm adferrentur ad tem-
plum, sine vllò sonitu mallei in
locis suis collocarentur. Itaque
non audietur in cælesti Ierusalem
sonitus mallei percutientis: quia
ibi nulla erit persecutio, nulla tri-
bulatio, nullus pœnitentiæ labor,
nullus gemitus, nullus dolor, nul-
la tristitia. Proinde lapides electi
ad gloriam Domus cælestis, in hac
valle lacrymarum tûnsionibus &
pressuris expoliri debent: sic enim
canit Ecclesia:*

*Tûnsionibus, pressuris
Expoliti lapides,
Suis coaptantur locis
Per manus Artificis,
Disponuntur permansuri
Sacris adificiis.*

Hic nobis pœnitentiæ labor ne-
cessarius est, quoniam *in multis of-
Iacob. 3. fendimus omnes, vt sanctus Iacobus*

affirmat. Hic domandæ concupiscentiæ carnales, hinc vincendæ propriæ voluntates, hinc corpus castigandum & in seruitutem redigendum, hinc contra ignita iacula spirituum immundorum scutum fidei indefesso labore semper obiiciendum. Alioquin si tunsiorem mallei ferre non possumus, quomodo rudes & impoliti à cælesti Architecto ad celestem fabricam admitteremur? O si mortales intelligerēt, quanto bono priuentur, dū malleum percutientē fugiunt, & nihil incōmodi, nihil asperi, nihil amari ferre possunt! propositū certè mutarent, & dimissis comestationibus ieiunia frequentarent; & mollibus indumentis relictis cilicia quærerent; & confabulationibus neglectis, vigiliis & orationibus operam darent: & si quid molestiæ à falsis fratribus, vel à manifestis paterētur inimicis, non de vindicta cogitarent; sed Deo gratias agerent, & pro calumniantibus & persequentibus ex animo Deum orarent; quia *non sunt con-* Rom. 8.

digna passiones huius temporis ad futuram gloriam qua reuelabitur in nobis.

2. Co. 4. *Quod in presenti est momentaneum & leue tribulationis nostrae, supra modum in sublimitate aeternum gloriae pondus operatur in nobis.*

Et certè si respiciamus lapides viuos, qui nos ad caeleste aedificium praecesserunt, nollos videbimus non tursionibus multis & pressuris variis expolitos. Christus ipse, lapis angularis & pretiosissimus, qui pro se dolatione non indigebat, tamen passus est pro nobis, vt relinqueret nobis

1. Pet. 2. *exemplum: & cum malediceretur, non maledicebat; cum pateretur, non comminabatur. Apostoli omnes cum*

1. Co. 4. *beato Paulo dici poterant: Usque in hanc horam & esurimus, & siti- mus, & nudi sumus, & colaphis ca- dimur, & instabiles sumus, & labe- ramus operantes manibus nostris: ma- ledicimur, & benedicimus; persecu- tionem patimur, & sustinemus; bla- sphemamur, & obsecramus; tamquam purgamenta huius mundi facti sumus omnium peripsema. Quid de Marty-*

ribus dicam ? nōne omnes per multas tribulationes & cruciatus, & mortes acerbissimas secti & dolati ad cælestis Ierusalem ædificium ascenderunt ? Omitto sanctos Confessores, Anachoretas, Virgines, Viduas, & alios omnes qui Deo placuerunt, qui non nisi carnem suam cum vitiis & concupiscentiis crucifigentes, & secum ipsi bellum gerentes, ad cælestem ædificationem admissi sunt.

Neque solū post Christi aduentum ista lapidum viuorum dolatio necessaria fuit, sed etiam antea, atque ab ipso mundi principio. Primus lapis viuus Abel fuit à fratre Cain crudeliter cæsus. Sanctus Patriarcha Ioseph. à fratribus venditus. Tobix dixit Angelus Raphael : *Quia acceptus eras Deo, necesse fuit vt tentatio probaret te* : non dixit, *Quia peccator eras, & Deo inuisus, necesse fuit, vt pœnam cæcitatatis & mendicitatis lueres* : sed, *Quia acceptus eras Deo, vtpote iustus & sanctus ; ideò vt*

Tob. 12.

144 DE ÆTERNA FELICITATE
lapis unicus, & cælesti ædificio de-
stinatus, necesse fuit vt malleum
percutiētem sustineres. Quis Pro-
phetarum non persecutionem im-
piorum passus est? Quæ tormenta
non tolerarunt sancti pueri Ma-
chabæi? Apostolum audiamus de
Sanctis veteris Testamenti concio-
nantem in Epistola ad Hebræos:

Heb. II.

*Alij verò, inquit, ludibria & verbera
experti, insuper & vincula & carceres;
lapidati sunt, secti sunt, tentati sunt,
in occisione gladij mortui sunt: circue-
runt in melotis, in pellibus caprinis, egen-
tes, angustiati, afflicti, quibus dignus
non erat mundus, in solitudinibus er-
rantes, in montibus, & speluncis, & in
cauernis terræ.*

Quid hîc dices, anima Christiana?
Si quibus dignus non erat mundus
ob insignē illorum sanctitatem, iis
malleus ædificantis non pepercit,
vt conquadri & expoliti cælesti
ædificio essent idonei: quid de te
tuique similibus fiet, quibus pec-
care libet, & labor pœnitentiæ ni-
mis grauis est? Vnum è duobus ne-
cessarium est, vt vel in hac vita, aut

in purgatorio percutiaris & poliaris, vel in ædificio illo sublimi locum non habeas, & in æternum malleus te gehennæ contundat. Cur igitur non eligis (si quid sapias) in hac vita potius contundi & quadrari tribulatione breui & leui, quàm in futura reprobari, & ad æternam intolerabilemque tusionem amandari?

Neque despicias purgatoriam tusionem in vita futura: ea siquidem, quamuis æterna non sit; grauior tamen, & sæpè diuturnior est, quàm pœna quælibet huius vitæ. Audi enim sanctum Augustinum explicantem Psalmum trigessimum septimum: *Dicitur, inquit, Saluus eris, sit tamen quasi per ignem. Et quia dicitur, Saluus eris, contemnitur ille ignis, grauior tamen erit ille ignis, quàm quidquid potest homo pati in hac vita.* Hæc ille, qui addit, grauiores fore purgatorij pœnas quàm sint latronum supplicia, & quàm fuerint Martyrum cruciatus: proinde stultos esse qui purgatorium ignem contemnunt, & tribulationes vitæ

præsentis exhorrent. Et quia in ore duorum vel trium testium stat omne verbum, audi sanctum Gregorium in Psalmum tertium Pœnitentialem: *Illum, inquit, transitorium ignem omni tribulatione præsenti existimo intolerabiliorem.* Audi sanctum Bernardum in Sermone De obitu Humberti Monachi: *Illud, inquit, scitote, quia post hanc vitam in purgatoris locis centupliciter quæ fuerint hic neglecta, redduntur usque ad nouissimum quadrantem.* Audi denique sanctum Anselmum in explicatione capitis tertij ex prioribus ad Corinthios: *Sciendum, inquit, est, quia grauior est ille ignis, quàm quidquid potest homo pati in hac vita. Omnia enim tormenta quæ hîc sunt, faciliora sunt, & tamen homines, ne ea patiantur, quidquid ab homine fuerit iussum, faciunt. Quantò meliùs est facere quæ iubet Deus, ne illa grauiora patiamur?*

CAP. XII.

De fugienda ciuitate mundi.

EXplicata ædificatione Ciuitatis Dei, id solum reliquum est, vt paucis exponamus, quid potissimum requiratur, vt ciues in illam felicissimam Ciuitatem adscribantur. Id verò vno verbo dici potest; vt videlicet mundi huius ciuitati renuntiemus, atque vt hic interim vt aduenæ & peregrini viuamus. Neque enim fieri potest, vt simul ciues mundi & ciues Sanctorum simus: & nemo ciuitati sæculi huius nuntium remittit, qui non statim in sinum Ciuitatis Dei recipiatur. Sed rem totam paulò fusiùs exponamus.

Duæ sunt ciuitates in Scripturis sanctis nobis declaratæ; ciuitas terrena, quæ cœpit in Cain, qui primus in terra condidit ciuitatem, vt in Genesi legimus; & Ciuitas cælestis, quæ cœpit in Abel, &

Gen. 4.

cuius non Abel, sed Deus est con-
Heb. 11. ditor, vt supra diximus ex Aposto-
 lo. Illius figuram gessit Babylon
 magna, quæ *confusionem* significat;
 huius autem figuram gessit Ieru-
 salem Ciuitas Regis magni, quæ
 dicitur *visio pacis*. Ciues terrenæ ci-
 uitatis illi sunt, qui non solùm
 corpore, sed etiam corde in terris
 habitant, terram colunt, terrenis
 bonis inhiant, pro illis conten-
 dunt, pro illis litigant, pro illis tu-
 multuantur. Huius ciuitatis prin-
 ceptus est diabolus, qui de Ciuitate
 cælesti eiectus, ciuitatis terrenæ
 tyrannidem occupauit. Quamuis
 enim Dominus noster imminente
Ioan. 12. passione sua dixerit, *Nunc iudicium*
est mundi, nunc princeps huius mundi
eiicietur foràs; & verè foràs eum eie-
cerit baculo crucis suæ, & per ip-
sam crucem de illo triumphauerit,
dicente Apostolo in Epistola ad Co-
Coloss. 2 *lossenses: Expolians principatus & po-*
testates, traduxit confidenter, palàm
triumphans illos in semetipso. Hoc ta-
 men non ita est intelligendum,
 quasi diabolus penitus de mundo

fit eiectus; aut mundi principatum penitus amiserit: sed quòd eiectus sit ab illis omnibus, & in illis omnibus principatum amiserit, qui se Christo adiungunt, & de ciuitate terrena fugientes, in Ciuitatem cælestem adscribuntur. Quòd enim diabolus adhuc in ciuitate terrena, quæ & mundus dicitur, imperium habeat, docet Apostolus in Epistola ad Ephesios, cùm ait: *Non est nobis colluctatio aduersus carnem & sanguinem, sed aduersus principes & potestates, aduersus mundi rectores tenebrarum harum.* Itaque adhuc satanas cum ministris suis principatum habet in mundo, & rector est mundi, id est hominum mundanorum, & terrenæ ciuitatis ciuium: de quo mundo sanctus Ioannes dicit: *Mundus in maligno positus est:* ac si dixisset, *Mundus capiti suo adhæret,* qui malignus per antonomasiam dicitur: siue, mundus in maligni dæmonis imperio & potestate est. Ephes. 6.

Porro ciues Ciuitatis cælestis illi sunt, qui in Regno cælorum

beati regnant, & illi quoque, qui in corpore mortali positi terrâ inhabitant, non corde sed corpore.

Philip. 3.
Phil. 1.

Corde enim conuersatio eorum in cælo est, & cupiunt dissolui, & esse cum Christo qui Rex est Ciuitatis cælestis. Quia verò permisti sunt in terris ciues cæli cum ciuibus terræ, idè Scripturæ sanctæ dicunt, ciues cæli esse in mundo, sed non esse de mundo; & in mundo esse non vt ciues, sed vt aduenas & peregrinos: sic enim loquitur

1. Pet. 2

sanctus Petrus; *Obsecro vos tamquam aduenas & peregrinos abstinere vos à carnalibus desiderijs: & contrà ciues terræ dicunt Sacræ literæ, esse*

Ephes. 2.

hospites testamentorum, promissionis spem non habentes, & sine Deo in hoc mundo: his enim verbis vtitur sanctus Paulus in Epistola ad Ephesios. Quæ cum ita sint, nemo se ipse fallat, nemo existimet se ciuem mundi & ciuem cæli simul esse posse. Ciues mundi de mundo sunt; ciues cæli non sunt de mundo. De mundo esse, & de mundo non esse, contradicentia sunt; proinde si-

mul copulari non possunt. Quare quos adhuc mundus & terrena delectant, ij non putent in Ciuitate caelesti se locum habere posse, nisi antea de mundo exeant, saculo abrenuntient, & terrena fastidiant.

Et quoniam hæc magna sunt, & à paucis intelliguntur, vel, vt oportet, cogitantur: ideo vt nemo ignorantiam in nouissima die prætendat, nihil sæpiùs Apostoli & Euangelistæ inculcant & repetunt.

Audi Dominum: *Vos de mundo* Ioan. 8. *hoc estis, ego non sum de hoc mundo.*

Item ad Apostolos: *Si de mundo* Ioan. 15. *fuissetis, mundus quod suum erat diligeret: quia verò de mundo non estis, propterea odit vos mundus.* Audi beatum Paulum: *Sapientia huius mundi* 1. Cor. 3. *stultitia est apud Deum, Item:* 1. Cor. 5.

Debueratis de hoc mundo exisse. 1. Cor. 11. *Item: Vt non cum hoc mundo damnemur.* Audi sanctum Iacobum: *Nescitis, quia amicitia huius mundi inimica est Dei? quicumque ergo voluerit amicus esse saculi huius, inimicus Dei constituitur.* 2. Pet. 1.

Fugite eius, quæ in mundo est, concupiscentiæ corruptionem. Audi sanctum

1. Ioa. 2. *Ioannem: Nolite diligere mundum, neque ea quæ in mundo sunt. Item: Si quis diligit mundum, non est charitas*

1. Ioa. 5. *Patris in eo. Item, Et mundus totus in maligno positus est. Denique audi Dominum dicentem in oratione sua*

Ioan. 17. *ad Patrem: Ego pro eis rogo; non pro mundo rogo, sed pro his quos dedisti mihi. Et mundus eos odio habuit, quia non sunt de mundo, sicut & ego non sum de mundo. Hic habemus apertissimè mundum sic esse à Deo quodam-*

modò excommunicatum & damnatum, vt pro eo Christus nullo modo orandum putauerit. At si Christus non pro mundo rogat,

Ioan. 3. *quomodo alibi dicit, Sic Deus dilexit mundum vt Filium suum unigenitum daret? num Pater diligit mundum, & Filius odit mundum? aut quomodo Filius mundum à sua oratione excludit, quem Pater à sua dilectione non excludit? San-*

ctus Augustinus hunc locum posteriorem exponens, dicit, 'mundum, pro quo Christus orare se ne-

gat, reprobos tantùm significare, quomodo loquitur Apostolus in priore ad Corinthios, cùm ait: 1. Cor. 11.

Vt non cum hoc mundo damnemur.

Sed possumus etiam dicere, Christum non orasse pro mundo, quia quæ tunc petebat Apostolis, mundo minimè conueniebant. Petebat enim donum perseuerantiæ:

Serua, inquit, eos in nomine tuo: & Ioan. 17.

simul petebat eis gloriam sempiternam, cùm diceret: *Volò: Pater, vt ubi sum ego, & illi sint mecum, vt videant claritatem meam.* At mundo ista non conueniunt: neque enim

mundus aptus est Regno cœlorum, nisi priùs mundetur; quomodo non deceret, ingredi Regis cubiculum hominem luto vndique aspersum, & sordidum. Deus autem diligit mundum, & pro eo Filium suum dedit, vt eum verè mundaret, & idoneum ad Regnum faceret. Ideò & Christus pro crucifixoribus orauit, non vt perseuerarent in statu, in quo erant; sed vt Pater illis ignosceret, ignoscendo purgaret, vt & ipsi de mundo

154 DE ÆTERNA FELICITATE
exirent. Quod etiam Christus in
illa oratione seruauit, in qua di-
xit, *Non pro mundo rogo: adiunxit*
enim non longè infrà, Vt credat
mundus, quia tu me misisti. Summa
igitur est, Christum pro suis ro-
gasse, non pro mundo; quia nisi
quis antè exeat de mundo; quàm
de corpore, ad Regnum Dei num-
quam perueniet.

Ergo quicumque Ciuitatem il-
lam supernam diligit, festinet exi-
re de mundo, ne repentinus dies
postremus adueniat, & rapiat eum
de vita, quando nulla ei spes con-
uersionis erit: & cùm de mundo
exierit, obliuiscatur mundum &
concupiscentias eius, vt solius Ci-
uitatis Domini assiduè recorde-
tur; & cum Propheta sancto iu-
ret: *Si oblitus fuero tui Ierusalem,*
obliuioni detur dextera mea. Adhæreat
lingua mea faucibus meis, si non me-
minero tui: si non proposuero Ieru-
salem in principio latitiae meae. Hæc
enim est vera nota ciuium Ciui-
tatis æternæ, si reuerà & ex toto
corde cupiant destitui potius lin-

gua & manibus, quàm aliquid dicere aut facere contra dilectionem Dei Patris, & cælestis patriæ: & si verè, non fictè, principium lætitiæ ipsorum sit Ciuitas illa, quæ ciues suos beatos facit, sic vt nulla eos felicitas mundana delectet, & sola ad eos exhilarandos in hoc exilio sufficiat futurorum recordatio atque expectatio gaudiorum.

Placet concludere hunc librum verbis sancti Augustini, vt qui mihi fortè non credent, tanto viro fidem habere non dubitent. Is enim in explicatione Psalmi sexagesimi primi his verbis explicat, quæ sit vera nota ciuium ciuitatis mundi, & ciuium Ciuitatis Dei: *Omnes, inquit, qui terrena sapiunt, omnes qui felicitatem terrenam Deo præferunt: omnes qui sua quarunt, non quæ Iesu Christi, ad vnam illam ciuitatem pertinent quæ dicitur Babylonia mysticè, & habet regem diabolum: omnes autem, qui ea quæ sursum sunt, sapiunt, qui cælestia meditantur.*

156 DE ÆTERNA FELICITATE

qui cum sollicitudine in hoc seculo ui-
uunt ne Deum offendant, qui cauent
peccare, quos peccantes non pudet con-
fiteri, humiles, mites, sancti, iusti, pi,
boni, omnes ad vnā Ciuitatem perti-
nent, quæ Regem habet Christum.

DE ÆTERNA
 FELICITATE
 SANCTORVM
 sub nomine Domus
 Domini.

LIBER TERTIVS.

C A P. I.

*Quòd omnes Beati sint domestici
 & filij Dei.*

LÆTATVS sum in his psa. 121.
 qua dicta sunt mihi ; in
 Domum Domini ibimus.
 Verè magna & ineffa-
 bilis est caussa lætandi seruo bono
 & fideli, quando vel sollicitè labo-
 ravit in vinea, vel in negotiatione
 talenta multiplicauit, vel in stadio

158 DE ÆTERNA FELICITATE
brauium primus apprehendit, vel
in bello aut in agone coronam pro-
meruit, vel oues sibi creditas di-
ligenter paut, & à lupis strenuè
fortitérque defendit: & his omni-
bus laboribus perfunctus Domum
Domini sui lætus ingreditur. Sed
videamus cur Domus dicatur, quæ
paulò antè Ciuitas dicebatur. Hu-
ius enim rei nõ est illa caussa, quòd
angusta sit, & ideò ciuitatis no-
men non mereatur. Siquidem tam
est ampla, vt nulli ciuitati, aut e-
tiam Regno magnitudine cedat.
Baruc. 3. Audi enim quid Baruch Propheta
clamet; *O Israel, quàm magna est
Domus Dei; & ingès locus habitationis
eius! Magnus est, & non habet finem.*
Quid ni igitur tam magna Do-
mus Ciuitas dici possit? Prima igi-
tur illa caussa est, quia Beati, quã-
uis toto Regno cælorum diffusi,
omnes sunt domestici & familia-
res Domini. Potuisset enim ali-
quis existimare, si solius Regni
aut Ciuitatis mentio fieret, mul-
tos fore in Regno cælorum, & in
Ciuitate Dei nostri, qui num-

quam Deum viderent, & numquam ad eum alloquendum aditum haberent, nisi per Sanctos aliquos maiores admitterentur. Quia verò non ita se res habent, sed omnes omnino Deum semper vident, & cum eo versantur, & colloquuntur facie ad faciem, siue sint eximij Seraphini & Cherubini, Apostoli & Prophetæ, siue minores Angeli & minores Sancti. Nam de Angelis custodibus qui ad vltimum ordinem Angelorum pertinent, Dominus dicit: *Angeli eorum in caelis semper vident faciem Patris mei, qui in caelis est: & Apostolus ad Ephesios scribens dicit,* *Sanctos omnes esse non solum ciues Sanctorum, sed etiam domesticos Dei. Ideò habitatio eorum non solum Ciuitas dicitur, sed etiam Domus. Sunt quidem in caelo mansiones diuersæ, maiores & minores; & sunt etiam coronæ diuersæ, illustriores, & minùs illustres, pro diuersitate meritorum: sed tamen ciues illi sunt omnes beati & felices, & omnes mundi*

Mat. 18.

Ephes. 2.

160 DE ÆTERNA FELICITATE
corde, & charitate pleni. Propterea nemo est qui non sit etiam in Domo illa, & qui Deum non videat, & cum eo non versetur ut domesticus & amicus: quamuis in aliis Regnis & ciuitatibus multi sint, qui Regem numquam videant, & rarissimi qui ad eius colloquium & consuetudinem admittantur. Altera ratio esse videtur, quia in ciuitate multi Regem vident, & cum eo loquuntur, sed non omnes sunt filij & heredes Regis, sed ij tantum, qui in palatio degunt, & à Rege pro filiis & heredibus agnoscuntur. At in Regno cælorum & Ciuitate Dei nostri omnes Sancti, siue maiores, siue minores, verè sunt filij Dei, & fratres Christi, & heredes Dei, & coheredes Christi: ac per hoc etiam inter se fratres, neque maiores despiciunt minores, neque ullus est inter eos liuor aut inuidia. Nam cum Dominus Orationem illam primariam & quotidie

Mat. 6. recitandam doceret, *Pater noster, qui es in calis*; neminem exclusit: & cum

Mat. 25. in iudicio diceret, *Venite benedicti Pa-*

tris mei, possidete paratum vobis Regnum à constitutione mundi; neminem iustorum excipiet: & cum Apostolus ad Romanos dixit, *Quicumque Spiritu Dei aguntur, ñ sunt filij Dei: & paulò infrà: Ipse Spiritus testimonium reddit spiritui nostro, quòd sumus filij Dei; si autem filij, & heredes, heredes quidem Dei, coheredes autem Christi: neque ipse vllum exclusit, neque magnum neque paruum, inodò Spiritum Dei habeat, & ab eo duci se sinat. Quod certè commune est omnibus regeneratis in Christo, & in fide, spe, & charitate perseverantibus. Beatus quoq; Petrus in Epistola sua priore omnibus regeneratis pollicetur hereditatē incorruptibilem, & incontaminatam, & immarcescibilem, conseruatam in cælis. Denique sanctus Ioannes in Epistola prima omnibus iustis sine exceptione dicit: *Videte qualem charitatem dedit nobis Pater, vt filij Dei nominemur, & simus.**

Rom. 8.

1. Pet. 1.

1. Ioan. 3.

Rectè igitur dicitur Domus, & non solùm Ciuitas & Regnum,

162 DE ÆTERNA FELICITATE
habitatio illa Sanctorum, in qua
omnes sunt filij & hæredes Regis
magni, & omnes à Deo diligun-
tur vt filij, & à Christo vt fratres;
& iure dicere possunt cum Pro-
pheta: *Quàm bonum & quàm iucun-*
dum habitare fratres in vnum! Nam
quæ maior iucunditas cogitari po-
test, quàm versari cum innumera-
bilibus Angelis, & hominibus ma-
ioribus, æqualibus, minoribus, &
ab omnibus affectu sincerissimo
diligi vt fratrem, tractari vt fra-
trem, complecti vt fratrem?

Pf. 132.

C A P. II.

De magnitudine & pulchritudine Domus Dei.

ALia ratio cur habitatio San-
ctorum Domus dicatur, assi-
gnari potest, quia videlicet domus,
præsertim Regiæ, plurima habent
ornamenta in aulis, in cubiculis,
in thalamis, quæ reliqua ciuitas
non habet. Nam quis enumeret
petistromata, aulæa, tapetia, ve-

stes pretiosas, vasa aurea & argentea, quibus fulgent palatia Regum. Nec solum ornamenta interiora magno pretio constant, sed etiam ipsa ædificatio externa admirabilis esse solet ob marmora pretiosa, & columnas, atria deaurata vel depicta, hortos pensiles, & alia id genus, quæ enumerare longum esset. Salomon Rex ^{3. Reg. 7.} Ierusalem posteaquam ædificavit templum Domino, ea magnificentia qua par erat, ædificavit etiam domum suam tanto apparatu, vt in ædificatione consumpserit annos tredecim; cum tamen ministros & præfectos operum haberet plurimos, & materia lapidum pretiosorum & lignorum cedrinorum esset ad manus. Nec minore sumptu & industria ædificavit palatium vxori suæ, filiæ Regis Ægypti, & domum salatus Libani, cuius descriptio habetur in libro tertio Regum, ita sumptuosam vt incredibile videatur. Ergo Scriptura sacra cum Domum Dei appellat eam ha-

bitationem quam appellauerat Ciuitatem Dei, & Regnum cælorum; id significare voluit, totam Ciuitatem illam, & totum illud Regnum ita nitere & fulgere, vt domus Regia fulget ac nitet. Nam vt ex Propheta Baruch audiuius, *Baruc. 3.* Domus Dei tam ingens est, vt totum Regnum cælorum occupare possit.

Admirabile omnino videbatur paulò antè, si totum Regnum aliquod ea pulchritudine splenderet, qua splendet eius primaria ciuitas. Quis ergo non obstupescat, si cogitet totum cælorum regnum dici Domum Dei, quia totum ornatum, totum pulchrum, totum pretiosum est, ac ipsa Domus Dei? *Psal. 83.* Iure clamat Propheta David: *Concupiscit, & deficit anima mea in atria Domini:* quis enim non toto corde concupiscat videre & possidere domum Regiam nobilissimam, quæ totum Regnum magnitudine sua adæquet? & contrà videre & possidere Regnum amplissimum, quod quamlibet Regiam domum

adæquet ornamentis, & decore, ac pretio? Nec solùm concupisceret anima nostra talem Domum & tale Regnum, si attentè ista cogitaret & fideliter crederet; verùm etiam planè deficeret & extra se raperetur, ob incredibilem pulchritudinem & magnitudinem tantæ rei. Sed nos humi strati rebúsque terrenis intenti, magna esse putamus quæ hîc cernimus, & idè de inuisibilibus non cogitamus: què admodum pueruli faciunt, qui domum paternam numquam egressi, domunculam suam diligunt, de palatiis Regum ne cogitant quidem. Quomodo etiam rustici solent, quòd ciuitates numquam viderint, de colendo agello suo solliciti sunt, & de reparanda domuncula lignea vel lutea, si fortè ruinam minetur; de palatiis, de arcibus, de foro, de theatro, de honoribus, de dignitatibus, de augendis pecuniis, de splendidis conuiujs nulla cura eos remordet. Et fortasse rustici & pueruli beatiores sunt ciuibus locupletibus, & ma-

166 DE ÆTERNA FELICITATE
gnis Principibus: quoniam ea quæ
videntur in hoc mundo sublimia,
plus afferunt molestiæ & periculi,
quàm solidæ vtilitatis vel dignita-
tis. Quæ verò bona sunt in Domo
illa cælesti Patris nostri Dei, & ve-
rè maxima sunt, & nullam adferunt
molestiam, nullúmve periculum;
sed ab omni molestia & periculo
liberant, non ad tempus, sed in
sempiterna sæcula.

Itaque beatus Paulus, qui nec
paruulus nec rusticus erat, & bona
huius mundi nouerat, quippe ho-
mo doctissimus, & cum sapienti-
bus versatus, & simul in Domo
Dei fuerat, & Ciuitatem cælestem
lustrauerat, raptus in Paradisum,
& in tertium cælum, de se ipse di-
cit: *Non contemplantibus nobis, quæ
videntur, sed quæ non videntur. Quæ
enim videntur, temporalia sunt; quæ non
videntur, aterna: & rursum: Nostra
autem conuersatio in calis est: & nos
omnes exhortans dicebat: Quæ sur-
sum sunt quarite, vbi Christus est in
dextera Dei sedens; quæ sursum sunt sa-
pите, non quæ super terram.*

CAP. III.

De triclinio Domus Dei.

Accedit alia ratio cur Domus Domini dicatur, quæ dicta est Ciuitas & Regnum: eaque verò ducitur ab illis verbis Domini, *In domo Patris mei mansiones multe sunt.* Ioan. 14. Siquidem in domibus sunt triclinia ad cibum sumendum, cubicula cum cubilibus ad somnum capiendum, aulæ vel atria ad varias exercendas actiones, quæ extra domos fieri non solent. Ac ut incipiamus à triclinio, verè est triclinium in Domo Domini, vbi Sancti omnes non solùm cibis Regiis vescuntur, sed quod est admirandum valdè, & non credibile, nisi Spíritus sanctus ipse hoc nos doceret, Rex ipse præcinctus mensis ministrat. Sic enim loquitur Dominus apud Lucam: *Beati sunt serui* Luc. 12. *illi, quos cùm venerit Dominus, inuenierit vigilantes: amen dico vobis, quòd præcinget se & faciet illos discumbere, &*

168 DE ÆTERNA FELICITATE
transiens ministrabit illis. Quale, quæ-
so, est hoc triclinium? quis um-
quam audiuit talia? Dominus stat,
famulus recumbit. Dominus præ-
cingitur, vt sine impedimento mi-
nistret; famulus discingitur, vt li-
berius & commodius recumbat.
Dominus transit discurrens, & ci-
bos adferens; famulus quietè co-
medit, & cibus Regiis fruitur. O si
ista cogitaremus, & caperemus,
quàm citò vilescerent omnes ter-
renæ cupiditates! Præcinxit se lin-
teo aliquando Dominus, vt disci-
pulis pedes lauaret. Petrus exhor-
ruit, & ferre non poterat, à Do-
mino seruis pedes lauari. Sed tunc
Petrus meritò exhorruit, quia vi-
dit maiestatem humiliatam, vt ex-
emplum humilitatis seruis suis
daret. Sed in Domo illa cælesti
præcinctio & ministerium Domi-
ni non est humiliatio, sed dignatio:
neque humilitatis exemplo indi-
gebunt serui Dei in cælo, vbi nul-
li erunt superbi, sed omnes in om-
ni genere virtutum confirmati at-
que perfecti. Igitur præcinctio illa
Domini

Ioan. 13.

Domini significat, ita liberè, ita expeditè, ita sine vlllo impedimento ad futurum Dominum vnicuique seruatorum & fratrum suorum, bonis omnibus cumulando ac recreando, ac si nihil haberet aliud quod ageret, & solus cum solo esset.

O Anima Christiana, quid est hoc? Vtinam sceres & intelligeres, quali honore, & quali delectatione cumulabit Dominus in æternum sanctos seruos suos! Hęc enim si ad cor tuum profundè descenderent, certè tu quoque spiritu feruens, lumbósque præcinctus totum te in obsequium tam dulcis Domini lætus impenderes: & si quando in pauperibus fratribus suis tibi occurreret, non solùm non eum fastidires, aut toruè aspiceres; sed charitatis visceribus dilatatis illum reficeres ac foueres, memor verborum illorum, *Amen dico vobis, quandiu fecistis vni ex fratribus meis minimis, mihi fecistis.* Quòd autem faciet seruos suos discumbere, significat eos iam in

Mat. 25.

170. DE ÆTERNA FELICITATE
Domum Patris admissos, posse
tutissimè sine vlllo periculo aut sol-
licitudine recumbere, & repleti
ac frui bonis omnibus, quibus re-
ferta est Domus Domini. Nullus
enim deinceps erit, qui vel per vim
vel per insidias possit eos impedire
vel prohibere, ne omni bono li-
berrimè, perfruantur. Denique
quòd ipse Dominus transiens mi-
nistret, nihil est aliud, nisi præci-
puas epulas Sanctorum in ipso Do-
mino esse; ipse enim est panis vitæ,
ipse est fons sapientiæ; ipse est man-
na absconditum, quod nemo scit,
nisi qui accipit. Itaque ipse transit
ad omnes; ipse ministrat omnibus
epulas ineffabiles, quæ sine fasti-
dio satiant, & sine satietate replent.

C A P. I V.

De cubiculis Domus Dei.

TRanseamus nunc à triclinio
ad cubiculum vel cubilia.
Ps. 149. *Exultabunt, inquit David, Sancti
in gloria; latabuntur in cubilibus suis.*

Hoc cubile nihil est aliud, nisi requies omnimoda Sanctorum, & somnus ille de quo canit alio loco idem David: *Cum dederit dilectis suis* Ps. 126. *somnum, ecce hereditas Domini.* de qua requie dicit in alio loco: *In pace in* Psal. 4. *id ipsum dormiam & requiescam.* Denique hæc est illa requies, de qua dictum est sancto Ioanni: *Scribe;* Apo. 14. *Beati mortui qui in Domino moriuntur. Amodò iam dicit Spiritus, ut requiescant à laboribus suis: opera enim illorum sequuntur illos.* Magnum est hoc bonum, & proprium Beatorum. Siquidem in hac vita nemo omnino liber est à labore: & qui videntur quiescere, ut nobiles & diuites, illi maioribus vrgentur angustiis. Non enim sine causa Dominus noster diuitias comparavit spiritus, in parabola de seminante. & *Iob 7.* *Iob, Militia, inquit, est vita hominis super terram: & vnus ex eius sociis,* *Iob 5.* *Homo, inquit, nascitur ad laborem, & auis ad volatum.* Sed omnium clarissimè Ecclesiasticus, *Occupatio magna, inquit: creata est omnibus hominibus, & ingū graue super filios Adam,*

172 DE ÆTERNA FELICITATE
à die exitus de ventre matris eorum,
vsque in diem sepultura in matrem om-
nium. Cogitationes eorum, & timo-
res cordis, adinuentio expectationis,
& dies finitionis, à residente super
sedem gloriosam vsque ad humiliatum
in terra & cinere: ab eo qui vititur
hyacintho, & portat coronam, vsque
ad eum qui operitur lino crudo. Hæc
Ecclesiasticus: vbi pulcherrimè
docet, nullum mortalium vllò
tempore quietis esse participem.
Exponā breuiter hanc sententiam,
vt omnes intelligant, quanti fieri
debeat somnus, id est requies Bea-
torū. *Occupatio magna; inquit, creata
est omnibus hominibus, & iugum gra-
ue super filios Adam. Occupatio
opponitur quieti: sed quia multi
occupantur in rebus lætis, in ve-
natione, in lusu, in cantu, in sal-
tatione, addit, & iugum graue; vt
ostendat, loqui se de occupatione
laboriosa & molesta, qua nemo
delectatur, & quam omnes refu-
giunt. Atque hanc molestissimam
occupationem dicit esse creatam
hominibus, id est, adiunctam &*

destinatam homini ab ipsa creatione tamquam comitem indiuiduum & inseparabilem. Id quod explicat, ne quis fortè non intelligeret, dicens, *à die exitus de ventre matris eorum, vsque in diem sepultura in matrem omnium.* Itaque mitiùs actum est cum bobus, qui iugum graue ferunt interdiu, & noctu quiescunt, quàm cum hominibus, qui diebus & noctibus iugum graue ferre coguntur. Deinde breuiter attingit partem occupationum molestarum, quæ instar grauissimi iugi colla mortalium premunt. *Cogitationes, & timores cordis, adinuentio expectationis, & dies finitionis.* Prima pars molestæ occupationis est cogitatio rerum futurarum: semper enim sollicitus est de crastino, ac dicit intra se: *Quid erit post hæc? amittemus-ne id modicum boni quo fruimur?* Ex his nascitur timor cordis continuus, qui non finit hominem requiescere. Atque hæc cogitatio cum prole sua, quæ est timor, duplex est: altera, quam sibi ipse animus fingit; altera, quæ

necessaria est, & quam nemo fugere potest. De priore dicit, *adinuentio expectationis*, de posteriore, *dies finitionis*. Adinuenit homo, id est, fingit sibi varias expectationes rerum futurarum, quæ non minus cruciant, quàm si certò venturæ essent. Sed maximè torquet cogitatio, & timor mortis, quam vocat diem finitionis; quam omnes cum timore tanto expectant, vt

Heb. 2. Apostolus ad Hebræos eam vocet continuam seruitutem: mortis enim expectatio amarescere facit omnes huius vitæ iucunditates. Deniq; addit Ecclesiasticus, hanc laboriosam occupationem ita esse communem omnibus filiis Adæ, vt pertineat ad omnes homines, à primo vsque ad vltimum, ab illo qui sedet in throno sublimis, & gestat coronam, & vtitur hiacintho, vsque ad eum qui humi iacet, & vtitur lino crudo. Atque in his omnibus sunt homines post Adæ peccatum bestiis omnibus infeliciores; bestix siquidem sine timore viuunt, neque de castino

sollicitæ sunt, & neque recordantur præteriti laboris, neque anguntur expectatione futurorum. Et idè sapiens Ecclesiasticus dixit, hoc iugum esse super filios Adam, tum vt excluderet bestias, quæ liberæ sunt ab hoc iugo; tum vt indicaret, causam huius miserix fuisse peccatum primum hominis primi.

Illud autem est omnium miserimum iis qui ad cælestem Domum non aspirant, quòd in hac vita iugum graue ferunt, sed grauiùs multò apud inferos inuenient. Siquidem in hac vita nemo liber est à labore, sed cum aliqua consolatione coniuncto: post hanc vitam apud inferos labor & dolor est sine consolatione & requie: in sola beata Domo Dei requies est sine vlllo labore, & cõsolatio sine vlllo dolore. Rectè igitur canit Propheta, *Exultabunt Sancti in gloria, Ps. 149. letabuntur in cubilibus suis: quoniam non requiescent vt dormientes, qui nõ sentiunt quietem suam; sed cū exultatione magna requiescent,*

scientes & cognoscentes cum æterna gratiarum actione bonum felicissimæ quietis, ab omni labore, dolore, timore, molestia, perturbatione liberrimæ. Profectò si nihil esset aliud in Domo Domini, nisi ista sempiterna requies, nõne digna esset, quæ omnibus huius vitæ laboribus & doloribus emeretur? Et si apud inferos tormentum non esset aliud nisi sempiterna & irrequieta vigilia, nõne digna esset, quæ omnibus huius vitæ diurnis nocturnisque orationibus & fletibus redimeretur? Certè enim quàm dulce Sanctis erit, in exitu de hoc sæculo videre finē laboris & doloris, tã erit amarum iniquis in exitu simili cernere, nullam deinceps sperandam esse requiem laborum atque dolorum. Ultimum terribilium dicitur esse mors: & tamen quia mors requiem aliquam habere videtur, ideò miserrimi illi, qui ad inferos

Apo. 9. descendent, *quarent mortem, & non inuenient eam: & desiderabunt mori, & fugiet mors ab eis.* Itaque ca-

rentia omnis quietis grauius iudicabitur malum, quàm sit vltimum terribilium. Et tamen tanta est in hoc sæculo mortalium cæcitas, vt pro nihilo ducant, requiem semperpiternam amittere, & ad locum illum descendere, vbi supplicia requiem nullam admittent.

CAP. V.

De aula Domus Dei.

REstant loca in domo negotiis variis deputata. Sed in Domo illa beata vnum erit negotium commune omnibus, Regis superni laudatio. Hic enim quidam negotiantur vt lucrentur pecunias; alij vt dignitates acquirant; alij dant operam studiis doctrinarum, vt discant, vel doceant; alij mechanicis artibus, vt parent quæ sunt ad vitam necessaria. Sed in illa regione viuentium & immortalium nulla erit inopia, nulla ignorantia, nulla necessitas, ambitio nulla; omnes erunt statu præfenti

178 DE ÆTERNA FELICITATE
contenti, neque aliquid optabunt
aut requirent amplius; proinde to-
tierunt in summo bono fruendo,
diligendo, & laudando intenti.

Sed videor mihi audire qui di-
cant, officium laudandi Deum in
Psalmis & Hymnis, ac præcipuè
in Horis canonicis recitandis,
non carere labore & fatigatione:
nec deesse qui graue onus impo-
situm sibi esse querantur, quod
tot horas cantando in Ecclesiis, &
Deum laudando consumere iu-
beantur. Quibus respondemus,
laudationem Dei in hoc tempore
meritum esse, in vita æterna præ-
mium: atq; hinc fieri, vt hic qui-
dem sit laboriosa multis & molesta
queibi erit omnibus iucunda & de-
cora laudatio. Nunc multa legi-
mus vel canimus, quæ non intelli-
gimus: prætereà in abigendis va-
nis cogitationibus, quasi muscis
importunissimis, non mediocriter
laboramus: denique corpus quod
corrumpitur, non potest diutiùs
mentis functionibus sine fatigatio-
ne seruire. At in beata illa patria

corpus erit immortale & impassibile, aberunt muscæ inanum cogitationum, intelligemus omnia perfectissimè quæ canemus: & quod est potissimum, nihil erit aliud diuina laudatio, quàm felicitatis exercitatio: proinde si non erit molesta sempiterna felicitas, neque molesta esse poterit æterna laudatio. Esse autem in cælo Dei laudationem, beatitudinis exercitationem, docet Propheta, qui ait: *Beati qui habitant in Domo tua, Domine, in sæcula sæculorum laudabunt te.* Sicut enim ad beatitudinem pertinet semper videre & amare summum bonum; sic ad exercitium beatitudinis pertinet, semper admirari & laudare pulchritudinem summi boni. Et quemadmodum nemo fatigabitur Deum amando, sic etiam nemo fatigabitur Deum laudando. Adde quòd non solùm non fatigabimur videndo & amando Deum, sed etiam non fatigabimur videndo & laudando opera Dei, quæ omnia semper in conspectu aderunt, & pulchritudinem suam

Pal. 83.

eximiam semper ostendent : nec laudare poterimus opera Dei, pulchra valdè, quin simul laudemus Auctorem operum illorum, quæ semper clamabunt, *Ipse fecit nos, & non ipsa nos.* Denique sicut nunquam obliuisci poterimus beneficiorum, quibus nos Deus obruit, & quasi nodis amoris insolubilibus adstrinxit; sic etiam non poterimus non semper animis gratissimis iubilare in laudibus optimi Benefactoris.

22. De
Ciuitate
Dei, ca.
30.

Concludamus igitur cum sancto Augustino, atque dicamus: *Quid aliud ageretur, ubi neque vlla desidia cessabitur, neque vlla indigentia laborabitur? Ipse Deus finis erit desideriorum nostrorum, qui sine fine videbitur, sine fastidio amabitur, sine fatigatione laudabitur. Hoc munus, hic affectus, hic actus profectò erit omnibus, sicut ipsa vita æterna communis. Ibi ergo vacabimus & videbimus; videbimus & amabimus, amabimus & laudabimus. Ecce quod erit in fine sine fine. Nam quis alius noster est finis, nisi peruenire ad Regnum cuius huius est finis?*

CAP. VI.

*De prima parte portæ Domus Dei,
quæ est Fides.*

His explicatis, vnum illud reliquum esse videtur, vt videamus quæ sit porta, per quam in illam Domum felicissimam ingredi valeamus. Sed ipse Dominus in Evangelio non solum portam ostendit, sed etiam angustam valde esse prædixit, ac vt intrare contendamus admonuit. Siquidem interrogatus, *Domine, si pauci sunt, qui sal-* *Luc. 13.*
uantur? respondit, *Contendite intrare per angustam portam: quia multi, dico vobis, quærent intrare, & non poterunt. Cùm autem intrauerit paterfamilias, & clauserit ostium, incipietis foris stare, & pulsare ostium dicentes: Domine, aperi nobis. Et respondens dicet vobis: Nescio vos vnde sitis; discedite à me omnes operarij iniquitatis. Ibi erit fletus & stridor dentium.* Hæc Dominus: qui satis aperte docet, portam Domus Dei quæ est in cælis, angustis-

simam esse, quamuis ipsa Domus sit amplissima, & propter angustiam eius multos non intraturos, qui alioqui libenter intrarent: & ideò non intraturos, quia cupient quidem intrare, sed non contentent, nec pressuram illam pati volent.

Explicemus, vnde sit angusta porta domus amplissimæ. Quatuor partes habet porta, limen, superliminare, & latera duo, id est, quatuor lapides, vnum infrà, alterum suprà, & duo ad latera: quæ in hac nostra porta, quatuor sunt virtutes omnino necessariae, vt quis cælestem Domum ingredi valeat, fides, spes, charitas, humilitas. Fides & spes lapides sunt laterales, charitas est superliminare, humilitas limen quod pedibus teritur. Sed omnes isti lapides, id est, omnes istæ virtutes, tam exiguum habent in se longitudinem & latitudinem, vt & in se angustæ sint, & portam angustissimam faciant.

Incipiamus à fide: Fides Chri-

ftiana & vera, eiusmodi patitur angustias, vt nisi mens humana vim sibi faciat, & quasi in captiuitatem se redigi patiatur, & ligari & trudi, nemo per eam ingredi valeat. Atque hoc est, quod Apostolus scribit in posteriore Epistola ad Corinthios: *In captiuitatem redigen-* 2. Co. 10.
tes omnem intellectum in obsequium Christi. Proponit enim fides Christiana multa credenda, quæ ita superant omnem rationem, vt difficillimum sit illis assentiri; & tamen sic certò, sic firmiter credi iubet, vt homo paratus esse debeat, millies vitam sanguinemque profundere, quàm vnâ partem fidei abnegare. Magnæ sunt istæ angustia; nec mirum, si pauci illas superent. Atque hæc ratio est, cur tam multi ad Mahometanos vel hæreticos deficiant, quoniam illi angustias fidei sustulerunt, & portas latissimas aperuerunt; per quas tamen non itur ad vitam, sed ad perditionem, iuxta verbum Domini apud Matthæum: *Lata porta, & Matt. 7.*
spatiosa via est, quæ ducit ad perditionem;

Et multi sunt qui intrant per eam. Siquidem omnis homo naturaliter scire desiderat, ut Philosophus scripsit ad initium *Metaphysicæ*: ideò non facilè assentitur, nisi demonstratio, vel certè probabilis ratio adferatur. Expertus est hoc Apostolus Paulus: qui quamvis ex infusa & acquisita doctrina, & ex dono linguarum mirabiliter loqueretur; tamen cùm prædicaret resurrectionem mortuorum, non deerant qui illum irriderent: & alij qui dicerent, *Quid vult seminuerbins hic dicere?* & cùm Christum crucifixum annuntiaret, gentilibus stultus esse videbatur, & Iudæi scandalum patiebantur, ut ipse testatur in priori ad Corinthios. Hinc etiam veteres hæretici, ut portam angustam dilatarent, varios errores inuenerunt. Alij enim mysterium Trinitatis sustulerunt, ut Sabelliani & Ariani: alij mysterium Incarnationis, ut Nestoriani & Eutychiani: alij Resurrectionem mortuorum, ut Origenistæ, & alij. Sed istæ omnes por-

1. Cor. I.

tæ, & aliæ pænè ducentæ, quia humanos architectos habebant, & solido fundamento carebant, breui tempore corruerunt, vt iam vix nomina teneamus; & ne nomina quidem sciremus, nisi in libris Catholicorum qui eas oppugnarunt, Irenæi, Philastrij, Epiphaniij, Augustini, Theodoretij, & similium, ea legeremus. Iam verò Mahometani, qui nunc tam longè latèque sectam suam dilatauerunt, omnia ferè quæ difficiliora sunt in fide Christiana, sustulerunt, vt personarum diuinarum Trinitatem, vt Incarnationem Verbi diuini, vt mortem & resurrectionem Filij Dei, vt Sacramenta Pœnitentiæ & Eucharistiæ; quibus sublatis omnes angustia sublatæ sunt, & porta dilatata multitudinem innumerabilem admittit.

Hæretici verò temporis nostri per aliam viam ingressi sunt, & eas angustias potissimùm sustulerunt, quæ non tam ad intelligentiam, quàm ad actionem pertinebant. Fides Christiana docet, vitanda

186 DE ÆTERNA FELICITATE
esse omnia peccata, vt etiam de
verbo otioso reddenda sit ratio: &
si quis in peccatum letale labatur,
confitenda esse peccata Sacerdo-
ti, & per contritionem seriam &
satisfactionem esse diluenda: ope-
ra bona, quantumuis laboriosa &
difficilia, esse facienda, si à Præ-
positis præscribantur: Regnum
cælorum esse bonis operibus pro-
merendum, vt coronam iustitiæ,
& mercedem laboris: Ecclesiasti-
cis sacratisq; hominibus cælibatū
esse colēdum: vota Monachorum,
& Sanctimonialium esse seruanda.
Hæc & his similia quæ angustias
facere videbantur, hæretici huius
temporis ita sustulerunt, vt por-
tam latissimam aperuerint. Præ-
dicauerunt enim, solam fidem esse
necessariam ad salutem, ita vt ho-
mo Christianus non possit perire,
quantumuis peccatis omnibus sit
coopertus, nisi nolit credere. Item
non esse opus confiteri peccata Sa-
cerdoti, satis esse si quis confitea-
tur Deo: contritionem non requi-
ri, satis esse terrores quosdam men-

tis : pœnitentiæ & satisfactionis opera non esse necessaria : liberum esse Sacerdotibus cœlibatum cum cōiugio commutare : nec minùs licere Monachis & Sanctimonialibus omnia vota cōtemnere : non posse Prepositos ad aliqua pia opera subditos populos obligare. His & similibus doctrinis, sublatis angustiis fidei, portam salutis latissimam sibi facere visi sunt : sed reuera portam , quæ ducit ad inferos , aperuerunt , & per eam turbam ingentem leuium hominum ad perditionem secum duxerunt :

Nec verò Catholici omnes angustias fidei superant : nam tametsi omnia quæ fides docet, credunt; tamen dum aliter viuunt quàm fides iubet, de illis probantur esse, de quibus Apostolus loquitur cùm ait : *Confitentur se nosse Deum, factis autem negant* : ac per hoc ipsi quoque angustias fidei refugiunt, & portam latam ingrediuntur, quæ ducit ad perditionem. Itaque si de fide agatur, ad quæstionem

Tit. 1.

188 DE ÆTERNA FELICITATE
Domino propositam, *Si pauci sunt,*
qui saluantur? respondendum erit,
paucos esse, & ideò contēdendum
intrare per angustam portam.

C A P. VII.

*De Spe, quæ est altera pars portæ
Domus Dei.*

IAM verò Spes quoque suas ha-
bet angustias, siue præmij ma-
gnitudinem, siue paruitatem no-
stram consideres. Si quis enim iu-
beret rusticum indoctum, & qui
nullam habet experientiam rerum
humanarum, sperare, breuî se ha-
biturum sapientiam Salomonis,
vel certè Platonis & Aristotelis,
& simul imperium Alexandri Ma-
gni, vel Augusti; quando quæso
persuaderi posset eiusmodi homi-
ni, vt tantillus tanta speraret? At
id multo facilius est, quàm vt ho-
mo mortalis speret sapientiam &
potentiam Angelorum qui in cæ-
lo sunt, & puræ intelligentiæ sunt.
Nam ille rusticus, & Alexander,

atque Aristoteles, eiusdem naturæ erant, omnes homines mortales erant; & sapientia Aristotelis sapientiam humanam non transcendebat, & imperium Alexandri ne tertiam quidem terræ partem occupavit. At spes fidelium sperare eos iubet æqualitatē Angelorum, dicente Domino: *Qui digni habebuntur sæculo illo, & resurrectione ex mortuis, neque nubent; neque ducent uxores; neque enim ultra mori poterunt: æquales enim Angelis sunt, & filij sunt Dei.* Et si quis hominem qui humi repit, sperare iuberet, breuî futurum ut volet per aërem, aut in aquis longo tempore subsistat, & currat atque discurrat; quando adduci posset ut ista speraret? & tamen aues etiam magnæ, ut grues, ut ciconiæ, ut aquilæ, celerrimè volant per aërem: & naues grauissimæ & onustæ subsistunt in aquis, vel currunt & discurrunt per aquas, prout voluerint nautæ. At spes Christianorum sine vlla ambiguitate iubet, ut homo Christianus etiam cum corpore speret se super

Luc. 10.

190 DE ÆTERNA FELICITATE
cælos ascensurum , & à cœlo ad
terram sine vlllo periculo ruendi
descensurum, & in cursu ab ortu
ad occasum cum sole ipso certatu-
rum, eúmque sine dubitatione vi-
cturum. Denique si quis pauper-
culus parentibus orbatus , sperare
iuberetur , à Rege magno sibi non
cognito se in filium adoptandum,
certè multum laboraret, vt id posse
fieri aliquando speraret : & tamen
vterque homo est, & terræ filius,
ac morti obnoxius. At spes Chri-
stiana docet, hominem quemcum-
que, modò baptizetur in Christo,
& Christi mandata custodiat, spi-
ritum adoptionis à Deo habitu-
rum, & verè in filium cooptādum,
& fore heredem vniuersorum quæ
ipse Deus possidet; coheredem au-
tem Christi, qui Filius est natura-
lis & proprius, & quem Pater con-
stituit heredem vniuersorum.

Rom. 8.

Heb. 1.

Hæc spes tam magna & tam ex-
cellsa, si à Christianis, vt par est, co-
leretur & teneretur, certè faceret
illos impuidos vt leones, vt nul-
lis neque periculis neq; terroribus

cederent, & cum Propheta dicerent: *Dominus mihi adiutor, non timebo quid faciat mihi homo.* & : *Si consistant aduersum me castra, non timebit cor meum.* & cum Apostolo: *Omnia possum in eo qui me confortat.* & *Si Deus pro nobis, quis contra nos?* Sed valdè pauci sunt, qui res tam arduas sperent vt oportet, cùm plurimi inueniantur, qui res etiam temporales & paruas à Deo non sperant & magis confidunt in astutia sua, in furtis, in mēdaciis, quàm in adiutorio Altissimi. Dominus ipse apud Matthæum & apud Lucam pulcherrimis similitudinibus admonuit fideles, ne nimis solliciti essent de quærendo cibo & vestibus: quia Pater cælestis, qui nutrit auiculas, quæ non serunt neq; metunt; & vestit lilia agri, quæ non laborant neque nent; multò magis prospiciet filiis suis, quibus seruat Regnum æternum, & tamen tam modica, & pænè nulla inuenitur in plerisque Christianis confidentia in Deum, vt sæpè in angustiis suis vel ad humanas fraudes,

Psa. 117.

Psal. 26.

Phil. 4.

Rom. 8.

Matt. 6.

Luc. 12.

192 DE ÆTERNA FELICITATE
vel ad diabolicas artes potiùs con-
fugiant, quàm ad Deum. Ergo si
illa non sperant à Deo, quæ Deus
tribuit volucris cæli & liliis a-
gri, quæque se daturum esse pro-
mittit, si spem suam ponant in eo:
magnum est argumentum, in eiuſ-
modi animis locum non habere
spem illam, quæ propria est filio-
rum Dei, qui Regni sempiterni
confortium sperant à Deo. Et quo-
niam sine spe certa & viua, quæ
pars est portæ Domus cælestis, ne-
mo ingreditur ad salutem, ideò
non multi sunt qui saluantur.

Sed sunt etiam aliæ maiores an-
gustia in virtute spei: iubet enim
Christiana spes contemni præsen-
tia quæ videntur, & sperari futura
quæ non videntur: iubet disperge-
re & dare pauperibus, vt ea multi-
plicata restituantur in cælis, vbi
nemo fuit qui viderit, & nemo est
qui cogitare vel suspicari possit,
quæ sint illa bona quæ nobis red-
dentur in cælo, si nostra semine-
mus in terra. Et quidem rusticus
facilè persuadetur, vt triticum
seminando

feminando spargat in terram, quia vsus multorum annorum docuit, quod seminatur cum labore, cum exultatione meti: sed quæ disperguntur in pauperes, colligi multiplicata in cælis, nulla experientia docuit. Ideò difficile videtur hominibus, dimittere præsentia quæ videntur, & sperare futura quæ non videntur.

Denique magnum est argumentum, angustissimam esse portam, confidentiam firmam in Deum, quod tanta vbique inueniatur turba miserorum, lugentium, clamantium, blasphemantium, desperantium. Deus enim in se confidentibus aut tollit miseras, aut donat patientiam cum tam ingenti consolatione coniunctam, vt dicant cum Apostolo: *Repletus* 2. Cor. 7. *sum consolatione, superabundo gaudio in omni tribulatione nostra.* Turba igitur illa lugentium & flentium in miseriis argumento est, vt scribit sanctus Basilius in Psalmum quadragesimum quintum, multos esse qui in ore habeant, *Deus*

194 DE ÆTERNA FELICITATE
refugium nostrum & virtus: paucissi-
mos, qui in corde, qui quæ verè &
ex animo sperent in Deo.

C A P. VIII.

*De charitate, quæ est tertia
pars portæ.*

VENIAMVS ad charitatem,
quæ est superliminare portæ
cælestis. Caritas Regina virtutum,
quæ ab vna parte videtur latior,
cùm se extendat ad Deum, ad
Angelos, ad omnes homines, etiam
ignotos & inimicos, eò redditur
angustior, cùm per eam transeun-
dum est, ob incredibilem difficul-
tatem quam secum adfert, cùm
non verbo & lingua, sed opere &
veritate præcepta illius adimplen-
da sunt. Quid enim, quæso, Regi-
na ista iubet? Primum, vt diliga-
tur Deus ex toto corde, ex tota ani-
ma, ex omnibus viribus. In ma-
gnas angustias redigitur homo,
cùm ad ista implenda se accingit.
Quid est enim diligere Deum ex

I. Ioã. 3.
Matth.
22.
Luc. 10.

toto corde, ex omnibus viribus, nisi diligere amore vero & summo? Illud *ex corde & ex anima*, significat 1. Ioan. 3. Marc. 12. amorem esse debere verum, non simulatum, non verbo & lingua, ut loquitur sanctus Ioannes, sed opere & veritate. Illud *ex toto, & ex omnibus viribus*, siue *ex omni virtute*, ut habet alius Euangelista, significat amorem in Deum esse debere maximum. Vis igitur præcepti est, ut diligatur Deus amore vero & summo, ut nihil ei præponatur, nihil adæquetur, omnia postponentur, sic ut paratus sit homo Christianus cum Patriarcha Abrahamo, si opus sit ad gloriam Dei, vitæ proprij & vnigeniti & amantissimi filij sui non parcere. Neque id solum, sed etiam, ut Dominus mandat in Luc. 14. Euangelio, odisse patrem & matrem, uxorem & filios, fratres & sorores, adhuc autem & animam suam, & renuntiare omnibus quæ possidet, id est, paratum esse ea promptitudine priuari omnibus consanguineis, & vita propria, & facultatibus ac dignitatibus omnibus,

quia illis priuaretur, si ea verè & ex animo odisset. Magnæ angustia sunt istæ, & ad eas penetrandas quis idoneus? Quantò faciliùs inuenientur homines, & ij non pauci, qui parati sint Deo renuntiare, & omnibus eius promissis, quàm diuitiis & honoribus temporalibus, ne dicam vitæ propriæ vel filiorum? Testis est sanctus Cyprianus in Tractatu De lapsis, in ipsa primitiua Ecclesia, quando ardor charitatis erat multo maior quàm nunc sit, pro paucis Martyribus plurimos fuisse desertores, qui patrimonia sua nedum vitas, charitati Dei anteponebant: quod ipsum testatur etiam Eusebius in historia Ecclesiastica.

*Hist. Eccl.
lib.
2. c. 2.*

Quid iam dicemus de charitate erga proximum? Quid mandat charitas vt erga proximos faciamus? nimirum vt diligamus eos sicut nos ipsos; & quod nobis fieri volumus, nos quoque erga alios faciamus. Quis verò est, qui si multum egeat, non cupiat sibi dari à diuitibus, saltè quod illis superest;

Neque accipiet excusationem si diues respondeat, ære alieno se premi, quòd emerit villam magni pretij, aut sumptuosum palatium ædificauerit, aut certè peristromatibus pretiosis exornauerit: illa enim fortasse superuacanea sunt; & non patitur charitas, vt proximus pauper rebus necessariis careat, & proximus diues superuacaneis rebus abundet. De qua re consulat, quæso, Lector sanctum Basilium in Oratione ad diuites, & sanctum Bernardum in declaratione super illa verba, *Ecce nos reliquimus omnia*. Videbit enim & horrebit periculum eorum, qui non cogitant, se de propriis opibus rationem Domino reddituros, & qui secundùm suam cupiditatem, non secundùm Domini voluntatem, & erga proximos charitatem illis vtuntur. Nam si de verbo otioso rationem *Matth.* reddemus, cur non magis de pecu- ^{12.} niis malè consumptis?

Sed Apostolum Ioannem audiamus, atque ab eo discamus, quousque se extendat debitum chari-

1. Ioan. 3.

tatis : In hoc, inquit, cognouimus charitatem Dei, quoniam ille animam suam pro nobis posuit : & nos debemus pro fratribus animas ponere. Deus Christus pro seruis suis animam posuit : quid ergo magnum erit, si nos pro fratribus animam, id est, vitam ponamus? Itaque non dicit Apostolus, possumus, sed debemus pro fratribus animas ponere : neque dixit, arbitror, censeo, consilium do; sed absolute pronuntiauit, debemus pro fratribus animas ponere : & si animas, cur non magis facultates? Proinde sanctus Gregorius recte concludit:

Hom. 14.
in Euan-
gelia.

Cum incomparabiliter longè sit melior anima qua uiuimus, terrena substantia quam exterius possidemus; qui non dat substantiam suam, quando daturus est animam suam? Quod idem de aliis rebus dicere possumus : qui enim debet pro fratribus animam ponere, cur non multò magis debet fratribus iniuriam siue offensio- nem condonare? & qui debet pro fratribus animam ponere, cur non debet diligenter cauere, ne fratrem verbo aut facto lædat?

Quia verò præceptum charitatis Dei & proximi eiusmodi angustias habet, vt à paucis superentur; ideò quærenti à Domino, *Si pauci sunt, qui saluantur?* iure potuit Dominus respondere, paucos esse, & propterea totis viribus cõtendẽdum esse, vt cum illis paucis salutaris portæ angustias superemus.

 C A P. IX.

De humilitate, que est quarta pars portæ.

RESTAT humilitas, quæ suas etiam nec paruas habet angustias. Quid præcipit Magister ille, qui de se verissimè dixit: *Discite à me, quia mitis sum & humilis corde?* Vade, recumbe in nouissimo loco. Et quod dixit, fecit. Veniens enim in hunc mundum, recubuit nascens in præsepi, & moriens in cruce. Locum certè humiliorem inuenire non potuit neque nascens, neque moriens. Et dum

Matth.
II.
Luc. 14.

vixit pauperior fuit non solùm hominibus, sed etiam animantibus brutis : nam vulpes foueam habent, & volucres cæli nidos ; ipse autem non habuit vbi caput suum reclinaret. Sed quid sibi vult, *Recumbe in nouissimo loco?* illud significat, Quicumque tu sis, & quantumcumque sis, existima te semper ultimo loco dignum esse. Cuius rei rationem reddit Apostolus in Epistola ad Galatas, cùm ait : *Nam si quis existimat se aliquid esse, cùm nihil sit, ipse se seducit : & non dixit, Qui se existimat magnum esse, aut maiorem aliis, siue sapientia, siue potentia, siue virtutibus : neque dixit, Si quis existimat se non magnum esse, neque ceteris maiorem ; sed tamen aliis parem : sed dixit, Si quis existimat se aliquid esse : & denique non dixit, Cùm pauper, vel indoctus, vel inglorius sit ; sed, cùm nihil sit.* Itaque non potuit Apostolus magis descendere, vt locum nouissimum designaret, & verba Domini digno commentario explicaret. At, inquiunt, oportet

esse homines in altis gradibus, Prælatos, Principes, Reges, Imperatores, Pontifices. Ita est, oportet; sed vnusquisque sedere debet in nouissimo loco, & expectare vt Dominus dicat: *Ascende superius*; cuius rei exemplum insigne habemus in sancto Augustino, quod eius verbis proponere libet. Sed enim loquitur in Sermone De communi vita Clericorum: *Ab eis qui diligunt sæculum, segregauit me; sed eis qui præsumunt populis non me coaquauit: nec in conuiuio Domini superiorem locum elegi, sed inferiorem & abiectum. Et placuit illi dicere mihi, Ascende sursum. Vsq̄ue ad eò autem timebam Episcopatum, vt quoniam esse cœperat alicuius nominis inter homines fama mea, in quo loco sciebam non esse Episcopum, non illò accederem. Cauebam hoc, & agebam quantum poteram vt in loco humili saluarer, non in alto periclitarer. Sed, vt dixi, Domino seruus contradicere non debet. Vtinam hoc exemplum omnes imitarentur! haberemus enim multos Prælatos bonos, multos bonos Principes, multos optimos*

Magistratus. Sed quia multi se ingerunt, neque vocationem Domini expectare dignantur; Deus aliquando irascitur, & ad exemplum aliorum cogit non paucos in nouissimo loco sedere, vt omnes intelligant, honores & diuitias, vt cetera temporalia & spiritualia bona, à manu sua pendere. Hinc enim sæpè videmus homines ditissimos breuè redigi ad extremam pauperiem; & magnos Principes de sedibus suis deici.

Sed neque satis est expectare Dei vocationem: sed oportet etiam in ipsa Prælatura vel Principatu non superbè sapere; sed iuxta sapientis consiliuin, quanto quis maior est, tanto se omnibus humiliari; non corpore; sed corde, vt sanctus Gregorius in Pastoralis suo docet, & apertiùs sanctus Augustinus in Epistola, quæ est Regula Sanctimonialium: *Honore, inquit, coram hominibus prælata sit vobis, coram Deo substrata sit pedibus vestris.* Debet enim vnusquisque ceteros omnes meliores, ac per

Ecli. 3.

*Past. lib.
2. cap. 6.
Epist.
109.*

hoc maiores se credere. Ille enim propriè & simpliciter maior est, qui maior est apud Deum. Apud Deum autem maior est, qui melior est; & ille melior est, qui virtutibus præstat; quidquid sit de præfecturis, de diuitiis, de titulis, de coronis, de infulis: virtutes enim bonum hominẽ faciunt, nõ præfecturæ, diuitiæ, tituli, & alia id genus: & si virtutes bonum hominem faciunt, maiores virtutes faciunt meliorem, & maximæ optimum: & qui virtutes in excellentiori gradu possident, illi ceteris præstant. Et quòd vna ex magnis virtutibus sit humilitas, ex eo cognoscitur, quòd ipse Dominus humilitati tribuit exaltationem, in illa sententia ab eo sæpiùs repetita: *Omnis qui se humiliat, exaltabitur*: quam sententiam secuta est Virgo beata in Cantico: *Deposuit potentes de sede, & exaltauit humiles*: & beatus Petrus: *Humiliamini sub potenti manu Dei, vt vos exaltet in tempore visitationis*. Et sanctus Iacobus: *Humiliamini in*

Matth.

23.

Luc. 14.

18.

Luc. 1.

1. Pet. 5.

Iac. 4.

conspectu Domini, & exaltabit vos.

Denique beatus Paulus de Christo
Philip. 2. ipso dicit : *Humiliauit semetipsum,*
propter quod & Deus exaltauit illum.

Quoniam igitur virtutes verè,
 ac præcipuè charitas & humilitas,
 bonos homines faciunt coram
 Deo, vt etiam meliores & maxi-
 mos : & quia nemo certò nouit
 qualis sit coram Deo, & quales sint,
 vel paulò post futuri sint alij, ideò
 periculosum est, alicui se præpone-
 re; & vtilissimum, omnibus se post-
 ponere : ideò Dominus absolutè
 pronuntiat, *Recumbe in nouissimo lo-*
co. Quotusquisque autem est, qui
 hoc præceptum Dominicum ser-
 uet? De qua re magis contenditur
 inter homines, quàm de præce-
 dentia? Quanti labores suscipien-
 di sunt ab iis, qui litigantes de pun-
 ctis honoris ad concordiam redi-
 gere student? Quàm multos sæpè
 audimus sententiam illam ex Scri-
 pturis vsurpantes, *Gloriam meam al-*
teri non dabo? & tamen ea sententia
 ipsius Altissimi est apud Isaiam, cui
 soli iustè conuenit. Deus enim

solus humilis esse non debet; quoniam humilitas est virtus quæ refrænât cupiditatem hominis, ne velit ascendere super se: Deus autem cùm sit altissimus, nihil habet supra se. Itaque intoleranda superbia est, quòd vermiculus terræ dicere audeat: *Gloriam meam alteri non dabo*: & tamen iidem vermiculi, quos superbia ita inflat, vt dicant cum Deo, *Gloriam meam alteri non dabo*; ita se abiiciunt, vt seruos honoris, id est, inanis estimationis, se esse fateantur; & sic fideliter domino suo honori humano seruiant, vt malint in singulari certamine crudeliter necari, atque ad inferna descendere, & sic vitam æternam & temporalem simul amittere, quàm idolo suo honori detrimentum aliquod adferatur. O vanitas vanitatum! ô quàm grauitè excæcauit oculos mentis iste fumus honoris! & tamen Christiani sumus, & cimus Christi Matth. II. stum ab inimicis audiuisse, *Ecccho-
mo vorax, & potator vini.* Item: *Sa-
maritanus es tu, & demonium habes.* Ioan. 8.

Luc. ii. Item : *In Beelzebub principe demoniorum eiicit demonia :* & tamen nemo audiuit ab ore eius verbum *Mentiris*, aut aliquid eiusmodi : sed quia
1. Pet. 2. mitis erat, & humilis corde, *cùm malediceretur, non maledicebat ; cùm pateretur, non comminabatur, vt scribit Apostolus Petrus.*

Ex his perspicuum est, portam vitæ æternæ non minus ob humilitatem, quàm ob Theologicas virtutes, fidem, & spem, & charitatem, esse angustam, & à paucis penetrabilem; ac per hoc interroganti, *Si pauci sunt, qui saluantur?* rectissimè responderi posse, paucos esse: quia pauci, vt par est, totis viribus contendunt per angustias portæ illius intrare.

C A P. X.

Iterùm de fide, que est prima pars portæ.

CETERVM ne videamur terrore nimio ab ingressu portæ illius homines auocare, cùm nobis

contrà propositum sit in toto hoc libro, mentes fidelium ad patriam nostram dulcissimam & felicissimam desiderandam accendere; ostendam paucis, portam illam quæ ab vna parte ob illarum virtutum eminentiam & perfectionem angustissima est, eandem ob Dei ipsius omnipotentiam, & veritatem, & misericordiam, dici posse latissimam & aditu facillimam, si quis verè per illam ingredi cupiat.

Ac vt à fide incipiamus. Verè fides res difficillimas, & supra sensum & rationem longè positas, & supra ipsorum Angelorum naturalem capacitatem sublimiter exaltatas, credendas docet: sed cùm admonemur ab ipsa fidei doctrina, res illas credendas esse Deo qui mentiri non potest, non Angelis, non hominibus, iam angustia dilatari incipiunt. Si fides diceret, Crede Deum esse trinum simul & vnum, Crede Filium Dei factum esse filium Virginis, Crede Christum à mortuis resurrexisse post tres dies virtute propria immortalem;

208 DE ÆTERNA FELICITATE
& hæc omnia firmissimè crede,
quia Petrus, & Paulus, & Ioannes,
Isaias, & Ieremias, & Ezechiel hæc
dixerunt: hæsitarem vtique, neque
auderem res tam difficiles, & supra
rationem positas, hominibus mei
similibus credere. Scriptum est
enim: *Omnis homo mendax*: & ideò
tot iuramenta, & tot fideiussores
requirimus, vt hominibus fidem
habeamus. Sed cùm fides dicit,
Hæc omnia Deus reuelauit, neque
Petrus, & Paulus, & Ioannes, ne-
que ceteri Apostoli & Prophetæ
ex mente sua hæc docuerunt, sed
ab ipso Deo edocti; & verbū Dei,
non verba sua prædicauerunt: con-
tinuò cor dilatatur, atque ad cre-
dendum præparatur. Quòd autem
Deus sit, qui per Apostolos & Pro-
phetas locutus est, idem Deus tot
signis & prodigiis manifestauit, vt
stultum sit, nedum temerarium,
non velle credere. Sic enim lo-
quitur Apostolus ad Hebræos:

Psal. 115.

Heb. 2.

*Qua cùm initium accepisset enarrari per
Dominum ab eis qui audierunt, in nos
confirmata est, contestante Deo signis. &*

portentis, & variis virtutibus, & Spiritus sancti distributionibus. Quæ autem Deus loquitur, quis neget esse vera, cum Deus omnino mentiri non possit; & si mentiri posset, Deus non esset?

At quæ nobis proponuntur credenda, superant rationem. Ita est; sed non superant potentiam & sapientiam Dei. Ideò dicit beatus *I. Ioan. 3.* Ioannes, Deum esse maiorem corde nostro, quia potest facere, quæ nos non possumus intelligere; & essentia atque existentia eius perfectior est, quam mens nostra capere possit. Si facile credit homo rudis Philosophis atque Astrologis multa de magnitudine solis & stellarum, quæ videntur incredibilia; cur non facilè credat homo ipsi Deo, quidquid tandem ille reuelare voluerit, cum infinito interuallo distet sapientia & potentia eius, ab igniculo rationis quo præditi sunt homines? Ista igitur qui considerant, non patiuntur angustias in credendis iis quæ nobis Ecclesia credenda proponit.

CAP. XI.

*Iterum de spe que est secunda
pars portæ.*

HOc idem de virtute spei dicere possumus : nam si quæ speramus in vita futura, ab hominibus speranda esse diceremus, ut vani & impostores reiiciendi esse-
mus : siquidem homines & mentiri possunt, & tam eximia præmia nullo modo dare possunt. At non ab homine speranda esse dicimus, sed à Deo, qui nec mentiri potest, cum sit veritas; nec fallere, cum sit bonitas; nec aliquid impossibile apud eum, cum sit omnipotens. Itaque meritò irrideri se crederet rusticus, si quis illi sapientiam Salomonis, aut potentiam Augusti polliceretur; quia qui illi promitteret, homo esset mendax & imbecillus. Sed Christianus cui Deus promisit vitam æternam, Regnum cælorum, Paradisum omnimodæ voluptatis,

cur sperare non debet? Fortasse defunt nobis pignora optimæ voluntatis Dei? nonne in figuram rerum præsentium eduxit Deus populum suum per Mare Rubrum sicco vestigio? pluit illis manna de cælo? eduxit aquam de petra? introduxit eos denique per Iosue in terram promissionis? numquid inanis & vacua debet esse tã insignis figurã? Deinde si sic Deus dilexit mundum, vt Filium suum vnigenitum darct, nonne cum illo omnia nobis donauit? Quid magnum speramus à Deo nobis donandum, quod non superetur à dono, quod nec sperantibus nec petentibus iam dedit? Si dedit peccatoribus & inimicis mortem Filij sui, non donabit iustificatis & amicis vitam Filij sui? Neque his contentus, adiecit Spiritum sanctum, tanquam pignus hereditatis, qui clamat in cordibus nostris: *Abba Pater*, & testimonium reddit spiritui nostro, quòd sumus filij Dei. Si autem filij, & heredes; heredes quidem Dei, coheredes autem Christi.

Ioan. 3.

Rom. 8.

Ephes. 1.

Rom. 8.

Quare si magnitudo rerum promissarum spem nostram superare videri possit, non potest tamen superare magnitudinem promittentis : quæ magnitudo cum infinita sit, facile potest spem nostram erigere, vt ad illa promissa sine titubatione pertingat. *Hebr. 6.* Quam promissionem, vt Apostolus probat in Epistola ad Hebræos, Deus iuramento confirmauit; vt per duas res immobiles, videlicet promissionem eius qui mentiri non potest, & adiunctum iusiurandum, habeamus spem, tamquam anchoram tutam & firmam incedentem vsque ad interiora velaminis, vbi pro nobis introiuit I E S V S, secundum ordinem Melchisedech Pontifex factus in æternum.

 C A P. XII.

Iterum de charitate, quæ est tertia pars portæ.

QUID iam de charitate dicemus? Ea certè sicut ob diffi-

cultatem implendi præcepta eius, angustissima, sic ob excellentiam diuinæ bonitatis, quam respicit, latissima dici potest. Cur enim difficile videri debet, toto corde, & tota anima, & omnibus viribus Deum diligere, cum sit ipse pulcherrimus, & optimus, & infinito amore dignissimus? Non est difficile hinc in terris amare pulchra & bona; sed difficile est non amare, aut certè nimium non amare. Videtur igitur Deus quodammodo nobis iniuriam facere, cum tam seuerè iubet ut eum diligamus, quasi sponte nostra eum diligere non debeamus. At bona & pulchra quæ sunt in terris, ideò ardentè amantur, quia clarè videntur; *Deum autem* Ioan. 1: *nemo vidit vquam.* Ita est, non vidimus Deum, sed vidimus, & videmus quotidie opera eius, pulchra valdè, de quibus Sapiens dicit: *Si* Sap. 13: *specie solis & lunæ delectati, deos putauerunt; sciant quantò his Dominator eorum speciosior est: speciei enim generator hæc omnia constituit.* Experimur quoque dulcedinem eius in beneficiis

214 DE ÆTERNA FELICITATE
eius quotidianis : habemus denique testimonium eius qui vidit, & qui mentiri nequit, videlicet sancti Spiritus, qui per Apostolos & Prophetas in Scripturis sanctis prædicat, Deum usque adeo bonum & pulchrum esse, ut meritò solus bonus & solus pulcher dici mereatur.

Sed, inquit, durum est valdè, propter Deum cogi nos ad facultates, cognatos, & vitam propriam aliquando perdendam. Fateor & ipse durum id esse non amantibus Deum; sed amantibus, & eum adipisci cupientibus facile & leue esse contendo: præsertim cum ista temporalia propter Dei amorem contemnentibus, parata sint bona sine comparatione plura & meliora. Quid enim? amittis diuitias corruptibiles, acquires Regnum sempiternum : amittis patrem, & fratres, & amicos; acquires Deum patrem, & Christum fratrem, & omnes Angelos & Sanctos amicos & socios : amittis vitam temporalem & miseram; acquires æternam & feli-

cissimam. Audi Canticum amoris *Cant. 8.*
 diuini : *Si dederit homo omnem sub-*
stantiam domus sue pro dilectione, qua-
si nihil despiciet eam : & paulò antè:

Aqua multa (tribulationum & an-
gustiarum) non potuerunt extinguere
charitatem, nec flumina obruent illam.

Audi vnum ex diligentibus Deum:
Quis ergo nos separabit à charitate Chri- *Rom. 8.*
sti? tribulatio? an angustia? an fames? an
nuditas? an periculum? an persecutio? an
gladius? Sed in his omnibus superatus
propter eum qui dilexit nos.

At proximum ita diligere, vt
 bona mea cum eo communica-
 re, etiamsi mihi fuerit inimicus,
 meque grauitè læserit, adhuc il-
 li non solùm ignoscere, sed etiam
 benefacere debeam, contra natu-
 ram pugnare mihi esse videtur.
 Id quidem contra naturam per
 peccatum corruptam fortasse di-
 ci poterit, sed non contra natu-
 ram per Christi gratiam repara-
 tam. An non Deus ipse bona
 sua cum inimicis suis commu-
 nicat? & quotidie inimicis suis
 ignoscit, & reddit eis bona pro

Matt. 5. malis, dum solem suum oriri facit super bonos & malos, & pluit super iustos & iniustos? Quòd si Deus ita se gerit cum inimicis, non est contra naturam Dei, neque hominis qui ad imaginem Dei creatus est, diligere inimicos, eisquè benefacere: sed contra naturam bestiarum, & eorum, qui cùm in honore essent, non intellexerunt, comparati sunt iumentis insipientibus, & similes facti sunt illis.

Psal. 48.

C A P. XIII.

Iterùm de humilitate, quæ est quarta pars portæ.

VENIO ad humilitatem, quæ similis est sororibus suis: vt magnas quidem angustias superbis & arrogantibus pariat; sed iis qui ad scholam Christi accedunt, & ab eo discere volunt, non difficulter dilatari incipiat. Primùm enim humiliari debemus *sub potenti manu Dei*, vt Apostolorum princeps admonuit: & vt Coapostolus eius
Iaco-

Iacobus confirmat. Quæ autem *Iac. 4.*
 difficultas fingi potest in humilia-
 tione mortalis hominis ad immor-
 talem & omnipotentem Deum?
 Deinde debem⁹ quoque nouissimū
 locum eligere apud homines, quia
 superiores inuicem arbitrari nos
 conuenit, vt Apostolus monet in
 Epistola ad Philippenses: *Superio-*
res, inquit, sibi inuicem arbitantes. *Phil. 2.*
 Qui vere se ipsi nouerunt, & con-
 scij sunt propriæ infirmitatis, alio-
 rum autem interiora non noue-
 runt, nullas patiuntur angustias, vt
 omnes alios sibi superiores ducant,
 eosque honore præueniant, & lo-
 cum altiozem iisdem concedant.
 Quemadmodum enim superbia
 nascitur ex ignorantia sui, sic hu-
 militas ex cognitione sui. Cor su-
 perbi facile videt vitia quæ in se
 non habet, & quæ ceteri habent,
 quia sunt omnia extra se: vitia pro-
 pria, quamuis sæpè maxima, & aliis
 omnibus nota, ipse non videt, quia
 sunt intra se; quomodo oculus non
 videt quæ intra se habet, sed ea
 solùm quæ extra illum sunt. Exem-

Luc. 18.

plo nobis esse potest Pharisæus ille qui gratias agebat Deo, quòd non esset sicut ceteri homines, raptores, iniusti, adulteri: is enim videbat in se non esse vitium rapinæ, iniustitiæ, adulterij: sed non videbat vitia grauiora quæ intus latebant, superbiam, mentis cæcitatem, & impœnitentiam; & ideò publicano in eodem templo oranti se præponebat: sed publicanus, quia meliores oculos habebat, videbat in se vitia, & virtutes non videbat; ideò recumbebat in nouissimo loco, stans à longè, percutiens pectus suum, & misericordiam Dei implorans: ex quo factum est, vt iudicio Dei discesserit hic iustificatus, ille reprobatus. Quare si quis seriò dare velit operam cognitioni propriæ non patietur angustias in porta Domus Domini penetranda.

Ad hæc omnia necesse est addere, portam Domus Domini quæ videtur angustissima, ac pænè impenetrabilis iis qui onusti accedunt, & obeso corpore sunt, vel multis vestibibus inuoluti, & erecto

corpore ingredi tentant; eamdem
 videri latam & aditu facillimam iis
 qui sine vlllo onere, & nudi, ac ma-
 cilentis, & curui ingrediuntur. Ita-
 que in nobis est caussa, cur non fa-
 cilè ingredi possimus per eam por-
 tam, per quam multi Sanctorum
 sine vlla difficultate vel molestia
 transierunt. Incipiat ergo homo
 Christianus deponere onera diui-
 tiarum: intelligat opes sibi à Deo
 datas vt œconomo, non vt domi-
 no, vt eas distribuat indigentibus,
 non vt eas sibi vni diligenter con-
 seruet: sic enim fiet, vt animus ab
 amore diuitiarum liber effectus,
 quasi magno onere deposito, ob
 angustias portæ non laboret. Nec
 minùs deponat pinguedinem ni-
 miam deliciarum carnalium, vel
 potiùs eiiciat humores noxios cu-
 piditatum variarum, quæ hydro-
 pem gignunt, & corpus inflant.
 Denique exuat opinionem pro-
 priæ existimationis, induat hu-
 militatem Christi, inclinet cerui-
 cem ad obedientiam mandatorum;
 & tunc queratur, si non satis

220 DE ÆTERNA FELICITATE
facile & commodè portam salutis
ingredi possit.

C A P. XIV.

*Necessarium esse ingressum portæ,
quantumuis angustæ, si quis
saluus esse velit.*

SE D siue porta illa lata sit, siue
angusta, omnino contendere
debemus, vt per eam ingrediamur:
nullus enim alius locus est post
hanc vitam, quæ fugit velut um-
bra, vbi benè esse possimus, nisi in-
tra hanc portam. Ideò enim Do-
minus hortatur, dicens: *Contendite*
intrare per angustam portam: quo-
niam, vt ipse in eodem loco sub-
iungit, qui foris manebunt, ad ea
loca detrudentur omnes, vbi sem-
piternus est fletus, & assiduus den-
tium stridor: quæ dolores maxi-
mos significant cum desperatione
remedij; vnde rabies oritur, quæ
impatiēter tolerat quæ tolerare nō
vellet, & semper tolerare cogetur.

Quanto fatius erat contendere intrare per angustam portam, vbi modico labore vel dolore sustentato, requies & iucunditas inuenitur? Et si quidem possent homines & angustias portæ, & dolores gehennæ simul euadere, fortasse excusari posset eorum fragilitas vel imbecillitas, qui vim facere portæ illius angustias non auderent: sed cum necesse sit, aut hîc ad tempus laborare vim faciendo, aut incidere in labores doloresque perpetuos; vbi est iudiciû, vbi ratio quæ dictet fugiendas esse angustias minores & breuiores, vt ad intollera-biles & grauissimas veniatur? Sed etiam si nullæ sequeretur angustia post hanc vitam, sed sola priuatio Domus Dei, vbi sempiterna sunt gaudia; hoc ipsum deberet in nobis efficere, vt non solùm per angustias portæ, sed etiam per spinas & tribulos, necnon per ferrum & ignē alacriter intraremus. Et quamuis hoc tempore non sentiamus, quid sit priuari beatitudine: tamen post animæ separationē à corpore

aperientur oculi mentis, vt clarissimè videant, quantum sit detrimentum, imò quàm infinita iactura, non peruenire ad finem vltimum, ad quem creati sumus. Atque hoc desiderium significant verba illa, quæ in Euangelio referuntur repetita ab illis qui exclusi foris mane-

Matth.

25.

Luce. 13.

bunt: *Domine, Domine, aperi nobis.* Siquidem desiderium vltimi finis semper cruciabit miseros, & consciëntiæ remorsus numquam quiescet; & implebitur illud: *Vermis eorum non morietur, & ignis eorum non*

Isa. 66.

Marci 9.

extinguetur.

O si possemus nunc seriò cogitare, quanto affectu dicent homines illi, *Domine, Domine, aperi nobis:* ac si dicant: Sine ingressu in istam Domum viuere non possumus, nec tamen mori nobis datur. Itaque viuimus non vt viuamus, sed vt semper miserrimi simus. Ergo aperi nobis, quia parati sumus quolibet angustias tormentorum pati, modò ingrediamur. Sed respondebitur: *Nescio vos.* Annus iubilei finem accepit: quando potuistis in-

gredi, noluitis; nunc ergo æquum est, vt quando vultis ingredi, non possitis. Ita illi sine vlllo remedio exclusi, numquam tamē cessabunt clamare, naturali desiderio stimulante: *Domine, Domine, aperi nobis.* Sed qui surdi fuerunt in hac vita ad exhortationes Domini clamantis & dicentis, *Contendite intrare per angustam portam*: tunc surdis auribus Domini clamabunt, *Domine, Domine, aperi nobis.* Quare si quid sapiamus, nunc rebus nostris consulamus, quando tempus habemus: faciamus nunc, dum licet, quod tunc sine vlla dubitatione toto corde facere, vel fecisse cupiemus, & non licebit.

DE ÆTERNA
 FELICITATE
 SANCTORVM
 sub nomine Pa-
 radisi.

LIBER QVARTVS.

CAP. I.

In Cælo esse vera gaudia.

PARADISVS, nomen est voluptatis & deliciarum : significat enim hortum, siue pomarium & viridarium simul amœnissimum, & ad recreationem & iucunditatem adferendam aptissimum. In libro Genesis Paradisus voluptatis non semel appellatur,

Gen. 2.
 & 3.

vbi de Paradiso terrestri sermo habetur. Apud Ezechielem verò de Paradiso cælesti dicitur Angelo primario, qui postea cecidit & diabolus factus est : *In delicijs Paradisi Dei fuisti.* *Ezech.*
 Quia verò in Scripturis *28.* sanctis nihil habemus de Paradiso, nisi fuisse in eo arbores multas, & fontem aquæ viuæ : ideò visum est mihi occasione huius nominis explicare voluptates & gaudia, quibus fruuntur in cælo Beati. Erit verò, nisi fallor, utilis contemplatio ad excitandos animos, ad ea quæ sursum sunt quærenda & cogitanda; ac per hoc ad vitam sic instituendam, vt cum hinc migrandum erit, non ad luctum & tenebras, sed ad lucem & lætitiã sempiternam, Deo adiuuante migremus. Solent enim homines, paucis exceptis, magis trahi voluptate, quàm aliquo bono alio : & Ecclesia in quadam Oratione dicit : *Ibi nostra fixa sint corda, vbi vera sunt gaudia.* Ac primùm cõsiderabimus, quid Scripturæ sanctæ de cælesti Paradiso nos doceant, vnde probemus verè

esse in Paradiso cælesti gaudia : deinde tentabimus explicare quæ sint illa gaudia : postremò variis rationibus, vel potiùs comparationibus demonstrabimus, gaudia illa esse longè maiora, quàm nos capere, vel cogitare, vel etiam suspicari possimus.

Primùm igitur nomen ipsum Paradisi, voluptatem ac delicias sonat, vt ex libro Genesis paulò antè ostendimus. Esse autem in cælo paradisum, testatur Ezechiel, qui de primo Angelo scripsit: *In delicijs Paradisi Dei fuisti*: testatur Dominus in Euangelio, cùm latroni secum pendenti dixit: *Hodie mecum eris in Paradiso*: accepit enim Paradisum pro Regno Dei, & essentiali beatitudine; dixerat enim latro: *Domine memento mei, dum ueneris in Regnum tuum*: & Dominus promittens illi consortium Regni sui, respondit: *Hodie mecum eris in Paradiso*: testatur beatus Paulus in posteriore ad Corinthios, cùm ait: *Scio hominem in Christo, raptum usque ad tertium calum, & quia*

Ezech.
18.

Luc. 23.

2. Cor.
12.

raptus est in Paradisum : testatur beatus Ioannes in Apocalypsi, vbi *Apoc. 2*
 Dominum introducit loquen-
 tem : *Vincenti dabo edere de ligno vite, quod est in Paradiso Dei mei.*
 Ex his locis per spicuum est, regionem Beatorum esse locum deliciarum & voluptatis. Deinde cum Dominus ait seruo bono & fideli, *Intra in gaudium Domini tui* : nonne apertissime declarat, Domum Dei, siue Ciuitatem Dei, ad quam admittuntur serui boni & fideles, cum de hoc mundo migrant, esse locum gaudij? Et cum idem Dominus multis in locis comparat Regnum cælorum cœnæ, vt apud Lucam, *Luc. 14.*
 cum ait : *Homo quidam fecit cœnam magnam* : & cum alibi dicit : *Et ego dispono vobis, sicut disposuit mihi Pater meus Regnum, vt edatis & bibatis super mensam meam in Regno meo* : & denique cum in Apocalypsi dicitur : *Beati, qui ad cœnam nuptiarum Agni vocati sunt* : certè *Apoc. 19.*
 Scriptura per metaphoram cœnæ, delectationem voluptatémque

significat, nisi quis negare velit, in sensu gustandi vllam esse voluptatem. Ad hæc in Euangeliis, & in Apocalypsi, Regnum Dei nuptiis regalibus comparatur, vt notum est ex parabola Regis qui fecit nuptias filio suo: & ex parabola virginum sapientium & stultarum; quarum sapientes intrarunt cum sponso ad nuptias, stultæ verò foris manserunt: & ex Apocalypsi, vbi multa dicuntur de nuptiis Agni in Regno cælorum cum apparatu maximo celebratis. Porrò nuptiis regalibus comparatur beatitudo Sanctorum, quoniam in nuptiis omnia ferè genera voluptatum exhibentur, & percipiuntur; de qua re in libro sequenti dicturifumus.

Denique in Apocalypsi vidit sanctus Ioannes chorum virginum, qui sequebantur Agnum, quocumque iret; & cantabant canticum nouum, quod nemo alius cātare poterat. Quem locū sanctus Augustinus exponit in libro De sancta virginitate, de certis gaudiis,

Matth.

22.

Matth.

25.

Apoc.

29.

De sancta virginitate, cap. 27.

sanctisque voluptatibus, quibus soli & solæ virgines perfruentur. Verba eius hæc sunt: *Vos adferetis ad nuptias Agni canticum novum, quod cantabitis in citharis vestris, hoc est in cordibus dicatis laudibus; non utique tale, quale cantat vniuersa terra, sed tale, quale nemo poterit dicere nisi vos. & infra: Quò ire putamus hunc Agnum? quò nemo eum sequi valeat, vel audeat, nisi vos? Quò putamus eum ire? in quos saltus, & prata? Vbi credo sunt gramina gaudia, non gaudia sæculi huius vana, insania mendaces: nec gaudia, qualia in ipso Regno Dei, ceteris non virginibus erunt, sed à ceterorum omnium gaudiorum sorte distincta. & infra: Videbit vos cetera multitudo fidelium, quæ ad hoc Agnum sequi non potest; videbit, nec inuidebit; & collatando vobis, quod in se non habet, habebit in vobis. Nam & illud canticum novum proprium vestrum dicere non poterit, audire autem poterit, & delectari vestro tam excellenti bono. Sed vos, qui & dicetis, & audietis; quia & hoc, quod dicetis, à vobis audietis, felicius exultabitis, iucundiusque regnabitis. Ex his igitur ma-*

De sancta virginitate, cap. 29.

230 DE ÆTERNA FELICITATE
nifestè constat, in cælesti regno &
Ciuitate, vel Domo, multa esse
vera gaudia, verissimasque & ma-
ximas voluptates.

C A P. II.

De gaudio intelligentiæ.

CV M ex Diuinis literis proba-
tum iam sit, in Regno cælo-
rum vera esse gaudia; nunc expo-
nemus, quænam illa sint gaudia.
Ac breuiter explicanda erunt pri-
mò gaudia intelligentiæ, volunta-
tis, & memoriæ, quæ ad spiritum
pertinent: deinde gaudia sensuum
singulorum, quæ pertinent ad
corpus. Neque hoc loco affirma-
re intendimus, intelligentiam, &
memoriam, & sensus corporis
proprias sedes esse gaudij; cum nõ
ignoremus, gaudium, vt etiam de-
siderium, propriè ad voluntatem
in parte superiore, & ad appetitum
in parte inferiore pertinere. Sed
loquimur, vt vulgò homines lo-
quuntur, qui non recusant dicere,

Oculus delectatur pulchritudine colorum, & auris suauitate sonorum. Intelligimus ergo per gaudium mentis, vel memoriæ, vel sensuum externorum, delectationem, quam percipit homo ex ijs quæ intelligit, vel quorû recordatur, vel quæ sensib⁹ externis haurit.

Primum igitur Beatorum gaudium erit, oculis mentis videre Deum facie ad faciem, vt loquitur beatus Paulus in Epistola priore ad Corinthios. & videre eum sicuti est, vt loquitur beatus Ioannes in Epistola prima. Quantum autem hoc sit futurum gaudium, possumus ex eo conijcere, quòd Isaias Propheta & Apostolus Paulus testantur superare omnia gaudia, quæ vllus hominum vidit, aut audiuit, aut cupiuit, aut cogitauit. *Oculus non vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascendit, quæ preparauit Deus ijs qui diligunt illum.* Loquitur enim Scriptura de præcipua & essentiali beatitudine, quæ in ipsius Dei visione posita est, iuxta verbum Domini: *Beati mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt.* &

1. Cor. 13

1. Ioan. 3

Isai. 64

1. Cor. 2

Matth. 5

Joan. 17. *Hæc est vitæ æterna, vt cognoscant te so-*
lum Deum verum, & quem misisti Ie-
sus Christum. Et quidem magna
 amplificatio illa esse videtur, quòd
 nemo viderit, aut audierit, aut
 desiderauerit, aut cogitauerit tale
 bonum, quale in Dei visione per-
 cipietur: tamen non est amplifica-
 tio, sed simplex veritas; quoniam
 oculi, & aures, & corda hominum
 solita sunt gaudia solùm termina-
 ta, mensurata, & finita percipere:
 visio autem Dei, visio est lucis in-
 accessibilis, & boni prorsus infini-
 ti, quod in se continet omne bo-
 num, iuxta verbum Domini ad
Exod. 33. *Moysem, Ego ostendam omne bonum*
tibi. cum ille antea petijisset, Osten-
de mihi faciem tuam. Ac vt per ratio-
 nem hoc ipsum demonstramus,
p. 2. q. 31. sciendum est ex sancto Thoma, de-
471. 5. lectationem, quæ percipitur ex
 cognitione, tria requirere, poten-
 tiam intelligentem siue sentiētem,
 obiectum conueniens illi poten-
 tiæ, & vnionem obiecti cum po-
 tentia: & quanto potentia est ap-
 tior ad cognoscendum, & obie-

Etum nobilius, & vnio magis intima, tanto percipi delectationem maiorem. Quòd autem intelligentia siue mens sit purior, & altior, & nobilior, & vt sic loquar, viuacior, ac per hoc multo aptior ad cognoscendum quàm sensus externus, in dubium reuocari non potest. Quòd verò Deus sit obiectum altissimum & nobilissimum, non solùm supra omnia obiecta sensuum, sed etiam supra omnia omnino obiecta mentis, quippe infinitum bonum, & omne bonũ, vel potiùs ipsa bonitas, nemo ambigere potest. Iam verò quod vnio intelligentiæ cum Deo per apertam visionem sit vnio sic intima, vt essentia Dei totam mentem videntis penetret, & mens ipsa in ipsum Deum, quasi in mare magnum tota mergatur & transformetur, æquè certum atque indubitatum est. Quis igitur capere vel suspicari poterit, quantum illud sit gaudium? quale illud osculum summi boni? qualis ille complexus sponsi pulchritudinis infinitæ? Certè in coniunctione pulchri co-

loris cum sensu videndi, & dulcissimi soni cum sensu audiendi; & ceterorum sensibilibum cum sensibus suis, magnā experimur voluptatem, & sæpè tam magnam, vt nonnulli propter illam ferè insaniant. Et tamen potentia sentiendi materiales sunt, & cum bestijs nobis communes: & obiecta quoque res corporales sunt, & non minus sæpè lædunt, quàm oblectent, & denique vnio superficialis est, & externa; & in pluribus sensibus non fit vnio ipsius obiecti, sed eius imaginis cum potentia. Adde quòd vnio spiritualis, & vnio Dei cum intelligentia per visionem, est firmior, durabilior, & tota simul: delectationes enim corporales, & quæ sensibus percipiuntur, quia mutationem adferunt, non possunt esse diuturnæ, & non sunt totæ simul, sed quasi guttatim instillantur. Quare sine vlla dubitatione maior est delectatio mentis, quàm sensus.

Collige ergo te, homo, & appende in iusta trutina voluptatē quam

tibi mundus offert, cum ea quam Deus promittit, cum visionem suam diligentibus se promittit: & elige quod vis. Certè enim si voluptatem amas, quàm à te amari negare non potes, maximam potiùs quàm minimam, & semper duraturam quàm eam quæ momentanea est, eliges. Neque sola visio Dei sanctis hominib⁹ in cælo promittitur, sed etiam omnium rerû, quas fecit Deus. Hîc quidem in terris cernimus per sensum vidēdi solem, & lunam, & stellas, & terras, & maria, & flumina, & animalia, & arbores, & metalla. Sed mens nostra nihil omnino cernit, id est, nullam substantiam creatam perfectè nouit, non differentias essentielles, non proprietates, non vires, ac ne animam quidem suam homo videt; sed more cæcorum palpando effecta, & discurrendo per rationē aliquid cognitionis acquirit. Quale ergo gaudium erit, cum intelligentia nostra, reuelata facie, manifestè videbit naturas omnium rerû, differētias, proprietates, vires? Et cum quanta exul-

tatione obstupescet, cum videbit exercitum Angelorum innumerabilem, quorum nullus cum alio in specie conuenit, & differentias omnium & singulorum perspicuè intuebitur? Prò quale theatrum erit illud, quàm desiderabile, quàm amabile, cum sanctos homines, qui fuerunt à principio mundi usque ad finem, simul cum Angelis omnibus congregatos, & singulorum merita, palmas, & coronas intueri licebit! Nec sine lætitiæ voluptate videbimus scelera & tormenta peccatorum; in quibus sanctitas piorum, & iustitia

Psal. 57. Dei, mirificè collucebunt: tunc enim iusti manus suas lauabunt in sanguine peccatorum, vt Propheeta tanto antè prædixit. Quid enim est manus lauare in sanguine peccatorum, nisi iustorum opera clariùs emicare ad comparationem operum hominum iniquorum? Splendebit certè magis virginitas aliquorum, quando cum adulterijs aliorum equalium conferetur: necnon ieiunia, & eleëmofynæ

aliquorum, quando cum comeſ-
 ſationibus, & ebrietatibus, & cru-
 delitate aliorum ſimiliter æqua-
 lium comparabitur: quando vide-
 licet erunt, qui dicant: Ille iuue-
 nis, & formoſus erat, & tamen
 virginitatem aut caſtitem perpe-
 tuò coluit; iſte autem iuuenis quo-
 que & formoſus fuit, ſed vxore ſua
 non contentus, adulterijs & ſacri-
 legijs ſæpè ſe polluit: & ille diues
 & nobilis fuit, & ieiunauit, & ora-
 uit frequenter, & eleëmofynas
 multas fecit; iſte æquè diues & no-
 bilis fuit, ſed comeſſationibus &
 ebrietatibus addiſtus, ſic omnia in
 voluptates ſuas conſumpſit, vt
 pauperibus nihil vnquam donaue-
 rit. Atque hinc fiet, vt creſcat gau-
 dium iuſtorum ex notitia ſcele-
 rum iniquorum: & ſimul gaudium
 creſcat ex cõtemplatione iuſtitie,
 quæ mirificè ſplendebit in præmijs
 Beatorum, & in ſupplicijs miſero-
 rum. Nunc enim in rebus huma-
 nis magna deformitas cernitur in
 eo, quòd ſæpè culpa coniungitur
 cum præmio, & virtus cum pœna,

238 DE ÆTERNA FELICITATE
vnde iustitia Dei apud homines
non nihil obscurari videtur: sed tunc
omnis pœna cum culpa, & omne
præmium cum virtute iungetur;
atque ita decor iustitiæ in menti-
bus Beatorum incredibile gau-
dium excitabit.

C A P. III.

De gaudio voluntatis.

TR I A sunt, quæ præter volu-
ptatem, quam capit voluntas
ex bono intelligentiæ, maxima
gaudia in ipsa voluntate propriè
gignent. Vnum est amor Dei &
proximi ardentissimus, & inextin-
guibilis: amor enim est præcipuum
condimentum omnium rerum ama-
bilium. Qui amat, omnia quæ amat,
pulcherrima atque optima esse iu-
dicat; & ideò illorum aspectu &
consuetudine plurimum gaudet,
& ex absentia vel priuatione in-
consolabiliter dolet. Videmus pa-
rentes, qui naturaliter filios suos
valde diligunt, eos pulcherrimos,

ingeniosissimos, prudentissimos credere, quamuis sæpè deformes sint, & ingenio ac iudicio careant: & si daretur optio, filios suos non mutarent cum quibuscumq; alijs, iudicio aliorum hominum melioribus & pulchrioribus. Sæpè etiam homines amore capi videmus, vel ex veneficio, vel casu aliquo, personarum deformium, cum quibus versari iucundissimum, & contra ab eis auelli infelicissimum iudicant. Quod certè non facit nisi amor, condimentum, vt diximus, omnium amabilium. Quæ cum ita sint, qualis & quanta erit voluptas Sãctorum, cum Deo & Beatis omnibus semper versari, quos ardentissimè semper amabũt; & qui non falso iudicio, sed verissimè pulcherrimi & optimi sunt, & à quibus numquam se diuellendos esse nouerunt? Contrà verò, vnum ex maioribus gehennę supplicijs erit, semper versari cum ijs quos maximè oderunt, & à quibus circumuentos mille artibus se fuisse sciũt.

Alteræ res, quæ gaudiũ magnum

in voluntate Beatorum gignet, erit quies quædam incomparabilis, & satietas sine fastidio, quæ illos pacatos & contentos modis omnibus reddet. Hic certè in terris nemo est sua sorte contentus, nemo qui non multa cupiat, quæ obtinere non potest. Inde omnes famelici, omnes sitibundi, omnes inquieti viuunt. Neque mirum id videri debet, cum animus noster capax sit boni infiniti & sempiterni, & res creatæ parvæ sint & fragiles, quæ diu permanere non valent. Quale igitur gaudium erit illi homini, qui se in eo loco constitutum cernet, vbi planè omni ex parte contentus viuet? vbi nihil desiderabit, nihil timebit, nihil requiret, nihil ambiet ampliùs? O pax exuperans omnè sensum, quã mūdus non potest dare, & quæ in sola inuenitur superna Ierusalem, ciuitate Regis pacifici, & magni. Ad te suspirat peregrinatio nostra, quæ plena tentationibus & sollicitudinibus, in sola tui memoria & expectatione aliquantulùm requiescit.

Tertia

Tertia res quæ voluntati beatæ magnum gaudium adfert, est iustitia, eaque perfecta, & perfectior, quàm esset iustitia originalis in Adamo. Illa subijciebat partē inferiorem superiori, donec superior esset subiecta Deo : hæc subijcit partem inferiorem superiori, & superiorē Deo nexu firmissimo & insolubili. Illa erat quasi vestis lanea, vel lineæ; hæc est quasi vestis holoserica, vel aurea, quæ voluntatem facit pulcherrimam, & amabilem Deo, & sibi, & Angelis, ac beatis hominibus vniuersis. Hæc est illa perfecta iustitia, quæ nullam admittit maculam, ne venialem quidem, vt de anima tali veste induta dici possit: *Tota pulchra es amica mea, & macula non est in te.* Cant. 4. Hæc in se cōcludit omnes virtutes, quæ imperfectionem nullam admistam habent. Quantam autem hæc iustitia iucunditatem & lætitiā adferat, testis est Sapiens in Prouerbijs, cū ait: *Secura mens, quasi iuge conuiuium.* Prou. 15. Illa autem sola est mens secura, quam conscientia nunquam

remordet, quòd per iustitiam perfectam ita sit in bono stabilita, vt ne ad momentum quidem labi possit. Testis quoque est Apostolus

Rom. 14. Paulus, qui dicit: *Regnum Dei non est esca & potus, sed iustitia, pax, & gaudium in Spiritu sancto.* Vbi sanctus Apostolus manifestè docet, Regnum cælorum voluptatem quidem magnam in se comprehendere, sed eam sitam non esse in delectatione gulæ, & repletione vètris; vt homines carnales & animales fortè vellent; sed in iustitia, quæ parit in animam solidam pacem, & verum gaudium. Qui enim perfectè iustus est, is non habet quidquam in corde suo quod eum reprehendat; neque in actionibus suis, quod ab alijs reprehendi possit. Inde oritur solidissima & dulcissima pax cum Deo, & secum, & cum omnibus alijs. Inde verò nascitur gaudium ineffabile in Spiritu sancto, cui gaudio nulla terrena vel temporalis lætitia poterit comparari.

CAP. IV.

De gaudio memoria.

IAM verò memoria ex recordatione rerum præteritarum, non exiguam materiam gaudiorum repræsentabit. Primùm enim recordatio beneficiorum Dei in omni vita, spiritualium & corporalium, naturalium & supernaturalium, temporalium & æternorum, incredibilem lætitiã adfert, cùm iustus recogitat, se tam multis modis præuentum in benedictionibus dulcedinis. Deinde recordatio periculorum, à quibus nos Deus miris modis eripuit in omni ætate, in omni officio, in omni statu, quantum lætitiã adferet? Inter cetera verò pericula illud in primis pono, quòd sæpè peccato letali, ac per hoc gehênæ proximus aliquis fuerit, & Deus sola benignitate sumotus, peccatũ impediuerit. Hæc certè misericordia Dei tâta & tam singularis, electis suis frequenter

impensa, cùm ad memoriam in illa
tutissima & pacatissima regione
veniet, lætitiã maximã suppe-
ditabit. Quæ recordatio si Sanctis

Psal. 88. Psalmus, misericordias Domini in
æternum cantarent? *Quo cantico*, in-
quit sanctus Augustinus in Libro
Lib. 22. de Ciui postremo de Ciuitate Dei, *in glo-*
tate Dei, riam gratiæ Christi, cuius sanguine libe-
cap. 30. rati sumus, nibilerit profectò illi incun-
dius Ciuitati.

Quid dicam de cursu tempo-
rum & sæculorum à principio. vs-
que ad finem? quantam volupta-
tem adferet recordatio tot vicissi-
tudinum rerum, & tantæ varia-
tis, quas tam sapienter gubernauit
& rexit, & ad fines debitos perdu-
xit inimitabilis prouidentia Dei?

Psal. 45. Hic fortasse est ille impetus flumi-
nis, qui tam mirificè lætificat Ci-
uitatẽ Dei. Quid enim est ordo
sæculorum magna velocitate la-
bentium, & cursum numquam in-
termittentium, nisi fluminis im-
petus sine cessatione aquas suas ra-
pientis & deuoluentis, donec in

oceanum demergantur, atque dispareant? Et nunc quidem dum flumen fluit, & tempora labuntur, multi de prouidentia Dei disputant, & non desunt etiam ex Dei seruis, qui turbati isto impetu fluminis, quod multa detrimenta sæpè adfert bonis, multa commoda malis, dum terram bonam à campis iustorum ablatam ad campos impiorum defert, graues tentationes passi, de prouidentia Dei queri visi sunt. Audi Prophetam Regium: *Mei autem panè moti sunt pedes, panè effusi sunt gressus mei; quia zelauit super iniquos, pacem peccatorum videns. & infra: Ecce ipsi peccatores, & abundantes in saculo obtinuerunt diuitias; & dixi: Ergo siue causa iustificauit cor meum, & laui inter innocentes manus meas, & fui flagellatus tota die.* Audi Ieremiam: *Iustus quidem tu es Domine, si disputem tecum: verumtamen iusta loquar ad te: Quare via impiorum prosperatur? bene est omnibus, qui præuaricantur, & iniquè agunt? Plantaſti eos, & radicem miserunt: proficiunt, & faciunt fru-*

Psal. 72

Ierem. 12

Habac. 1

*Etum: propè est tuorum, & longe à
renibus eorum. Audi Habacuc: Qua-
re, inquit, respicis super iniqua agen-
tes, & taces deuorante impio iustio-
rem se? Et facies homines quasi pisces maris,
& quasi reptile non habens principem.
Sed post cursum temporum euo-
lutum, & flumen in mare demer-
sum, cùm Sancti in cælo totum il-
lum cursum ad memoriam reuo-
cabunt & rationes omnium illa-
rum vicissitudinum in libro diui-
næ prouidentiaè perspicuè legent,
incredibile dictu est, quàm vehe-
menter fluminis illius impetus per
memoriam repræsentatus lætifica-
bit Ciuitatem Dei. Ibi videbunt
cur Deus permiserit primum An-
gelum & primum hominem labi:
& cur misericordia Dei hominem
liberauerit, Angelum non libera-
uerit. Ibi videbunt, cur Deus
elegerit in populum peculiarem
filios Abrahami, quos tamen præ-
uidebat durissimè ceruicis futuros:
& quanta bona ex illorum perui-
cacia paraturus esset Gentibus.
Ac vt vniuersalem prouidentiam*

prætermittam, ibi videbunt, cur permiserit plurimos Iustorum, ac pænè omnes in mundo pressuram pati, vt videlicet eos gloriosissimè coronaret. Atque ex hac recordatione benedicent cum ingenti lætitia omnes cruces quas passi sunt in mundo, cùm in coronas sempiternas videant esse conuersas, ac dicent cum Propheta: *Secundùm Psal. 93. magnitudinem dolorum meorum in corde meo, consolationes tua latificauerunt animam meam.*

C A P. V.

De gaudio oculorum.

VIDE AMVS nunc gaudia corporis glorificati. Ac primùm se offert gaudium sensus videndi, qui inter corporales sensus nobilissimus est, & cuius officium latissimè & longissimè patet. Is in cælesti patria gaudebit primùm de proprij corporis splendore & pulchritudine. Videbit enim corpus suum reformatum à Christo.

Phil. 3.

& configuratum corpori claritatis suæ, vt dicit Apostolus in Epistola ad Philippenses. Neque claritas eius minor erit claritate Solis: Christum enim, ad cuius splendorem conformandi sumus, idem Apostolus supra splendorem Solis à

Act. 16.

se visum fuisse testatur in Actis Apostolorum; & ipse Dominus in

Matth.

23.

Euangelio loquitur, & dicit: Tunc iusti fulgebunt sicut Sol in Regno Patris eorum. Quale igitur & quàm gratū spectaculum videbunt oculi Beatorum, quando manus suas, & pedes, & membra omnia cernent radios lucis ex se proferre, vt non egeant ampliùs lumine Solis, neque Lunæ, & multò minùs lucernæ aut cādelaæ ad omnes tenebras vndique dissipandas? Sed non solum corpus proprium instar Solis fulgere videbunt, sed corpora Sanctorum omnium, ac in primis Christi ipsius, & sanctissimæ Matris eius. Quantum lætificat Sol vnus exortu suo vniuersam terram? Quid igitur erit videre simul innumerabiles Soles, non sola luce

illustres, sed membrorum varietate & venustate pulcherrimos? Neque in eo loco claudendi erunt oculi, ne fortè à nimio splendore ledantur: nam & ipsi oculi beati erunt, ac per hoc impassibiles & immortales; qui enim lumine gloriæ confortabit oculos mentis, ne videntes Deum facie ad faciem opprimantur à gloria, idem etiam dote impassibilitatis confortabit oculos corporis, vt sine læsione cernant non Solem vnum, sed innumerabiles.

Illud etiam accedet ad gaudium oculorum, quòd sanctus Augustinus docet in libro de Ciuitate Dei, Martyres beatissimos in ea corporis parte, in qua supplicia pertulerunt, signa virtutis pulcherrima & venustissima prælaturos. Quid igitur erit, videre sanctum Stephanum tot gemmis pretiosis insignem, quot lapidum ictus in corpore suo pertulit? Quid Ioannem Baptistam, & Iacobum maiorem ac Paulum Apostolos, & alios propè infinitos, quibus collum

*Lib. 22.
De Ciuitate
Dei, cap.
20.*

250 DE ÆTERNA FELICITATE
pro Christo præcisum fuit, videre
torque nobilissimo, omnique au-
ro pretiosiore, incredibili decore
fulgêre? quid sanctum Bartholo-
mæum, cui pellis à toto corpore
detracta fuit, cernere toto corpore
ita illustrē, vt omnem purpuram,
quantumuis pretiosam, superare
videatur? Quid erit, vt cetera præ-
termittā, videre Petrū, & Andrea, &
& alios plurimos, qui crucis sup-
plicium pertulerunt, quasi stellas
lucidissimas in manibus & pedibus
cum infinito decore gestare? Nam
de Christo Rege Martyrum, qui
ad gloriam suam & solatium no-
strum signa clauorum & lanceæ
conseruare voluit, nulla lingua
promere potest, quanta luce si-
gna illa sacrosancta micabunt,
cū omnis Sanctorum gloria ad
Christi gloriam comparata minor
sit, quā si pulchritudo stellarum
ad Solis pulchritudinē conferatur.

Quid iam dicam de voluptate
quam capient oculi Beatorum ex
conspetu totius illius amplissimæ
Tob. 13. Ciuitatis, quam Tobias & Ioan-

nes, vt suprà demonstrauius, *Apoc. 21*
 non habentes satis digna vocabu-
 la quibus eius decorem exprime-
 rent, totam auream, & gemmis
 ac margaritis & lapidibus pretiosis
 ornatam esse dixerunt? Quid de-
 nique de Cælo nouo, & Terra *Isa. 56.*
 noua, quam Scripturæ sanctæ no- *2. Pet. 3.*
 bis promittunt post vltimi iudi- *Apoc. 21*
 cij diem, & de renouatione, &
 in statum meliorem commuta-
 tione totius rerum vniuersitatis?
 Ista enim sicut nobis incognita
 sunt, ita nouo & admirabili gau-
 dio Beatorum oculos oblecta-
 bunt, cùm eorum pulchritudo
 conspici cœperit.

CAP. VI.

De gaudio aurium.

SENSVM audiendi & instrumē-
 ta loquendi futura esse in Re-
 gno cælorum, dubitari non po-
 test; erunt enim corpora Beatorū
 vera & viua, & ab omni parte

perfecta, quale Christi corpus fuisse post resurrectionem, Apostoli omnes, & multi præterea discipuli, & mulieres non paucæ manifestè viderunt: nam & ipsum loquentem audiebant, & ipse illis interrogantibus respōdebat; ipse etiam beatus Paulus Christum de cælo sibi loquentem audiuit, & Christo ipse audienti respondit. Futura quoque in cælo cantica, ac præsertim illius vocis, *Alleluia*, testantur Tobias & sanctus Ioannes. Ex his satis apertè potest intelligi, non defutura in Ciuitate illa cantica plurima & dulcissima, quibus Deus laudetur, & aures beatæ sanctorum hominum mirificè oblectentur. Et si omnia debent esse cōmensurata, dubium quoque non erit, quin illa cantica tantò suauiora & nobiliora esse debeant, quanto sunt ipsi cantores doctiores, & qui laudatur sublimior, & locus in quo cantatur, excelsior, & audientium cœtus intelligentior atque frequentior. Quid igitur erit in altissima illa pace, & animarū cō-

Matth.

28.

Luc. 24.

Ioã. 20.

21.

Act. 1.

9. 26

22. 26

Tob. 13.

Apoc. 19

cordia, & in illo charitatis ardore erga summum Benefactorem, audire liquidissimas voces canentium *Alleluia*? Si beatus Franciscus, vt scriptum reliquit sanctus Bonaventura, ad breuissimum sonitum citharæ ab Angelo pulsatæ, ita commotus est, vt aliud se putaret sæculum commutasse. Quibus deliciis aures nostræ fruuntur, quando millia cantorum & citharædorum concordissimis & suauissimis vocibus Deum collaudabunt; & alia millia concentu pari, & ardore non dissimili laudes eadem iterùm atque iterùm repetent? Et fortasse non solius Dei laudes in Ciuitate illa canentur; sed etiam triumphus sanctorum Martyrum, & Confessorum præconia, & Virginum gloria, & Sanctorum omnium contra diabolum victoriæ cantibus extollentur: hæc enim omnia in Dei laudes & gloriâ redundabunt. Quod ergo dicitur ab Ecclesiastico, *Qui probatus est in illo, & perfectus est, erit illi gloria aterna: qui potuit transgredi,*

*In Vita
S. Fran-
ciscei, cap.
5.*

Ecclesi 31.

& non est transgressus; facere mala, &
 non fecit: ideo stabilita sunt bona illius
 in Domino, & eleemosynas illius enar-
 rabit omnis Ecclesia Sanctorum: quam-
 uis de laudibus mortalium in Ec-
 clesia quæ peregrinatur in terris,
 intelligi possit, tamen nihil prohi-
 bet, quò minùs intelligatur de ci-
 uibus immortalibus, & de Ecclesia
 quæ triumphat in cælis. Ibi enim
 habebunt verè Sancti gloriam æ-
 ternam, & illa verè & propriè est
 Ecclesia Sanctorum. Et cùm in
 Euangelio Dominus dicat laudan-
 dos esse à Deo in Regno cælesti fi-
 deles & prudentes seruos, illis ver-
 bis, *Euge serue bone & fidelis, quia su-
 per pauca fuisti fidelis, super multa te
 constituam, intra in gaudium Domini
 tui: quid prohibet quin existimare
 possimus, verba illa Domini, cau-
 tu totius cælestis Curia excipien-
 da, & iterùm atque iterùm dulcissi-
 mè repetenda? Certè de sancto
 Martino Ecclesia Catholica dice-
 renon dubitauit: Martinus hïc pau-
 per & modicus, diues calum ingreditur,
 hymnis cælestibus honoratur. Deni-*

Matth.
 25.

In Lau-
 dibus.

que sanctus Augustinus in extremo libro De Ciuitate Dei, hoc ipsum disertis verbis affirmat, cum ait: *Verà ibi gloria erit, vbi laudantis nec errore quisquam, nec adulatione laudabitur. Verus honor, qui nulli negabitur digno, nulli deferetur indigno: sed nec ad eum ambiet vllus indignus, vbi nullus permittitur esse, nisi dignus.* O igitur tērque quatērque beati, qui in loco illo vnde exulat aduſatio, & vbi non inuenitur mendacium, audient decantari laudes suas sine periculo superbix, sed non sine incremento lætitiæ!

Lib. 22.
De Ci-
uit. Dei,
cap. 30.

C A P. VII.

De gaudio narium.

DE ceteris sensibus pauca dicenda erunt, non quòd suis & magnis voluptatibus careant, sed quòd illas voluptates, quales futuræ sint, Scriptura sancta non aperuerit. Illud nobis satis constat, multa corpora Sanctorum statim à morte odorē suauissimum spirare

cœpisse, qualem alium nemo antea senserat. Hoc de corpore

*In vita
S. Hilarionis.*

sancti Hilarionis, testatur sanctus Hieronymus: affirmat enim, post decem menses à sepultura inuen-

tum corpus integrum, quasi adhuc viueret, & tantis fragrans odoribus, vt delibutum vnguentis putaretur. Hoc idem de corpore sancti Seruuli paralytici testatur sanctus Gregorius in Dialogis, cuius

*Lib. 4.
cap. 14.*

hæc sunt verba: Anima exeunte, tanta fragrantia odoris aspersa est, vt omnes qui illic aderant, inastimabili suauitate replerentur; & paulò post:

Quousque corpus eius sepultura traderent, ab eorum naribus odoris illius fragrantia non recessit. Nec desunt alia non pauca exempla similia, tum vetera tum recentia. Ex quibus colligi potest, si corpora defunctorum Sanctorum post animæ glorificationem suauem spirant odorem, multò magis corpora viua & glorificata Sanctorum odorem suauissimum spiratura. Accedit, quod refert idem sanctus Gregorius de corpore Domini no-

stri viuento & gloriosissimo, cuius hæc sunt verba in libro quarto dialogorum, & in Homilia quadã super Euangelia: *Tunc sursum respiciens* (Tarsilla virgo) *Iesum venientem vidit: tantaque subito fragrantia miri odoris aspersa est, vt ipsa quoque suauitas cunctis ostenderet, illic Auctorem suauitatis venisse.* Quòd si corpus Redemptoris glorificatum odorem tantæ suauitatis spirat, omnino credibile est, omnia corpora Sanctorum in cælo spiratura miram odoris suauitatem: decet enim vt membra capiti suo conformia sint non solùm in claritate, sed etiam in odoris suauitate. Qui igitur odoribus delectantur, cogitent quali suauitate replendi sint, quando in horto illo diuino tot millia florum cælestium vndique spirantium odores varios & suauissimos glorificatis naribus haurient.

Lib. 4.

c. 16.

Hom. 32.

CAP. VIII.

De gaudio sensus gustandi & tangendi.

Vide
Diony
sii Car-
thustianū
in 4.
Sent. d.
44. art.
4. qui
alios ci-
tat, &
Domini-
cū à Soto
in 4. d.
49. q. 4.
art. 5.
Luc. 24.

DE sensu gustandi scribunt Theologi, non vsuros Beatos cibis mortalibus, sed habituros tamen oblectationem aliquam in eo sensu, ne superuacaneus esse videatur: futuram tamen oblectationem illam loco & statui Beatorum & immortalium congruentem. De sensu tangendi conueniunt omnes, vsus eius non defuturum in cælo, cū corpora Beatorum sine dubio tangi possint, vtpote vera & viua corpora, dicente Domino, *Palpate & videte, quia spiritus carnem & ossa non habet, sicut me videtis habere.* Aberit tamen contactus omnis impurus à corporibus illis quæ concupiscentiam generandi nullam habebunt: &, vt ipse Dominus loquitur, *In resurrectione neque nubent neque nubentur, sed erunt sicut Angeli Dei in calo.* Sed nos in

Matth.
22.

his quæ disputantur in scholis immorari non volumus. Vnum illud affirmamus, sensum tangendi non modicam voluptatem percepturum ex perpetua & optima corporis habitudine ob dotes corporis gloriosi, de quibus Apostolus in priore ad Corinthios: *Seminatur, inquit, in corruptione, surget in incorruptione: seminatur in ignobilitate, surget in gloria: seminatur in infirmitate, surget in virtute: seminatur corpus animale, surget corpus spiritale.* Ex quibus quatuor dotibus siue privilegiis corporum gloriosorum, vna illa de gloria siue splendore corporis gloriosi, ad sensum videndi pertinet, vt suo loco diximus: reliquæ tres videntur ad sensum tangendi propriè pertinere. Nam quemadmodum, cum corpus grauatur morbis, plagis, vulneribus, quæ ad mortem ducunt, sensus tangendi est qui patitur & dolet: sic etiam quando corpus benè valet, & sanum ac robustum est, sensus tangendi gaudet. Magno igitur gaudio sensus tangendi afficietur

in cælo, cùm post resurrectionem corpora Beatorum immortalitate & impassibilitate, atque adeò optima valetudine in æternum fruuntur. Quid non libenter darent viri, præsertim Principes, si per totam vitam à prodagra, capitis, stomachi, aut renum doloribus liberarentur? quale igitur gaudium erit in cælo, à quo longissime non solum mors, sed omnis morbus & omnis dolor aberit? Proinde dotes illæ, per quas corpus corruptibile surgit incorruptibile, & corpus infirmum surgit impassibile, ad gaudium sensus tangendi pertinent. Sic etiam dotes agilitatis & subtilitatis, per quas corpus animale surgit spirituale, ad eundem sensum tangendi pertinere videntur. Si quidem spirituale dicetur & erit corpus gloriosum, non quòd non verè habeat carnem & ossa, sed quòd ita subiectum sit spiritui, ut ad nutum spiritus sine difficultate & labore moueatur velocissimè, ascendat & descēdat, eat & redeat, & quælibet loca penetret, ac si non

corpus sed spiritus efflet. Quemadmodum igitur sensus tangendi male habet & dolet, quando corpus graue cogitur sursum ascendere, aut velociter de loco ad locum moueri; sic è contrario gaudet & lætatur, cùm corpus sine lassitudine & labore vel sursum ascendit, vel de loco ad locum velocissimè transit. En igitur, à quanta seruitute corruptionis liberabuntur Beati, cùm nō ampliùs egebunt equis, neque curribus, neque stipatoribus, neque armis, neque vlla re alia; sed ipsa per se corpora beata discurrent velocissimè quocumque voluerint, & vbique tutissima erunt, etiam inter medias armatorum acies.

Vtinam qui delicias spirituales gustare non possunt. quòd palatum infectum habeant, saltem hæc maxima & perpetua bona corporalia considerarent, atque ad illa afficerentur & ea quærerent! sic enim fieret, vt paulatim ad altiora conscenderent, & per hos gradus ad sempiterna gaudia tandem ali-

C A P. IX.

*De comparatione gaudiorum terræ
cum gaudiis celi.*

EXPOSUIMVS pronostate, quæ sint gaudia præparata in cælo iis qui diligunt Deum: nunc quanta sint, argumentis quibusdam externis demonstrare conabimur. Ac primùm ex comparatione gaudiorum, quæ Deus inimicis suis & reprobis in hac vita sæpenumerò tribuit. Et quidem tanta sunt gaudia in diuitiis, in honoribus, in potestate, in voluptatibus variis, quæ Deus tribuit peccatoribus, inimicis suis, eum vel blasphemantibus, vel in eum non credentibus, vt beati ferè ab omnibus iudicentur. *Beatum*, inquit Propheta, *dixerunt populum, cui hæc sunt.* Quis ex amatoribus huius sæculi non inuideat Salomoni, qui quadraginta annis regnavit, & diuitiis & deliciis omnibus abunda-

uit, & septingentas vxores & concubinas trecentas habuit? qui tamen, ex sententia sancti Augustini reprobus fuisse videtur. Sic enim loquitur sanctus Augustinus in Psalmos : *Ipse Salomon mulierum amator fuit, & reprobatus est à Deo:* In Psal. 126.
 & in libris De Ciuitate Dei, de Salomone dicit, quod Sallustius de Lib. 17. cap. 20.
 Catilina: *Hic bonis inijs malos exitus habuit.* Sanctum Augustinum secutus est sanctus Gregorius libro secundo Moralium : *hinc est,* Lib. 2. Moral. c. 2.
quod Salomon, qui sapientiam non perseueraturus accepit, in somnis hanc & de nocte accepisse describitur. Nec dissimiles Salomoni sunt hoc tempore Reges Turcarum, & Persarum, & Sinarum, & Tartarorum, qui Regna amplissima possident, & voluptatibus carnis addicti nihil negant cordi, vel oculis, vel auribus, vel gulæ, aut libidini, quod omnino desiderent.

Ac vt omittamus ista quæ paucorum sunt, quanta gaudia tribuit Deus in commune mortalibus, quorum pars maxima Deum aut

264 DE ÆTERNA FELICITATE
non nouit, aut sicut par est, non dili-
git, nec timet? Nonne terras cum
omnibus suis diuitiis & deliciis,
animantibus, fructibus, floribus
metallis, in commune omnibus
tribuit? Nonne maria, fontes, flu-
mina, lacus cum tot generibus pi-
scium, in commune omnibus tri-
buit? Nonne cælum, quasi tectum
huius magnæ domus, tot stellis or-
natum, in commune omnibus tri-
buit? Nonne Solem suum oriri, &
nubes suas pluere super bonos &
malos ipse Dominus optimus & li-
beralissimus iussit? Quod si tanta
gaudia peccatoribus reprobis, mā-
cipiis suis ingratis, & omni suppli-
cio dignis in hac vita tribuit, nonne
æquum est, vt amicis & filiis suis
gaudia sine vlla comparatione ma-
iora conseruet? Audi sanctum Au-

In Psal. 85. *gustinum in Psalmos: Peccatoribus,
inquit, blasphemantibus eum quotidie
dat cælum & terram, dat fontes, fru-
ctus, sanitatem, filios, copias, vbertatem.*

Apud *Qui talia peccatoribus dat, quid putas
Surium eum seruare fidelibus suis? De sancto
Tomo I. Fulgentio scribitur in eius Vita,*

eum

eum vidisse aliquando Romæ gloriam Senatus, & exclamasse: Quàm speciosa potest esse Ierusalem cælestis, si sic fulget Roma terrestris? & si in hoc sæculo datur tanti honoris dignitas diligentibus vanitatem, qualis honor & gloria præstabitur Sanctis contemplantibus veritatem? Certè sanctus Augustinus, si quis alius prudens rerum æstimator, tanto interuallo distare censuit terrena quæcumque gaudia à cælestibus, vt affirmare non dubitauerit, optabilius esse ad vnā solam diem frui cælestibus gaudiis, quàm omnibus mundi gaudiis frui per multa millia sæculorum: atque hæc sunt eius verba: *Tanta est iucunditas lucis æternæ, vt etiamsi nõ liceret amplius in ea manere quàm vnus diei morâ; propter hoc solum innumerabiles anni huius vitæ pleni delicijs & circumfluentia temporalium bonorum, rectè meritoque contemnerentur; non enim falso ac paruo affectu dictum est: Melior est dies vna in atrijs tuis super millia. Quid hîc dicemus? Si ista vera sunt,*

*Delib.
arbitrio
l. 3. c. ult.*

vt sunt omnino verissima, nōne
 æquum esset, vt aliquando sapere
 inciperemus? Hucusque dicere so-
 liti sumus, contemnenda esse bona
 terrena, quia momentanea sunt; &
 amanda cælestia, quia sempiterna
 sunt: nunc audimus Augustinum,
 Doctorem sapientissimum affir-
 mantem, etiamsi terrena essent
 æterna, & cælestia momentanea,
 adhuc recto iudicio anteponenda
 esse terrenis cælestia. Nōne igitur
 furdi, & cæci, & stupidi, & stulti su-
 m⁹, si propter terrena bona nō so-
 lum vilia, sed etiã caduca & breuia,
 contemnimus cælestia quæ pretio-
 sissima & sempiterna sunt? Rumpe
 tu, Domine misericors & misera-
 tor, surditatem nostram, illumina
 cæcitatem, excita stupiditatem, sa-
 na dementiam. Vt quid enim signa-
 sti super nos lumen vultus tui, Do-
 mine, si hæc tam magna & tam ne-
 cessaria non discernimus? & quare
 dedisti nobis iudicium rationis, si
 hæc tam euidencia non videmus?

Psal. 4.

CAP. X.

*De comparatione Paradisi terre-
stris cum caelesti.*

COMPRAVIMVS gaudia mun-
di huius cum gaudiis Regni
caelorum: comparemus nunc bre-
uiter gaudia Paradisi terrestris cum
gaudiis Paradisi caelestis. Quanta
fuerint gaudia Paradisi terrestris,
vel ex eo cognosci potest, quòd il-
le erat quasi hortus deliciarum da-
tus hominibus, qui creati erant ad
imaginem & similitudinem Dei,
cùm reliqua terra data esset ani-
mantibus brutis. Vnde etiam
quando Adam peccando amisit
honorem, in quo à Deo constitu- *Psal. 48.*
tus fuerat, & similis factus est iu-
mentis insipientibus, de loco illo
eiectus ad locum istum amandatus
fuit. Describunt Paradisum terre-
strem sanctus Alchimus Auitus in
carminibus super Genesim, & alij,
regionem amœnissimam & maxi-
mè temperatam, ybi non vreret

268 DE ÆTERNA FELICITATE
calor æstatis, nec læderet hiemis
frigus: sed ver perpetuum floribus
exhilararet, & autumnus fructibus
omnium generum redundaret. Sed
verba eius audiamus:

*Hic ver assiduū cali clementia seruat.
Turbidus Auster abest, semperque
sub aère sudo*

*Nubila diffugiūt, iugi cessura sereno.
Nec poscit natura loci, quos non ha-
bet imbres;*

*Sed cõtēta suo dotātur germina rore.
Sic cūm desit hiems, nec torrida ser-
ueat aestas,*

*Fructibus autumnus, vel floribus oc-
cupat annum.*

Sanctus Basilius in libro de Paradi-
so, *Illic, inquit, plantauit Deus Para-
disum, vbi non est ventorum violentia,
non temporum immodestia, non grando,
non fulmina, non turbines, non hiber-
na congelatio, non veris humiditas, non
æstiuus calor, non autumnalis siccitas:
sed temperata ac pacifica concordia tem-
porum inter se. Tempora enim circa il-
lum locum tripudiant, imò simul etiam
cum bonis suis siipatim concurrunt ve-
ris iucunditates, æstatis alimenta, au-*

tumnalis letitia, hiberna quies. Tenuēs & pellucida sunt aquę, multam in aspectu iucunditatem habentes, maiorem verò vtilitatem quàm iucunditatem exhibentes. Prius igitur ipsum locum creauit Deus, dignum excipiendis Dei plantis. Deinde plantauit in ipso omnigenas arborum pulchritudines, & gratissimum aspectum, & iucundissimam fruitionem per ipsas largitus.

Sanctus Augustinus in libris De Ciuitate Dei sic de Paradiso terrestri loquitur: Quid timere vel dolere poterant illi homines in tantorum tanta affluentia bonorum, vbi nec mors metuebatur, nec vlla corporis mala valetudo, nec aberat quidquam quod bona voluntas adipisceretur, nec incret quod carnem animùmve hominis feliciter viuētis offenderet? Amor erat imperturbatus in Deum, atque inter se coniugum fida & sincera societate viuētium, & ex hoc amore grande gaudium, non desistente quod amabatur ad fruendum. Erat deuotio tranquilla peccati, qua manente, nullum omnino aliunde malum, quod contristaret, irruebat: & infra: Quam,

Lib. i4.
De Ci-
cap. 10.
uit. Dei.

igitur felices erant primi homines, qui & nullis agitabantur perturbationibus animorum, & nullis corporum ladebantur incommodis, tam felix vniuersa societas esset humana, si nec illi malum, quod etiam in posteros traicerent, nec quisquam ex eorum stirpe iniquitatem committeret, qua damnationem reciperet. Hæc sanctus Augustinus. Omitto quæ scribunt de incredibili amœnitate & fecunditate Paradisi terrestris Claudius Marius Victor, libro primo Carminum in Genesim, sanctus Ioannes Damascenus libro secundo De fide orthodoxa cap. 11. sanctus Isidorus lib. 14. Etymologiarum cap. 3. & Rupertus Tuitiensis lib. 1. in Genesim. cap. 37.

Sed quidquid sit de his particulis, certè ex ipsa Scriptura colligimus, sine dubio beatiorem eum locum fuisse, quàm nostra hæc habitatio sit; quoniam in pœnam peccati Adamo dicitur: *Quia audisti vocem vxoris tuæ, & comedisti de ligno, ex quo praeceperam tibi ne comederes, maledicta terra in opere tuo: in laboribus*

Gen. 3.

comedes ex eacunctis diebus vita tua: spinas & tribulos germinabit tibi: & mulieri dicitur: Multiplicabo arumnas tuas, & conceptus tuos: in dolore paries filios, & sub viri potestate eris, & ipse dominabitur tui. In Paradiso igitur non fuisset sterilitas terræ, neque laborandum in ea colenda fuisset, neque spinas & tribulos germinasset: & mulieres non concepissent vñquam frustra; sed omnes conceptus partus suos, eosque felices habuissent: & quamuis subiectæ viris fuissent, non tamen despotico imperio, sed ciuili & moderato. Itaque felicem vitam homines illi sine timore & dolore, sine labore & angustiis duxissent.

Et si Paradisus terrestris omni malo caruisset, & multis magnisque bonis abundasset: quid de cælesti Paradiso sentiendum erit, qui tanto esse debet felicior, quanto est altior; & tanto melior, quanto pro melioribus institutus? Altitudo cæli Beatorum sine vlla comparatione sublimior est Paradiso Adami: & homines in

cælo beati, qui peccare & mori nō possunt, longe ac longe meliores sunt incolis Paradisi terrestris, qui peccare & mori poterant. Illud igitur efficitur, vt Paradisus cælestis non solūm omni malo careat, sed bonis omnibus redundet, sine comparatione vlla pluribus & maioribus, quā ea essent quibus Paradisus terrestris redundabat. Quæ cū ita sint, agamus Deo gratias, quòd per Filij sui redemptionem pro Paradiso terrestri inuidia diaboli nobis erepto, Paradisum cælestem longè beatiorem simus adepti: & tum ne simus ingrati tanto liberatori, tum ne nos ipsi nobis hostes videamur, contendamus totis viribus ad cælestem Paradisum aditum inuenire, eūque nobis fide integra, spe sincera, charitate perfecta, & bonis operibus aperire.

CAP. XI.

*De comparatione bonorum mundi,
& bonorum Paradisi terrestris
simul, cum bonis Paradisi
caelestis solius.*

SED iam progrediamur vlteriùs,
& comparemus omnia bona
mundi huius, & bona terrestris Pa-
radisi simul posita, cum bonis so-
lius cælestis Paradisi; & videamus
an fortè illa simul iuncta præponde-
rent. Id verò efficiemus, si finga-
mus, diuitias, imperia, voluptates,
& omnem gloriam Salomonis, &
aliorum similium felicissimorum
hominum, posse sine labore acqui-
ri, & sine timore retineri; & posse
etiam eiusmodi felicissimos homi-
nes numquam peccare, & nūquam
mori, sic tamè, vt possint etiam pec-
care & mori. Hoc igitur posito, se-
curus affirmo, bona Paradisi cæle-
stis solius longè præponderare bo-
nis omnibus mundi & Paradisi ter-
restris simul positis. Id verò inde

colligo, quòd bona illa simul iuncta numquam possint humanum animum replere, neque desiderium eius satiare, quia cor humanum boni infiniti capax est, illa verò omnia finita sunt. Itaque semper verum erit, quod sanctus Augustinus in principio Cōfessionum suarum dicit: *Fecisti nos, Domine, ad te, & inquietum est cor nostrum, donec requiescat in te*: & verum est quoque quod sanctus Propheta canit: *Satiabor, cùm apparuerit gloria tua*. Donec autem inquietum cor erit, miserum erit; & si miserum erit, beatum non erit. Paradisus autem cælestis id habet potissimum, vt satiet animam, & omnem inquietudinem auferat. Quid enim desiderare poterit qui similis erit Deo, quia videbit eum sicuti est? quid desiderare poterit, quem Deus constituet super omnia bona sua? quid desiderare poterit, qui cum Deo regnabit, & coheres Christi erit, quem Pater constituit heredem vniuersorum? nisi quis Deum ipsum inquietum cor gerere, & mise-

Lib. I.
Confess.
cap. I.

Psal. 16.

1. Ioan. 3.

Matth.

24.

Matth.

25.

Heb. I.

rum esse dicere audeat. Deinde bona illa mundi, & Paradisi etiam terrestres, quantacumque & qualiacumque fuerint, hoc ipso quòd amitti poterant, perfecta bona non erant, nec satiare poterant, neque quietum animum reddere valebant, ac per hoc verè beatum & felicem hominem non faciebant: at bona cælestis Paradisi vnde quaque perfecta & stabilia sunt, neque amitti neque diminui vllò modo possunt. Sancti enim in illis felicissimis sedibus constituti, nec mori possunt, nec peccare possunt, & de sempiterna felicitate certissimi sunt.

Aperiant ergo mortales oculos mentis, & seriò recogitent, quantum momenti sit, cælestem Paradisum non amittere. Agitur enim hîc verè de summa rei, non de rebus minutis, aut fugacibus. Prorsus enim diuino iudicio Sapiencia Dei dixit:

Quid prodest homini, si mundum vniuersum lucretur, animæ verò suæ detrimentum patiatur?

Matth.

16.

Marci 8.

Luc. 9.

CAP. XII.

*De comparatione pretij Paradisi
cum ipso Paradiso.*

POSTREMA comparatio erit de pretio, quo emptus est Paradisus à Christo, & quo à nobis etiam emi debet, cum ipsius Paradisi magnitudine atque præstantia. Christus pretio sanguinis sui emit nobis Paradisum cælestem, quem invidia diaboli nobis eripuerat, non ut ipse haberet, sed ut nos etiam illo priuaremur: ad hoc enim seduxit Euam, & per illam Adamum impulit in præuaricationem, ut pœnæ suæ consortes haberet.

Matth.
23.

Christus igitur est prudens ille Mercator, qui dedit omnia sua ut compararet pretiosam margaritam, per quam Regnum cælorum significari satis apertè ipse docuit: ipse est, de quo Apostolus loquitur, cum dicit: *Empti estis pretio magno*: & Apostolus Petrus: *Non corruptibilibus auro vel argento*

1. Cor. 6.
1. Pet. 1.

redempti estis; sed pretioso sanguine qua- 2. Pet. 2.
si Agni immaculati Christi, & incontaminati. & rursus: *Eum, qui emit eos, Dominum negant.* Christus enim eodem tempore & nobis emit Paradisum, & nos ipsos emit. Nam & nos captiui facti eramus, & Paradisum amiseramus per peccatum: Christus verò redimens nos à peccatis, & à captiuitate diaboli, simul filios & heredes Dei constituit, & per hoc Paradisum nobis restituit. Hinc igitur aperitur magnitudo cælestis Paradisi, quòd infinito pretio dignus sit visus Sapientiæ Dei. Si nunc inter homines prudens ditissimúsque mercator margaritam pretiosam emeret omnibus facultatibus suis libenter distractis, certè nemo dubitaret, margaritam illam tam esse eximiam & singularem, vt dignum pretium vix inueniret. Quanti ergo facienda esset, si iudicio vllò præditi essemus, possessio Regni cælestis, quam Sapiencia Dei, Verbum incarnatum omnibus laboribus, & sudoribus, & doloribus

bus suis per tringinta trium annorum spatium, ac demum sanguine suo & morte sua pretiosissima comparauit? Nimis omnino stultissimus, si rem illam pretio vilissimo temporalium quorumcumque bonorum vendimus, quam Christus Dominus infinito pretio dignam duxit.

Quid? quòd non solus Christus sanguine suo Paradisum emendum nobis existimauit; sed Sancti omnes ab illo edocti, quidquid habebant, quidquid valebant, quidquid erant, libentissimè exponebant, vt Paradisum eundem emerent. Quin etiam beatus Paulus *Rom. 8.* clamat: *Non sunt condigna passiones huius temporis ad futuram gloriamque reuelabitur in nobis.* Et si quis à sanctis Martyribus omnibus peteret, an libenter tot suis acerbissimis tormētis Paradisum emerint; & à sanctis Confessoribus, an libenter tot suis vigilijs, ieiunijs, orationibus, eleëmofynis, persecutionibus Paradisum emerint; certè clamarent omnes cum Apo-

stolo; *Non sunt condigna passiones huius temporis, ad futuram gloriã qua reuelabitur in nobis.* Quamquam enim Christi sanguis pretium Paradisi pro nobis fuerit non solùm dignũ, sed etiam (vt sic loquar) plus quàm dignum, nempe supereminens & excedēs dignitatem rei quę emitur: tamen voluit etiam vt nos emeremus, quò nos honoraret & exaltaret. Magna enim est hominis gloria, quòd Paradisum obtineat non solùm ex merito Christi, sed etiam ex merito suo, quod tamen à Christi merito vim acceperit. Et si quis nolit, cùm possit, bona agere & mala pati, vt Paradisum emat, expellitur à mercatura Christi, tamquam seruus malus & piger, vt Christus ipse monet in parabola de talentis: & Apostolus grauiter monet cùm dicit: *Si filij, & heredes; heredes quidem Dei, coheredes autem Christi: si tamen compatimur, vt & conglorificemur.*

Rom. 8

Matt. 25

Ac ne quis fortè queratur, se non habere dignum pretium, sciat non postulari à nobis, nisi id quod

Tract.
in Psal.
49.

habemus. Sic enim loquitur sanctus Augustinus: *Regnum Dei tantum valet, quantum habueris. & probat exemplis Scripturæ diuinæ: Quid tam vile, quid tam terrenum, quam frangere panem esurienti? tanti valet Regnum caelorum. Scriptum est enim: Possidete paratam vobis Regnum: Esuriui enim, & dedistis mihi panem. Emit vidua duobus minutis. Emit Petrus relinquens retia. Emit Zacchæus dando dimidium patrimonij. Hæc sanctus Augustinus, cui consonat venerabilis Beda, cum dicit, eum qui nihil habet præter se, dando se, illud emere. Res illa, inquit, id est Regnum caeleste, aliud non quarit pretium, quam te ipsum: tantum valet, quantum es tu; te da, & habebis illud. Certè enim Lazarus mendicus nihil habebat quod daret, nisi patientiam in doloribus, & portatus est ab Angelis in sinum Abrahæ: & bonus latro nihil habuit in hoc mundo quod suum esset, præter liberam vocem qua clamauit: Memento mei, cum veneris in Regnum tuum. & audiuit.*

Serm. 19
de Sanctis.

Luc. 16.

Luc. 23.

continuò : *Hodie mecum eris in Para-*
diso. O verè magnam Dei liberali-
 tatem ! ô ineffabilem hominis fe-
 licitatem , qui cum Domino suo
 de pretio rei super omnes pretio-
 sissimæ tam facilè transigere po-
 test ! Optas homo à Deo Paradi-
 sum omnium voluptatum ? da te
 ipsum , & habebis illud. Quid est,
 Da te ipsum ? Ama Deum ex toto
 corde tuo , humiliare sub potenti
 manu eius , lauda illum in omni
 tempore , acquiesce libenter vo-
 luntati eius , siue diuitem siue pau-
 perem , siue gloriosum , siue in-
 glorium , siue sanum siue ægro-
 tum te esse velit. Omnis enim
 voluntas eius bona est , & om-
 nia iudicia eius iusta sunt. Di-
 cas Deo , Tuus sum ego , fac de
 me secūdum beneplacitum tuum :
 non resisto , non reclamo , non de-
 trecto imperium : *Paratum cor meū,* Psa. 107
Deus, paratum cor meum ; Non mea vo- Luc. 22.
luntas, sed tua fiat. Hoc holocaustum
 super omne pretium est apud Deū, Psa. 15.
 qui bonorum nostrorum non eget.
Numquid vult Dominus , inquit Sa- 1. Reg. 15

muel, holocausta & victimas, & non potius vt obediatur voci Domini? Hoc holocaustum obedientię offerebat quotidie Christus Patri, quod ipse

Ioan. 8. testatur cum ait: *Quæ placita sunt ei, facio semper.* & Apostolus, Christi

2. Cor. 5. verus imitator: *Contendimus siue ab-*

Luc. 14. *sentes, siue presentes, placere illi.* Hæc perfecta renuntiatio omnium quæ

homo possidet, vel possidere cupit: hæc abnegatio sui ipsius, vt

Matt. 16 Deo soli seruiat, est verum pretiũ

Paradisi. Neque qui hac ratione dat se ipsum, vt paradysum emat,

amittit se ipsum, sed verissimè felicissimèque inuenit se ipsum, di-

Matt. 10 *Ioan. 12.* *cente Domino: Qui perdidit ani-*

Ioan. 12. *man suam propter me, inueniet eam: &*

qui odit animam suam in hoc mundo, in

Matt. 11 *vitam æternam custodit eam.* Sed quo-

niam hæc sapientia abscondita est à sapientibus & prudentibus huius

mundi, qui verè stulti sunt apud Deum, & stultorum infinitus est

Eccl. 1. numerus, ideò multi sunt vocati,

Matt. 22 pauci verò electi.

DE ÆTERNA
FELICITATE
SANCTORVM

sub nominibus
parabolicis.

LIBER QVINTVS.

CAP. I.

De Thesauro abscondito in agro.

DE Sanctorum felicitate sub nominibus locorum, in quibus habitant ij qui verè felices sunt & beati, id est, de Regno cælorum, de Ciuitate Dei, de Domo Domini, & de Paradiso deliciarum, hucusque scripsi quod meditati Deus suggerere dignatus est. Addam nunc aliquid de fe-

284 DE ÆTERNA FELICITATE
licitate eadem sub nomine rerum,
quibus Dominus felicitatem San-
ctorum in parabolis comparauit.
Initio verò sciendum est, verba il-
la Domini, *Simile est Regnum celo-
rum*, quibus in parabolis suis Do-
minus passim vtitur, non referri
semper ad verba proximè sequen-
tia, quasi cum Dominus dicit, *Si-
mile est Regnum celorum homini nego-
tatori*, sensus sit, Regnum celo-
rum esse simile homini negotiato-
ri: sed referri ad totam narratio-
nem, in qua per similitudinem de-
monstratur via ad Regnum celo-
rum: & aliquando ipsum Regnum
celorum, siue cælestis Regni bea-
titudinem describi obscuriùs, ali-
quando clariùs, aliquando nullo
modo attingi. Explicabo singula
membra diuisionis.

Matt. 13 Cùm Dominus apud Matthæum
proponit parabolam de seminan-
te, describit fructum quem parit
Euangelica prædicatio iuxta varias
terræ dispositiones, & hoc vocat
mysterium Regni Dei: sed de bea-
titudine Sanctorum nihil dicit.

Cùm verò idem Dominus in eodem loco addit parabolam de zizanijs, attingit breuiter felicitatē Sanctorum, cùm dicit, triticum congregandum in horreum Domini, zizania verò alliganda in fasciculos ad comburendum. Sed cùm in eodem loco narrat parabolas de quærente bonas margaritas, & de inueniente thesaurū in cāpo absconditum, iam clariùs comparat Regnum cælorum margaritæ & thesauro. Atque huius tertij generis inuenio sex tantùm inter parabolas Domini, vnā de thesauro abscondito in agro, alteram de margarita pretiosa, tertiam de denario diurno, quartam de domino distribuyente talenta, quintam de cœna magna, sextam de nuptijs. Quibus addemus duas similitudines ex Apostolo, vnā de currentibus ad brauium, & alteram de certantibus in agone. Itæ erunt octo considerationes de vita beata Sanctorum ex nominibus parabolicis.

Prima igitur parabola quæ ha-

Matt. 13 betur apud sanctum Matthæum, simile facit Regnum celorum thesauro abscondito in agro: & breuiter docet, quomodo possit acquiri, cum ait: *Quem qui inuenit homo abscondit, & præ gaudio illius vadit, & vendit vniuersa quæ habet, & emit agrum illum.*

ff. de acquir. re. rû dom. l. Numquam.

Thesaurus significat copiam ingentem auri, argenti, & lapidum pretiosorum: &, vt monet Paulus Iureconsultus, debet esse tam antiquus, vt eius non extet memoria: & idè non habet proprium dominum, sed iure pertinet ad inuenientem. Hic thesaurus est ipsa Diuinitas, quæ abscondita est in agro humanitatis Christi, vt rectè exponunt sanctus Hilarius & sanctus Hieronymus in Commentario ad caput Matthæi tertium decimum.

Coloss. 2. In Christo enim, vt ait Apostolus, absconditi sunt omnes thesauri scientiæ & sapientiæ Dei. Diuinitas autem est verissimus thesaurus omnium bonorum, & verè tam antiquus, vt nulla eius extare possit memoria, cum sit æternus, & sæcula omnia præcesserit: neque

dominum habuit vniquam hic ingens thesaurus, cum ipse sit Dominus omnium. Sed tamen ad ius inuenientium accedere dicitur, quia ipse libenter se donat ijs qui venditis omnibus eum acquirere satagunt. Dicitur autem absconditus, tamquam in agro defossus, in humanitate Christi: quia quamuis diuinitas sit vbique, tamen nusquam magis proprie, quam in Christi humanitate, cui sic est vnita, vt vna persona sit Deus & homo. Quare Apostolus dicit: *Deus erat in Christo mundum reconcilians sibi.* 2. Cor. 5. Et quamuis nusquam sit magis quam in Christi humanitate, tamen sic in ea videbatur abscondita, vt opus fuerit lucernam accendere qua Deum in Christo demonstraret. Ea lucerna sanctus Ioannes Baptista fuit; qui, vt scribit sanctus Ioannes, *erat lucerna ardens & lucens:* & de quo praedixit Dauid in persona Dei Patris, *Patri lucernam Christo meo.* Psal. 131. Ioannes enim Baptista Christum manifestauit, ac verè Deum Dei Filium vni genitum ostendit, cum ait:

- Ioan. 1. Deum nemo vidit vnquam : vnigenitus Filius qui est in sinu Patris, ipse enarra-
- Ioan. 3. uit, & rursus : Qui de celo venit, super omnes est. & paulò post: Pater diligit Filium, & omnia dedit in manu eius. Qui credit in Filium, habet vitam æternam: qui autem incredulus est Filio, non videbit vitam, sed ira Dei manet super eum. Sed quamuis hæc lucerna ardens & lucens tam apertè Christum Dei Filium manifesta- ret: tamen Iudæi excæcati diuinitatem in Christo absconditam cognoscere non potuerunt, aut noluerunt: nam si cognouissent, vt Apostolus loquitur, numquam Dominum gloria crucifixissent.
1. Cor. 2

Hunc ergo thesaurum qui diuinitus illustratus inuenit, abscondit, & præ gaudio illius vadit, & vendit vniuersa quæ habet, & emit agrum illum. Abscondere thesaurum inuentum, nihil est aliud, nisi sub humilitatis velo tegete acceptam gratiam: non se efferre ob lumen diuinitus acceptum, neque iactare consolationes & reuelationes diuinas, ne inanis gloria gloriam veram

ram corrumpat. Itaque Isaias dicere solitus erat: *Secretum meum mihi*. & Apostolus: *Si gloriari oportet (non expedit quidem) veniam autem ad visiones & reuelationes Domini. Scio hominem in Christo ante annos quatuordecim, &c.* Reuelationem enim eximiam, quam accepit raptus in Paradisum, totos annos quatuordecim silentio textit: & semper texisset, nisi eam manifestandi necessitas coëgisset. Et apertè dicit, non expedire eiusmodi dona patefacere; & sub alieno nomine patefecit, vt ostenderet quàm ægrè id faceret. Tale aliquid accidit sancto Francisco, quando sacra stigmata diuinitus illi fuerunt impressa: nam, vt sanctus Bonaventura in eius Vita refert, aliàs solitus erat diuinas reuelationes silentio tegere, & cum Isaias dicere, *Secretum meum mihi*: tunc tamen cùm videret rem abscondi non posse, cum magno timore petentibus Fratribus seriem retulit visionis.

Porrò cum gaudio venditis omnibus agrum illum emere vbi the-

Isa. 24.

2. Cor.

12.

Cap. 13.

Vita S.

Francis-

ci.

290 DE ÆTERNA FELICITATE
saurus latebat, nihil est aliud, nisi
eum qui vult Deo & Christo frui
in Regno cælorum, oportere om-
nino à se rerum omnium tempora-
lium affectum abdicare, & omnia
sua in se ipsum Dei obsequio man-
cipare, idque non ex tristitia aut
necessitate, sed cū gaudio magno;

2. Cor. 9. hilarem enim datorem diligit Deus. Sed
qui verè cognouit, quàm ingens
thesaurus sit Christo in æterna pa-
tria frui, videre oculis mentis eius
diuinitatem, & oculis corporis
eius humanitatem, & omnium bo-
norum Dei & Christi participem
fieri, & de tanti boni possessione
in æternum esse securum, non mul-
tum nec magnum illi esse videbi-
tur, temporalia omnia & vitam ip-
sam pro Dei amore & sempiterna
felicitate contemnere. Testis no-
bis sit sanctus Ignatius Martyr, qui
in Epistola ad Romanos scribit:
*Ignis, crux, bestiarum constantia, abs-
cisio, separatio, confractio, dissipa-
tioque membrorum, totius corporis in-
teritus, & omnia flagella diaboli in me
veniāt, vt Iesū Christū merer adipisci.*

Qui sic loquitur, certè multò minùs timeret inopiam, ignominiam, exilium, carceres, vt thesaurum illum incomparabilem non amitteret. Quicumque igitur seriò cupit thesaurum æternæ vitæ comparare, seriò etiam cogitet ac recogitet, an paratus sit omnia alia bona contemnere: alioqui thesaurum illum, sine quo miserrimus & pauperrimus in æternum erit, numquam neque viuis neque mortuis obtinebit.

Sed vnde fieri dicemus, vt thesauros auri & argenti tam multi anxie scrutentur, & non contenti humana diligentia, dæmonum adiumenta per nefarias artes adhibeant, cum ingenti periculo existimationis & vitæ? & thesaurum tuum, Domine Deus meus, qui solus potest hominem ditissimum facere, & sine labore, sine sumptibus, sine periculo inuenire possunt, tam pauci quærant? Ego nullam aliam inuenio causam, nisi vel modicam fidem populi tui, vel nimiam occupationem in rebus

292 DE ÆTERNA FELICITATE
temporalibus conquirendis, quæ
spatium cogitandi & considerandi
diuina promissa tua hominibus
non relinquit. Ergo, bone Domi-
ne, adauge nobis fidem erga pro-
missa tua, & extingue sitim haben-
di diuitias temporales : sic enim
fiet, vt maiore studio inuestige-
mus thesaurum tuum ; & inuen-
tum, venditis omnibus, tuo po-
tissimùm auxilio comparemus.

C A P. II.

De Margarita pretiosa.

ALTERA parabola, quæ est
de margarita pretiosa, simil-
lima est præcedenti, quæ etiam
Matth. 13 apud sanctum Matthæum proximè
sequitur. In illa enim erat thesau-
rus; in ista est margarita, quæ in-
star thesauri haberi potest. In illa
oportebat agrum, in quo thesaurus
latet, venditis bonis omnibus com-
parare, & hîc pariter oportet mar-
garitam pretiosam, omnibus di-
stractis quæ quis possidet emere.

Itaque necesse erit, solū, in quibus hæ parabolæ discrepent, explicare.

Discrepāt autem in duobus, quòd videlicet in illa nominetur thesaurus, in hac margarita pretiosa: & quòd thesaurus casu sit inuentus, margarita à negotiatore diligenter quæsitā. Et quidē hoc loco beatitudo cælestis, siue Christus ipse margarita nominatur, vt sancti Patres docēt, Ambrosius in Sermone sexto, & Gregorius Nazianzenus Oratione 49. quæ est De fide Tractatus, Ruffino interprete. Dicitur autem margarita in hac parabola id quòd in superiore parabola thesaurus dicebatur, vt intelligamus, diuinitatē Christi (quæ est æternæ felicitatis obiectū, & cuius visio est ipsa formalis, vt cum Theologis loquamur, beatitudo atque felicitas) esse quidem thesaurum, sed non diuisum in multas species auri, argenti, & lapidū pretiosorum, sed esse rem vnā, quæ in se contineat pretiū thesauri infiniti. Mar-

*Lib. 9.
cap. 35.*

294 DE ÆTERNA FELICITATE
pretiosarū tenet. Prætereà thesau-
rus cōstare potest ex solis pecunijs,
sed in maximo numero: qui thesau-
rus ad vtilitatē solūm, nō ad volup-
tatem & decorē pertinet. Quare ne
quis ex parabola superiore collige-
ret, cælestem beatitudinem solūm
esse vtilem, non decoram neque
honorificam, addidit Dominus
hanc alteram parabolam, in qua
diuinitatem Christi & felicitatem
nostram similem esse docuit mar-
garitæ pretiosæ, quæ præter vtilita-
tem thesauri habet etiam pulchri-
tudinem & splendorem, qui exor-
nat & oblectat.

Adde quòd margarita symbolū
est Christi, tū vt Filij Dei, tum vt
filij Virginis. Sicut enim margari-
ta gignitur ex lumine solis & ex ro-
re cæli, vt Plinius loco notato, &
alij docēt: sic etiam Filius Dei se-
cundūm Deitatē, gignitur à Patre
luminum, qui est sol increatus; &
ideò dicitur in Symbolo, *lumen de
lumine, Deus verus de Deo vero*. Et idē
Christus secundūm humanitatem
genitus est ex rore cæli, quippe cō-

ceptus de Spiritu Sãcto, non ex femine viri. Deniq; margarita cãdida, lucida, solida, pura, læuis, rotunda est: & humanitas Christi, & multo magis sine vlla cõparatione diuinitas cãdida est ob innocentiam, lucida ob sapientiã, solida ob constantiam, pura quia sine macula, læuis quia suavis & mitis, rotunda quia ex omni parte perfecta.

Iam verò margarita non casu inuenitur, sed à prudente negotiatore diligenter quæritur. Neque tamen contraria est hæc parabola superiori, in qua thesaurus fortuitò inueniri dicitur; nam vtrumque verum est, sed in diuersis personis: & ideò Dominus diuina prudẽtia parabolam hanc posteriorem superiori adiunxit, ne quis existimaret omnibus id contingere, vt de improviso in thesaurum incidant. Alios enim Deus singulari gratia statim illuminat, vt neque quærentes, neque cupientes, neque cogitantes, ad fidei veritatem, & ardentissimam charitatem, atque ad eò ad certam spem vitæ æternæ obti-

296 DE ÆTERNA FELICITATE
nendæ perueniant: atque isti the-
saurum, quod ad se attinet, casu in-
ueniunt; quamuis Deus non casu,
sed æterna prouidentia sua ad hanc
gratiam & futuram gloriam illos
præordinauerit. Alios verò Deus
præuenit quidem gratia sua, sed
non continuò thesaurum illis o-
stendit, sed inspirat desiderium
inquirendæ veritatis, eosque facit
sollicitos negotiatores, atq; adiu-
uat & dirigit, donec inueniant pre-
tiosam margaritam. Exemplo no-
bis erunt sanctus Paulus & sanctus
Augustinus. Sanctus Paulus non
quærebat thesaurum verum qui
est Christus, sed persequebatur
Christum vt seductorem, & Chri-
stianos vt seductos: & cùm esset in
Act. 9 itinere spirans minarum & cadis in
discipulos Domini, Christus illi ap-
paruit, & simul excæcavit oculos
corporis, & illuminauit oculos
cordis tam ingenti lumine, vt cõti-
nuò factus sit prædicator ex perse-
cutore. Et quamuis id felici casu
hoc illi acciderit, tamen quod illi
casus fuit, in Deo prouidentia fuit.

Sic enim ipse loquitur in Epistola ad Galatas: *Audistis, inquit, conuer-* Gal. i.
sationem meam aliquando in Iudaismo: quoniam supra modum persequebar Ecclesiam Dei, & expugnabam illam, & proficiebam in Iudaismo supra multos coetaneos meos in genere meo, abundantius emulator existens paternarum mearum traditionum. Cùm autem placuit ei qui me segregauit ex utero matris meæ, & vocauit per gratiam suam, vt reuelaret Filium suum in me, vt euangelizare illum in Gentibus, continuo non acquiesci carni & sanguini, & quæ sequuntur. Itaque beatus Paulus ab utero matris suæ segregatus fuit à diuina prouidentia, vt Euangelium Christi prædicaret: tamen non quæsiuit ipse bonam margaritam vel thesaurum in agro, sed forte thesaurus se illi ostendit, & fecit vt amaretur ab eo charitate tam ardenti, vt nullis pepercerit laboribus: quin etiam omnibus periculis se obiecerit, & omnia arbitratu sit vt stercora, vt Christum lucrifaceret. Contrà verò sanctus Augustinus ab ipsa adolescentia

Phil. 3.

flagrare cœpit desiderio inueniendi pretiosam margaritam, id est veram sapientiam atque æternam felicitatem. Sed cùm incidisset in sectam Manichæorum, diu multumque laboravit & secum ipse quærendo, & cum aliis disputando, vt inueniret Euangelicam veritatem: & cùm in ea secta nihil reperisset nisi narrationes fabulosas atque mendaces, iam pænè desperabat de veritate inuenienda, cùm plurimos annos inquirendo consumpisset. Sic enim ipse loquitur libro sexto Confessionum: *Veneram*, inquit; *in profundum maris, & diffidebam & desperabam de inuentione veri.* Placuit tamen Deo, vt aliquândo inueniret pretiosam margaritam: & tum sine vlla mora, venditis omnibus, hoc est, reiecto desiderio coniugij quo maximè tenebatur, & spretis lucris & honoribus, quibus, vt ipse faterur in libro eodem, vehementer inhiabat, se totum solius Dei obsequio perpetuò mancipauit. Hęc igitur causa est, cur Dominus in parabola

Lib. 6.
c. 1. Confess.

Lib. 6. c.
6. Confess.

priore comparauerit Regnum cælorum thesauro sine labore & casu reperto, & in posteriore simile esse dixerit margaritæ à negotiatore magno labore & studio conquistæ.

Illud nunc superest, vt anima Christiana secum ipsa, & coram Deo, semetis ad tempus occupationibus aliis, seridò reputet, qualis sit hæc negotiatio, quàm utilis & quàm facilis hoc tempore; & quàm difficilis, vel potius impossibilis, si præsentium nundinarum amittatur occasio. Certe filij huius sæculi non prætermitterent occasionem emendi margaritam, quæ multis millibus nummorum aureorum vendi poterit, & nunc in præsentibus nundinis centum nummis argenteis emi potest; etiamsi opus illis esset ad vsuram grauissimam centum illos nummos argenteos accipere: & filij lucis tam imprudentes erunt, vt nolint emere margaritam, quæ illos in æternum diuites & beatos efficiet, cum neque pecunias ad vsuram accipere

300 DE ÆTERNA FELICITATE
cogantur, neque huc aut illuc dis-
currere ad quærendum pretium ne-
cesse sit, sed omnino sufficiat dare
libenter id quod habent, etiamsi
duo solum minuta in facultatibus
habeant? Ergo Domine Deus, lu-
ceat lux tua in cordibus nostris, da
cognoscere pretium impretiabile
margaritæ tuæ, & simul vilitatem
pretij quod à nobis exigitur, vt
illam obtinere possimus. Adde,
Domine, ad miserationes tuas,
vt non frustrà tam pretiosam mar-
garitam nobis ostenderis: & tu
qui dixisti, *Ne mittatis margaritas
vestras ante porcos*, fac per gratiam
tuam, vt si porcis similes aliquan-
do fuimus, ignorantes dignita-
tem margaritæ tuæ, vt eam glan-
dibus & siliquis postponentes,
nunc à te illuminati & eruditi
margaritam tuam cognoscamus &
ambiamus, & rebus omnibus di-
uenditis cum gaudio comparemus.

Matth.
7.

C A P. III.

De Denario diurno.

SEQVITVR parabola tertia de denario diurno promisso à Patrefamilias laborantibus in vinea: quæ parabola habetur apud sanctum Matthæum. Et videtur prima facie valdè extenuari in hac parabola præmium æternæ vitæ, cum comparetur denario diurno, quæ antea comparata est thesauro & margaritæ pretiosæ. Sed ista extenuatio adhibita est, vt merces congrueret cum opere & labore: inepta enim videretur similitudo, si laborantibus per vnam diem in vinea promitteretur ingens thesaurus, vel margarita, aut sceptrum, vel corona Regalis. Quòd autem denarius iste non sit denarius paucorum æreorum nummorum, sed denarius cælestis, & qui satis abundè sufficiat ad victum & vestes per omnem æternitatem, facile demonstrari potest. Siquidem merces

labori respondere debet: labor autem operantium in vinea Christi non debet æstimari ex sola operis substantia: sic enim dicere debe-

Rom. 8. mus omnes cum Apostolo: *Non sunt condignæ passionēs huius temporis ad futuram gloriam quæ reuelabitur in nobis*: sed oportet eum la-

Iuan. 4. borem æstimare ex gratia Dei inhabitante corda iustorum, quæ est fons aquæ viuæ salientis in vitam

Rom. 5. æternam. Item ex virtute charitatis, quæ nobis infusa est per Spiritum sanctum qui datus est nobis: corona autem vitæ æternæ præparata est à Deo diligentibus

Iac. 1. eum, vt scribit sanctus Iacobus. Item ex coniunctione cum Christo, qui tribuit valorem & pretium maximum fructibus palmi-

Iuan. 15. tum viuorum, vt vitis vera; & operibus viuorum membrorum corporis sui mystici, cuius ipse est

Matth. 5. caput: & quibus ipse dixit: *Gaudete & exultate, quoniam merces vestra copiosa est in calis*. Denique nõne in iudicio, quando reddetur merces laborantibus in vinea, Domi-

nus dicet: *Venite benedicti Patris mei, Matris, possidete paratum vobis Regnum à constitutione mundi: esurivi enim, & dedistis mihi manducare?* Siquidem opera charitatis pertinent maximè ad laborem, quo desudamus in vinea Domini.

En igitur quàm pretiosus sit ille denarius, qui ab ipso Domino nominatur Regnum: Nequè immeritò denarius iste Regnum appellari potest, cum Christum ipsum repræsentet non minùs quàm thesaurus vel margarita. Siquidem in denario impressa cernitur imago Principis, & verba inscripta, & figura rotunda. Christus autem est imago Dei inuisibilis, ex Apostolo ad Colossenses; & Verbum *Coloss. 1.*
 æterni Patris, ex Ioanne Euangelista; & non habet initium dierum, *Ioan. 1.*
 nec finem vitæ, ex Apostolo ad Hebræos, quod per rotundam figuram significatur. Et denique *Hebr. 7.*
pe- *Eccl. 10.*
cunia obediunt omnia, vt dicit sapientissimus Salomon; & Christus est omnium Dominus, vt testatur sanctus Petrus in actis Apostolorum. *Act. 10.*

Ergo denarius qui datur laborantibus in vinea, Christus est, Deus verus, ac per hoc vita æterna, dicente
i. Ioan. sancto Ioanne in priorè Epistola
5. sua: *Vt cognoscamus verum Deum, & simus in vero Filio eius. Hic est verus Deus, & vita aterna.*

Sed videamus quibus dandus sit pretiosus iste denarius: quem qui semel obtinuerint, nulla re amplius indigebunt. *Matth.* *Voca,* inquit *Dominus; operarios, & redde illis mercedem.*
20. Itaque laborantibus in vinea sine intermissione, sine cessatione, sine negligentia dabitur: non dabitur autem stantibus in foro otiosis, vel aucupio, aut venationi, aut ludis & iocis vacantibus: merces enim meritis redditur, non gratis datur, & multò minùs immeritis donatur. Quod enim Apostolus dicit, *Rom. 6.* *Stipendia peccati mors; gratia autem Dei vita aterna:* ideò dicit, quia sine gratia Dei præcedente nullus potest benè operari, sic vt debeat illi merces æternæ vitæ: sed accepta gratia, quæ gratis & non ex opèribus datur, vtique

stipendium bonorum operum vita æterna erit. Sic enim loquitur sanctus Augustinus in Epistola ad Sixtum Romanum presbyterum : *Sicut merito peccati tamquam stipendium redditur mors; ita merito iustitia tamquam stipendium vita æterna.* Ep. 105.

Neque propterea quòd omnibus operariis detur idem denarius, existimandum est in Regno cælorum præmia esse omnibus paria: denarius enim vitam æternam, siue Deum siue Christum significat; & omnibus vita æterna, & Deus atque Christus communis erit. Sed quemadmodum idem sol clariùs conspicitur ab aquila quàm ab aliis auibus, & idem ignis magis calefacit proximos quàm remotos; sic in eadem æterna vita inter videntes Deum & Christum, clariùs videbit & iucundiùs gaudebit vnus quàm alius; & sicut diuersa erunt merita, sic etiam diuersa erunt præmia. Illud magis mouere posset, cur Dominus in distributione mercedis ordinem commutauerit, *Matth.* dicens : *Redde illis mercedem incipiens 20.*

à nouissimis vsque ad primos. Sic erunt nouissimi primi, & primi nouissimi. Multi enim sunt vocati, pauci verò electi. Sed hoc pertinet ad gratiam Testamenti noui, vt intelligamus, nos feliciores esse Patribus Testamenti veteris; ac per hoc Deo grati simus, & in vinea ipsius diligentius atque alacrius laboremus. Patres sancti qui ante Christi ascensionem vineam Domini coluerunt, Adam, Noë, Abraham, Moses, & ceteri Patriarchæ & Prophetæ, qui hora prima, tertia, sexta, nona vocati sunt, non solum longo tempore laborauerunt, quia diutiùs vivebant; sed etiam post obitum multis annorum centuriis, & aliquot etiam millenariis, mercedem, id est denarium expectauerunt. Apostoli, & Martyres, & reliqui operarij qui vndecima, id est, nouissima hora, interprete sancto Ioanne, venerunt ad vineam excolendam, paucis annis laborauerunt, & statim à morte Regnum cælorum ingressi denarium acceperunt. Quanta est hæc gratia, quam

1. Ioan.

2.

magna, quàm solida, quòd possit, si velit homo Christianus, breuissimo tolerato labore continuo ad eum locum ascendere, ad quem sanctissimi Patriarchæ atque Prophetæ longissimo tempore suspirarunt? Non sine causa veteres illi Patres cum quodam veluti murmure, quod admirationem potius quàm querimoniam significare videtur, dicebant: *Hi nouissimi vna hora fecerunt, & pares illos nobis fecisti, qui portauimus pondus diei & æstus.* Sed Dominus pro nobis respondit: *Amice, non facio tibi iniuriam, nõne ex denario conuenisti mecum? Tolle quod tuum est, & vade: volo autem & huic nouissimo dare sicut & tibi.* Quæ responsio non significat, homines noui Testamenti ex gratia, & non ex iustitia parem cum illis mercedem accipere: sed habuisse gratiam vberiore, per quam breui tempore non minùs, vel etiam magis laborauerint in vinea, quàm longo illi tempore; ac per hoc

308 DE ÆTERNA FELICITATE
mercedem parem, vel etiam ma-
iorem iustè acceperint. Certè A-
postoli tempore quidè breui,
sed fructum longè maximum Do-
mino vineæ attulerunt. Quando
vmquam Patriarchæ vel Pro-
phetae, relictis omnibus tem-
poralibus curis, totum panè or-
bem terrarum peragrantes, inte-
gras Ethnicorum prouincias ad ve-
rum Dei cultum pertraxerunt?
Quando antiquis illis temporibus
tam copiosus exercitus Martyrum
pro fide veri Dei tormenta omnia
& mortes acerbissimas pertulit?
Quando in veteri Testamento tot
chori sanctarum Virginum inuenti
sunt, qui Agnum immaculatum
sequentes, integritatem animi &
corporis Deo vouerent & redde-
rent? Et vbi fuerunt antiquo illo
tempore tot Pastores & Doctores,
qui super gregem suum vigilantes,
scriptis eruditissimis contra lupos,
id est hæreticos & Ethnicos, depu-
gnarent? Vbi denique tantus nu-
merus Eremitarum & Monacho-
rum, atque aliorum Religiosorum,

quí vitam Angelorum æmulantes in solis Dei laudibus & orationibus dies noctésque consumerent? Hæc & alia id genus eminentissimæ virtutis exempla ad gratiam noui Testamenti pertinent: propter quam gratiam recte Dominus parabolam concludit illis verbis: *Sic erunt nouissimi primi, & primi nouissimi. Multi enim sunt vocati, pauci verò electi*: id est, multi vocati ad vineam excolendam omnibus ætatibus mundi per horas vndecim, sed pauci electi, id est, non numero pauci, sed vnus tantum, eiúsque nouissimæ horæ homines electi sunt ad gratiam noui Testamenti, per quam & maximum fructum laborando fecerunt, & maxima præmia breuissimo tempore acceperunt.

Neque verò existimandum est, omnes qui hora vndecima vocati sunt, denarium accepturos, sed eos solos, qui breuissimo illo tempore totis viribus in vinea Domini laborauerunt: plurimi enim sunt, qui scientes hanc horam esse no-

310 DE ÆTERNA FELICITATE
uissimam, & modicum nos tem-
pus habere, non dicunt, vt par-
esset, Breuis est vita nostra, ergo
strenuè laboremus, vt in spatio
temporis modico fructum pluri-
mum adferamus; sed cum insi-
pientibus dicunt id quod legitur in
libro Sapientiæ: *Dixerunt, inquit,*
cogitantes apud se non rectè: Exiguum,
& cum tadio est tempus vita nostra; &
non est refrigerium in fine hominis; &
non est qui agnitus sit reuersus ab inse-
ris: & paulò post: Venite ergo, &
fruamur bonis qua sunt: & utamur
creatura tamquam in iuuentute celeriter.
Vino pretioso & vnguento nos implea-
mus: & non prætereat nos flos tempo-
ris. Coronemus nos rosis, antequam
marcescant: nullum pratum sit, quod
non pertranscat luxuria nostra. Nemo
nostrum exors sit luxuria nostra: ubi-
que relinquamus signa letitia: quoniam
hæc pars nostra. Hæc sunt eorum
verba, qui vel Deum non noue-
runt, vel dicentes se nosse Deum,
factis atque operibus negauerunt.
Qui quidem tam multi sunt, vt
etiam ad eos referri possit illa con-

Sap. 2.

clusio : *Multi sunt vocati, pauci vero electi.* Multi enim sunt vocati hora nouissima, sed pauci electi, quia pauci sic laborauerunt, vt denarium percipere mererentur.

Væ igitur nobis, qui hora nouissima vocati, magnam partem illius horulæ ludendo & dormiendo consumimus, cum deberemus de momentis singulis ita solliciti esse, vt ne vnum quidem momentum otiosè nobis elaberetur: pendet enim ab his momentis æternitas præmiorum aut pœnarum. Et sine dubitatione quo maior est gratia Testamenti noui Christianis concessa, tanto grauiùs punientur qui gratiam illam in vanum recipiunt: & sicut erunt nouissimi primi in accipienda mercede, qui strenuè laborauerint hora nouissima; sic erunt nouissimi primi in suppliciis perferendis, qui hora nouissima strenuè laborare neglexerint.

C A P. I V.

De Talentis, & Gaudio Domini.

Matth.
25.

QUARTA parabola illa est, in qua Dominus apud Matthæum de præmio beatitudinis ita loquitur: *Euge serue bone & fidelis, quia super pauca fuisti fidelis, super multa te constituam; intra in gaudium Domini tui.* Quo loco duæ res promittuntur fidelibus seruis, potestas amplissima, & gaudium maximum. *Super multa, inquit, te constituam: & quæ sint illa multa, explicat alio loco cùm dicit: Beatus ille seruus, quem, cùm venerit Dominus eius, inuenerit sic facientem: quoniam super omnia bona sua constituet eum.* Quid est autem super omnia bona Domini constitui, nisi potestatem accipere in omnes res inferiores, & consortem fieri imperij, quod habet Deus in mundum vniuersum? Quis capiat, quanta sit hæc potestas? Quis Rex aut Imperator in terris cum minimo Sanctorum comparari potest?

Matth.
24.

Sed

Sed quoniam tanta potestas in homine non videtur haberi posse sine magna sollicitudine & perturbatione animi, ideò adiungit Dominus : *Intra in gaudium Domini tui*: quasi dicere velit , Quemadmodum te consortem facio summæ potestatis , sic etiam facio summæ quietis & voluptatis, quam nulla sollicitudo impedire vel diminuire poterit. Quantum sit hoc gaudium quod promittitur iustis in cælo, inexplicabile prorsus est, neque antea sciemus quam experimento didicerimus. Interim tamen ex tribus vocabulis huius ipsius sententiæ aliquo modo suspicari poterimus, gaudium illud fore maximum. Primum vocabulum est, *intra* : nam quòd non dicatur, intret in te gaudium Domini tui; sed contrà, *intra tu in gaudium Domini tui*; argumentum est, quòd maius sit illud gaudium, quam vt nos totum capere possimus. Itaque intrabimus nos quasi in mare magnum sempiterni & diuini gaudij, quod nos intus & extrà totos re-

314 DE ÆTERNA FELICITATE
plebit, & vndique redundabit.
Quis ergo in tanta gaudij affluen-
tia locus poterit esse tristitiæ? Al-
terum verbum est: *in gaudium*: vbi
non promittitur nobis gaudium
hoc aut illud, de hoc vel illo bo-
no; sed ipsum gaudium absolutè,
ipsa voluptas, ipsa dulcedo, ipsa
suauitas. Et quomodo non tota
liquefcat anima, tanta suauitate
perfusa? Sed tertium verbum est,
quod in immensum rem hanc
exaggerat, videlicet illud, *Domini
tui*. Intrabimus enim non in gau-
dium quo gaudent homines vel
Angeli quicumque, sed quo gau-
det Deus, in quo sunt omnia infi-
nita. Quis cogitare poterit, qua-
le sit gaudium Dei, qui perfectè
cognoscit infinitā bonitatē suam,
& illa fruitur, ac de illa gaudet in-
finito modo? & tamen, ô Chri-
stiane, quod nunc non vales cogi-
tare, poteris experiri & gustare, at-
que illo in æternum frui, si seruus
bonus & fidelis esse volueris.

Videamus igitur nunc, ad quem
vel ad quos tanta promissa perti-

neant. Ad illos nimirum pertinent, qui talenta sibi à Deo tradita multiplicare cum fide curauerint. Similitudo enim petita est ab homine diuite, qui bona sua seruis suis tradidit, & vni dedit quinque talenta, alteri duo, & tertio vnum; eisque mandauit, vt sollicitè prudentérque negotiando talēta multiplicare procurent. Et quidem variæ sunt sacrorum Interpretum sententiæ de significatione talentorum. Alij per talenta intelligunt gratias gratis datas, alij Scripturas sanctas: alij scientiam rerum exteriorum quæ per sensus acquiritur, esse volunt quinque talenta; & intellectum atque operationem esse duo talenta; & intellectum solum, vnicum esse talentum: alij denique bona naturalia vt ingenium, iudicium; & spiritualia, vt donum fidei, spei, charitatis. Sed omnes in eo conueniunt, multiplicare talenta, esse benè operari in salutem suam & aliorum. Mihi occurrit alia expositio quæ non repugnat ceteris, & videtur per omnia

accommodari ad ea quæ Dominus de talentis dicit. Ac primùm talenta hoc loco appellantur bona Domini: *Tradidit, inquit, illis bona sua.* Deinde talenta iubentur multiplicari negotiando in eadem specie: *Quinque talenta tradidisti mihi, ecce alia quinque superlucratus sum.* Tertio dicuntur dari unicuique secundum propriam virtutem. Postremò, à seruo malo & pigro talentum tollitur. Ego igitur per talenta accipio animas fidelium ac piorum hominum, quæ committuntur fidei & diligentia Prælatorum. Ista enim sunt verè bona Domini, quæ nobis non donat, sed curanda & multiplicanda committit. Ideò non dixit Dominus Petro, *Pasce oves tuas, sed, oves meas.* Reliqua sunt bona nostra, quamvis à Domino data, vt ingenium, iudicium, Scripturæ, gratiæ gratis datæ, & reliqua omnia. Sed animas fideles & pias vocat bona sua, vineam suam, familiam suam, sponsam suam: pro his venit in mundum, pro his redimendis sanguinem fu-

Joan. 21.

dit, ad has lucrandas misit Aposto-
 los, quibus dixit, *Faciam vos fieri pi- Marc. 4*
scatores hominum.

Deinde animæ fideles multipli-
 cantur in eadem specie, quando
 Prælati verbo & exemplo con-
 uertit peccatores: quod fecit san-
 ctus Petrus, quando ad centum vi-
 ginti fideles, quos illi Christus ini-
 tio commisit, quando ait *Pasce oues Act. 2.*
meas, in die Pentecostes in ipsa pri-
 ma concione conuertit ad tria mil-
 lia hominum, deinde ad quinque
 millia, postea ad multa millia: &
 sanctus Gregorius Thaumaturgus,
 qui quando factus est Episcopus
 Neocæsariensis, fideles inuenit se-
 ptemdecim; sed eos ita multiplica-
 uit, vt cum esset morti proximus,
 in tam ampla ciuitate soli septem-
 decim reliqui essent infideles: quã
 rem sanctus Gregorius Nyssenus
 refert in Vita eiusdem sancti Gre-
 gorij Thaumaturgi, quam copiosè
 diligentérque conscripsit.

Ad hæc ista talenta committuntur
 unicuique secūdum propriam vir-
 tutem. Deus enim qui nouit vires,

318 DE ÆTERNA FELICITATE
id est, prudentiam, scientiam, cha-
ritatem, fortitudinem omnium,
non commendat animas nisi illis,
quos nouit idoneos ad onus illud
ferendum. Et ideò nemo deberet
se ingerere ad curam animarum, ad
Episcopatum præcipuè, nisi voca-
tus ab eo qui distribuit talenta se-
cundùm propriam vniuscuiusque
virtutem. Alioqui mirum non erit,
si multi cadant sub onere: neque
excusationem apud Deum inue-
nient, si dixerint, se humeros non
habuisse tanto oneri pares: re-
spondebitur enim: Quis te coëgit
onus supra vires subire? nõne tu
voluisti, & rogasti, & contendisti,
vt illud acciperes? nunc igitur pa-
tere, vt ligatis manibus & pedibus
proiiciaris in tenebras exteriores..

Denique talentum commissum
seruo pigro, ab illo tollitur. Et hoc
quoque rectissimè quadrat, si dica-
mus, talenta esse animas fidelium.
Qui enim vnum talentum accepit,
id est, curam solius animæ suæ, si
eam non rectè curauerit, perdet
animam suam: fiet enim diaboli

mancipium. Quemadmodum enim Beati libertatem filiorum Dei acquirunt, per quam liberrimè manent vbi volunt, & faciunt quidquid volunt: sic etiam contrà reprobi amittunt omnem libertatem & ligatis manibus & pedibus, neque ambulare possunt vbi volunt, neque facere quod cupiunt, sed manere coguntur vbi non volunt, & nihil agere eorum quæ volunt; atque hoc est perdere animam suam. Itaque sententia hæc, in qua per talenta intelliguntur animæ fideles, omnino accommodatur parabola. Quomodo autem huius sententiæ aptè accommodentur, difficile admodum est docere: sed non ideò falsæ, vel reiiciendæ sunt; quia necesse non est vt accommodentur omnia, vt rectè monet sanctus Ioannes Chryso-
Hom. 48
 C. 65. in
 Math.

igitur Dominus tribus generibus

320 DE ÆTERNA FELICITATE
hominum talenta commisit, iis qui
perfecti sunt, quales esse debent
Episcopi, quinque talenta dedit,
id est, integros populos curandos:
aliis minùs perfectis, quales Paro-
chi esse solent, duo talenta, id est,
pauciores animas quæ vna Parœ-
cia continentur: aliis adhuc magis
rudibus & infirmis, quale est vul-
gus singulis singula talenta, id est,
curam suæ solius animæ. Quamuis
& ipsi debent eo modo quo pos-
sunt, verbo priuatæ exhortationis
& exemplo innocentis vitæ alios
conuertere à peccatis ad viam iu-
stitiæ, & eo modo talentum sibi
creditum multiplicare. Et quod
dictum est de Episcopis & Paro-
chis, idem intelligi debet de Prin-
cipibus & magistratibus sæculi, &
de patribus familiarum. Sic enim

Tract.
51. in
Ioãnem.
scribit sanctus Augustinus: *Vnus-*
quisque paterfamilias hoc nomine agnos-
cat paternum affectum suæ familia se
debere. Pro Christo, & pro vita ater-
na suos omnes admoneat, doceat, horte-
tur, corripiat, impendat benevolentiam,
exerceat disciplinam: ita in domo sua

Ecclesiasticum, & quodam modo Episcopale implebit officium. Atque in hunc sensum Magnus Constantinus dicebat se Episcopum esse extra Ecclesiam, quia curabat quantum poterat, ut Ecclesia conseruaretur & propagaretur, nec tamen Ecclesiastica munia vsurpabat.

Ac ne quis existimet, vnum solum hominem, aut vnum solum genus hominum in hac parabola reprehendi, quia ille solus qui vnum talentum acceperat, reprehensus & punitus legitur: sciendum est, voluisse Dominum, ut ex illo intelligeremus pericula maiorum. Quemadmodum enim ex eo quòd in Iudicio nouissimo præmia da-

Matth.

25.

bit facientibus eleëmofynas corporales, & pœnas non facientibus, intelligimus maiora præmia danda esse facientibus eleëmofynas spirituales, & maxima sanctis Apostolis, & Martyribus, & Virginitibus heroicas virtutes exercentibus; & contrà maioribus suppliciiis afficiendos fures, & latrones, & periuros, & sacrilegos, quàm eos

qui eleëmofynas pauperibus non erogauerunt: sic etiam hoc loco, ex eo quòd is qui vnum talentum acceperat, quod facilè multiplicare poterat, tamen non multiplicauit, grauissimè punitur; intelligere debemus, tanto facilius esse vt Episcopi & Pastores & Principes & Magistratus in hac re delinquant, quanto grauius & periculosius munus exercent; & tanto etiam grauiùs in iudicio puniendos, quanto maior est iactura multarum animarum, quàm vnius.

Audiamus quid sanctus Augustinus de periculo gradus Ecclesiastici dicat in Epistola ad Valerium Episcopum suum: *Ante omnia peto, vt cogitet religiosa prudentia tua, nihil esse in hac vita, & maximè hoc tempore, facilius & latius, & hominibus acceptabilius Episcopi aut Presbyteri aut Diaconi officio, si perfunctoriè aut adulatoriè res agatur: sed nihil apud Deum tristius, miserius & damnabilius. Item nihil esse in hac vita, & maximè hoc tempore, difficilius, laboriosius, periculosius Episcopi aut Presbyteri aut Diaconi offi-*

Epist.

347.

cio; sed apud Deum nihil beatius, si
 eo modo militetur, quo noster Impera-
 tor iubet. Hæc ille, qui hoc ipsum
 argumentum in reliqua Epistola
 sic tractat, ut optandum sit, ut
 omnes Ecclesiastici eam attentè
 legant, atque ij potissimum qui
 ad Episcopatum vel Presbyteria-
 tum temerè aspirant: & cum obti-
 nerint quod petebant, & inue-
 nerint quod quærebant, aut gre-
 gem suum deserunt, aut aliis rebus
 intenti nihil minùs quàm de cu-
 rando & propagando numero fide-
 lium & piorum cogitant. Pastores
 certè in nocte Natalis Domini
 pastorum omnium Principis cu-
 stodiebant vigilias noctis super
 gregem suum: & si hoc fiebat su-
 per gregem rationis expertem, ab
 illis qui figuram gerebant pasto-
 rum Ecclesiæ; quanto magis fieri
 deberet à pastoribus ouium ratio-
 nabilium, pro quibus Christus ipse
 dum in terris versaretur, perno-
 ctabat in oratione, non utique
 pro se; sed pro ouibus excubando?
 Et si patriarcha Iacob pro ouibus

Luc. 2.

Luc. 6.

Gen. 31.

foceri sui Laban tanto labore conficiebatur, vt diceret, *Die noctūque astu vrebar & gelu, fugiebātque somnus ab oculis meis*: quid facere oporteret pastorem ouium Christi, pro quibus ille sanguinem fudit? Et si diabolus tamquam leo rugiens circuit quærens quem deuoret: an non etiam æquum esset, vt bonus pastor assiduè circuiret gregem suum, quærens quem liberet?

x. Pet. 5.

Sed, inquit, negotia eiusdem Ecclesiæ cogunt vt gregem deseramus. Non contradico, si negotium sit graue, & tempus breue in eo expediendo consumi debeat: alioqui maiora negotia minoribus anteponenda sunt; & maiora per se, minora per alios expedire deberent. Nam si negotia cogunt à grege discedere, maiora negotia, imò & bella grauissima cogunt à gregis defensione non discedere.

Ephes. 6.

Intonat enim Apostolica tuba: *Non est nobis colluctatio aduersus carnem & sanguinem, sed aduersus principes & potestates, aduersus mundi rectores tenebrarum harum, contra spiritualia*

nequitia in caelestibus. Et si dux abest, quis docebit milites, quomodo debeant tela nequissimi ignea extinguere? certè Dominus Petro dixit, & in eo Pastoribus omnibus, *Pasce oues meas:* cetera tacuit, vt intelligeremus hoc munus esse præcipuum: & in Episcopali consecratione dicitur: *Vade, prædica populo tibi cõmissõ:* & de temporalibus negotiis nihil additur, vt Episcopus admoneatur, non esse æquanda temporalia spiritualibus, multo verò minùs anteponenda. Denique in Cõciliõ Carthaginensi Quarto seriò mandatur Episcopis, vt gubernationẽ viduarum & pupillorum ac peregrinorũ non per se, sed per Archipresbyterũ aut Archidiaconum agant, & vt tuitionem testamentorum non suscipiant, & vt pro rebus transitoriis non litigent prouocati; & vt nullam rei familiaris curam ad se reuocẽt; sed vt lectioni, orationi, & verbo prædicationis tantummodò vacent. Itaque Concilium Episcoporum ducentorũ quatuordecim, id est, Africæ totius, in quo etiam san-

Carthago
gi. 4. can.
 17. 18.
 19. 20.

326 DE ÆTERNA FELICITATE
ctus Augustinus interfuit, voluit
omnino Episcopus omnia tēpora-
lia negotia, etiā pia & necessaria, per
alios tractare, vt ipsi liberiùs tuen-
do gregi & multiplicādo vacarent.

Hæc igitur parabola sicut osten-
dit felicitatem æternam esse rem
præcipuè exoptandam, cū conti-
neat potestātē maximā cum maxi-
ma voluptate cōiunctam: sic etiā
demonstrat; viam ad eam felicitate-
tem esse laborem assiduum, in salu-
te animæ suæ & aliorum quærenda
& procuranda positum. Quem la-
borem qui subire recusant, non so-
lum felicitate illa, & illa eximia po-
testate & voluptate priuantur; sed
ad inferos damnati pœnas æternas
luunt. Sic enim loquitur Dominus:
*Inutilem seruum eiicite in tenebras exte-
riores: illic erit fletus, & stridor dentium.*
Vbi & illud diligenter est attēden-
dum, seruum, qui tanto supplicio
addicitur, non impium, non facino-
rosū, non sceleratum, sed dum-
taxat inutile appellari: nam etiā si
alioquī Episcopus aut Parochus,
siue Princeps aut Magistratus, siue

Matth.
25.

paterfamilias, siue quicumque alius criminibus aliis vacet; ob hoc solū quòd inutilis fuerit, id est, salutem subditorum & suam pro viribus nō procurauerit, eiicietur in tenebras exteriores, vbi erit fletus, & stridor dentium, qui numquam finietur. Et si seruus inutilis hæc patietur, quid fiet de seruo maligno; cupido, superbo, luxurioso, & vitiis plurimis cooperto? Si seruus inutilis reprobatur, impius & preuaricator quam rationē de talentis sibi creditis Domino reddet? Certè qui ista considerant, non ambiunt præfecturas; & si cogantur eas suscipere, cum timore & tremore semper vigilant, tamquam rationem exactissimā pro animabus sibi creditis reddituri.

C A P. V.

De Cæna magna.

QVINTA parabola, quæ est apud Luc. 14. sanctum Lucam, felicitatem Sanctorum cœnæ magnæ similem facit. Et certè non sine magna ra-

Esther. i.

tione : siquidem in cœna magna,
 nuptiali vel Regia, inueniuntur
 omnia quæ sensus humanos oble-
 ctare possunt, & quæ potentiam, &
 diuitias, & gloriã huius mundi de-
 monstrant. Itaque Rex Assuerus
 cùm centũ viginti septem prouin-
 ciis imperaret, ac vellet ostentare
 diuitias glorię Regni sui, & magni-
 tudinem atque iactantiam potentię
 suę, non inuenit rationem commo-
 diorem atque aptiorem, quàm vt
 conuiuium ex omni parte magnifi-
 centissimum exhiberet. Primùm
 enim in cœna magna oblectantur
 oculi in apparatu sumptuoso totius
 aulæ, in ordine ministrorũ vestibis
 decoris & pretiosis indutorum, in
 vasis aureis atque argenteis quibus
 inferuntur cibi: oblectantur aures
 variis musicis instrumentis & voci-
 bus cantorum & cantatricum au-
 diendis: oblectantur sensus olfacien-
 di in odoribus florum & rosarum,
 in vnguentis pretiosis & aquis odo-
 ratis, aliisque rebus odorem sua-
 vissimũ spirantibus: oblectatur sen-
 sus gustandi in condimentis ciborũ

omnis generis , & vinis pretiosis vndique allatis : oblectantur denique sensus tangendi in recubitu siue accubitu in lectis mollissimis atque gratissimis. Itaque in cœna Regia ac nuptiali conueniunt simul omnia ferè corporalia bona; quæ hîc in terris inueniri possunt: vt non sine caussa Dominus repræsentare volens felicitatem quæ in se bona omnia comprehendit , cœnæ magnæ illam comparare voluerit: de qua etiam legitur in Apocalypsi: *Beati qui ad cœnam nuptiarum A-* *Apoc. 19*
gni vocati sunt. Deinde quàm sit magna illa cœna Domini , ex eo cognosci potest , quòd omnis gloria corporum gloriosorum erit quasi postrema mensa , in qua bellaria apponuntur. Tanta autem est bellariorum istorum suauitas , vt sanctus Petrus videns aliquando corpus Domini splendere instar Solis, dixerit: *Bonum est nos hîc esse.* Et si talia sunt bellaria , quid erit substantia cœnæ , quæ in fruitione diuinitatis posita est? *Matt. 17*

Denique bona omnia mundi hu-

ius nihil sunt aliud, nisi quasi cortices & putamina fructuum Paradisi. Et si talia sunt putamina & cortices, vt homines illorum amore & desiderio insaniant; quid erunt fructus ipsi & poma Paradisi? Et si talia sunt poma & fructus, quid erunt cibi reliqui solidiores & prestantiores? Certè tales erunt, vt sine fastidio semper edantur, & semper desiderentur. Neque tamen suspicari debemus, in cælo futuram esse cœnam, qualem hîc habent magni Principes cû nuptias celebrât: siquidem in cælo erimus sicut Angeli Dei, qui neq; nubunt neq; ducunt, vxores, neq; vescuntur cibis ad vitam mortalem sustentandam necessarijs. Erit ergo cœna plena diuitijs, & delicijs, & ornamentis, & gloria statui Beatorum conueniens. Hæc enim dicuntur nobis hoc tempore, quia meliora & maiora non vidimus. Sed ab his discere debemus, tanto fore cœnam illam nostris cœnis quamuis lautissimis meliorem, quanto cælum distat à terra; & quanto Deus qui il-

Matt. 22

lam parabit ; potentia & diuitijs mortalibus Regibus præstat.

At cur, dicet aliquis, felicitas Beatorum cœnæ potiùs quàm prædium comparatur ? Huius rei illa est ratio, quia prandium fit in meridie, & post prandium negotia tractari solent vsque ad vesperam : cœna verò fit ad finem diei, quando negotijs omnibus peractis sequitur cœna, & post cœnam quies ac somnus. Itaque in alia parabola quæ est apud Matthæum, vbi agitur de Incarnatione Domini, prandium introducitur ob nuptias, quas fecit Rex filio suo. Siquidem Incarnatio Domini, & nuptiæ cum Ecclesia sponsa inchoatæ sunt in meridie, id est satis diu ante finem mundi. Post quod prandium multa grauiâ negotia, ac potissimùm redemptio mundi & reconciliatio hominum cum Deo celebrata sunt. Sed traductio sponsæ ad domum sponsi & cœna nuptialis, postquam cessabunt omnia negotia, & somnus dulcissimus consequetur, id est, requies æterna ad

Matth. 22.

vesperam diei & finem sæculi fiet. Hæc igitur caussa est, cur consummata & perfecta gloria Beatorum cœna potiùs quàm prandium appelletur.

Sed operæpretium erit videre, quid factò opus sit, vt ad cœnam illam admittamur. Id verò Dominus ipse in parabola sua satis apertè docuit; ait enim: *Homo quidam fecit cœnam magnam, & vocauit multos. Sed illi cæperunt simul omnes excusare. Primus dixit: Villam emi, & necesse habeo exire & videre illam: rogo te habeme excusatum. Et alter dixit: Iuga bouum emi quinque, & eo probare illa: rogo te habeme excusatum. Et alius dixit: Vxorem duxi, & ided non possum venire.* Mira res! inuitantur homines à Deo ad cœnam nuptialem & Regiam, & recusant: quid facerent si vocarentur ad laborem militiæ, aut ad iter longinquum & periculosum? Hæc nimirum est cæcitas humana, quæ vix adduci potest vt credat quod non videt. Sed quid est illud tandem quod cœnæ diuinæ, id est summo atque

æterno bono , mortales præponunt? Tria Dominus proponit impedimenta salutis, quæ ex genere suo mala non sunt, & tamen ex affectu minùs ordinato salutem æternam impediunt. Villam emere, boues probare, & vxorem ducere peccata non sunt; sed illa Regno cælorum præponere, incredibilis cæcitas est: & tamen multi vbique reperiuntur Christiani, qui tanto studio temporalia ista consecretantur; honorem, siue dignitatem, siue potētiam, quæ in emptione villæ notatur; lucra siue vtilitatem, quæ significatur in agricultura & exercitio bouum; & delectationem ac voluptatem, quæ ex nouis nuptijs capitur; vt totos dies & noctes in ijs comparandis fruendisque consumant, obliti penitus premiorum æternorum & maximorum, quæ promisit Deus diligentibus se. Neque contenti sunt pleriq; mortalium villas emere, iuga bouum probare, & vxores ducere; sed vt longissimè recedant à salute, villas alienas inuadunt, furantur boues,

334 DE ÆTERNA FELICITATE
& concubinas vel meretrices
alunt: neque vñquam cogitant,
multóque minùs considerant, qua-
le dispendium sit, propter eiusmo-
di quisquilias, cœnæ Domini ia-
cturam facere. Certè quidem si
Deus nobis vermiculis terræ non
cœnam infinitæ suauitatis in cælo
promitteret, sed micæ de illa men-
sa cadentes aut ciborum reliquias
polliceretur, adhuc vtile nobis ef-
set temporalia bonâ vniuersa con-
temnere, vt micis illis atque reli-
quijs frui possemus. Quanta igitur
amentia est, iucunditates modicas
& fugaces antepondere ipsi cœnæ
Dominicæ, quæ bonis omnibus &
sempiternis affluit, & in qua cum
Angelis sanctis & cum ipso Domi-
no Angelorum in Regnis cælesti-
bus accumbemus?

Porro Dominus noster post-
quam demonstrauit quid impediât
ingressum ad cœnam magnam, ad-
didit etiam remedia quibus illa
impedimenta tolli possint: per-
git enim in parabola sua, & ait:
Tunc iratus Paterfamilias dixit seruo

suo: Exi citò in plateas & vicos ciuitatis; & pauperes, ac debiles, & cæcos, & claudos introduc huc. Quia diuites occupati in villis & bobus emendis, & in vxoribus ducendis, ad cœnam magni Patrisfamilias ire recusarunt; aduocat pauperes qui neque pecunias habent ad villas & boues emendos, nec facilè vxores inueniunt, cùm non habeant vnde illas alant: Aduocat debiles, qui nec ad villam proficisci, nec boues exercendo probare, neque vxores ducere possunt. Aduocat cæcos, qui nec villam videre, neq; boues dirigere, nec facilè vxorem inuenire queunt. Aduocat claudos, qui ad villam pergere, & boues exercere, & in nuptijs tripudiare non nisi difficillimè queunt. Isti igitur tamquam liberi ab impedimentis omnibus, quibus priores tenebantur, ad cœnam magnam admissi, meritò sibi ipsi gratulari possunt, quòd eos Deus pauperes, debiles, cæcos, & claudos esse voluerit. Multi queruntur in hac vita, quòd nati sint pauperes, vel sapiùs

ægrorent, aut capti oculis, vel pedibus impediti infelicissimi esse videantur; & nesciunt quid boni præparet illis Deus in sæculo futuro, ob hanc ipsam quam homines vocant infelicitatem: quod si scirent, gauderent utique & exultarent. Proinde nemo debet de providentia Dei queri, sed in omnibus gratias agere Patri optimo Deo, cui est cura de nobis, & semper in eius acquiescere voluntate.

Sed quamquam hæc ita se habent, hoc tamen loco propriè pauperes intelliguntur, qui sunt pauperes spiritu, non opibus; & debiles non viribus, sed fiducia in se ipsis; & cæci non oculis, sed astutia; & claudi non pedibus, sed affectibus. Dicam hoc planiùs. Pauperes qui ad cœnam Domini admittuntur, illi sunt, qui Apostolum audientes non volunt diuites fieri; & si pecunias habent, non habent ad coaceruandas, vel in vanitatibus consumendas, sed ad faciendum quod Spiritus sanctus dicit per os

i. Tim. 6

Psal. 111. David: Dispersit, dedit pauperibus: iustitia

iustitia eius manet in saculum saculi. Et debiles intelliguntur illi, qui non confidunt in virtute sua, nec in viribus suis gloriantur. Cæci verò sunt illi, qui verè credunt quod non vident, præsertim de præmiis iustorum, & suppliciis impiorum. Qui enim certò sibi persuadent, præmia iustorum verè esse maxima & sempiterna, & pœnas similiter iniquorum acerbissimas, & nullum vquam finem habituras; profectò non manent terræ affixi, nec magni faciunt ea quæ sunt infra lunam, sed ibi eorum fixa sunt corda, vbi vera sunt gaudia. Denique benè ac feliciter claudi illi sunt, & ad cœnam Domini meritò aspirare possunt, quorum pes dexter multo longior est sinistro, id est, affectus in Deum, & in bona sempiterna, longè ac longè maior est pede sinistro, id est, amore in carnem suam, & in bona terrena ac temporalia.

Sed audiamus sententiam magui Patrisfamilias in eos qui cœnam suam inconsideratè ac stultissimè contempserunt: *Dico vobis*, inquit,

quòd nemo virorum illorum qui vocati sunt, gustabunt cœnam meam. Scit enim Dominus, breuî futurum, vt illi qui vocati fuerant, & præsentibus inhærentes bona futura tamquam inania contempserant; deposito corpore & sensibus carnis extinctis, & terrenis bonis in terra dimissis, incredibili desiderio cœnam illam esuriant. Nam vt loquitur Propheta Dauid, *Conuertentur ad vesperam, & famem patientur vt canes, & circuibunt ciuitatem.* Planè ad vesperam, finito die præsentis vitæ, conuertentur ac resipiscent, quando inutilis erit pœnitentia; & famem patientur vt canes rabidi, & circuibunt Ciuitatem Domini, si fortè micas cœnæ illius obtinere valeant. Sed firma stat sententia Domini, Nemo eorum gustabit cœnam meam.

Psal. 58.

O si scires, anima, quid sit, Non gustabis cœnam meam! O si capere posses, quanta erit illa fames miserorum; & quàm dulcis esca qua in æternum priuabuntur! Et quid tunc darent, si gustare possent,

quod ardentissimè cupient? Sed nihil obtinebunt, etiamsi mundum vniuersum in potestate haberent, & totum promptissimè renuntiarent. Quæ cum ita sint, conuertamur dum tempus habemus, dum dies est, & dum fructuosa pœnitentia est. Nunc esuriamus cœnam illam dulcissimam, nunc famem patiamur, non vt canes immundi & rabidi, qui in cibo capiendo nihil cogitant nisi bonum oris & ventris: sed vt homines rationis participes, esuriamus cibum æternæ vitæ, & panem Angelorum, vel etiam manna illud absconditum, *quod nemo scit, nisi qui accipit*, & quo *Apoc. 2.* Deus ipse ab æterno & in æternum fruitur: & sic viuamus in hoc exilio, vt non diligamus exilium, sed ad patriam suspiremus; ad quam cum peruenerimus, non sit nobis necesse ciuitatem circumire, sed per portam latè patentem ingrediamur, atque ad cœnam Domini libenter admissi, pane vitæ & aqua sapientiæ, id est, cibo potúque gratissimo & suauissimo satiemur.

CAP. VI.

De Nuptiis, & Virginibus prudentibus & fatuis.

Matth.
25.

VLTIMA parabola illa est, quæ similem facit felicitatem Sanctorum Regalibus nuptiis, ad quas inuitatæ sunt virgines decem, quinque fatuæ, & quinque prudentes. Vbi primùm breuiter explicandum est, quis sit sponsus, & quæ sponsa: deinde, quàm excellens bonum significetur nomine nuptiarum: postremò, quid requiratur vt ad bonum tam eximium peruenire valeamus.

Ioan. 3.

Ac primùm nemo dubitare potest, quin Sponsus sit Christus. Id sanctus Ioannes Baptista disertis verbis expressit, cum de Christo loquens ait: *Qui habet sponsam, sponsus est: amicus autem sponsi qui stat & audit eum, gaudio gaudet propter vocem sponsi.* Idem ipse Dominus inuit in parabola de Rege, qui fecit nuptias filio suo. Idem Apostolus

Matth.
22.

apertissimè confirmat, cùm ait Co- 2. Cor.
 rinthiis, *Despondi vos vni viro virgi- 11.*
nem castam exhibere Christo. Idem de-
 nique sanctus Ioannes in Apoca-
 lypsi significat, cùm ait : *Gaudea- Apoc. 19*
mus & exultemus, & demus gloriam
ei, quia venerunt nuptia Agni, &
vxor eius preparauit se. & rursus:
Beati qui ad cœnam nuptiarum Agni
vocati sunt. De sponsa æquè certum
 est, quòd sit Ecclesia. Apostolus
 enim in Epistola ad Ephesios ma-
 nifestè dicit : *Sicut Ecclesia subiecta Ephes. 5.*
est Christo, ita & mulieres viris suis in
omnibus. Viri diligite vxores vestras,
sicut Christus dilexit Ecclesiam, & se
ipsum tradidit pro ea. & infra : Propter
hoc relinquet homo patrem & matrem
suam, & adhærebit vxori suæ, & erunt
duo in carne vna. Sacramentum hoc ma-
gnum est : ego autem dico in Christo, &
in Ecclesia.

Sed quamuis Ecclesia sponsa
 Christi sit, & fideles filij dicantur
 Ecclesiæ; quia ipsa per lauacrum
 Baptismi eos quodammodò parit
 Christo : tamen quoniam Ecclesia
 nihil est aliud nisi cœtus fidelium,

ideò animæ fideles omnes sunt sponsæ particulares, quomodo Ecclesia sponsa est vniuersalis. Non enim falsò canit Ecclesia de sanctis Virginibus: *Veni sponsa Christi, accipe coronam, quam tibi Dominus præparauit in æternum.* Quamquam autem Virgines sanctæ speciali ratione dicuntur sponsæ Christi, quia carnale connubium respuerunt, vt soli Christo spiritualiter nuberent; tamen reliquæ etiam animæ Christianæ sponsæ sunt Christi, cùm ei per fidem desponsæ sint, & per charitatem vnitæ, & ad consummationem spiritualis coniugij in cælorum Regno suspirent.

Iam verò quale bonum sit, humanam animã cum Christo, etiam quã Deus est, connubio iungi, si quis capere aut dignè cogitare posset, fortasse nihil magis honorificum, nihil vtilius, nihil dulcius neque in hoc sæculo, neque in futuro reperire posset. Magnã est gloria, vtilitas, suauitas, seruire Regi Regum; maior, inter amicos & domesticos eius connumerari; maxi-

ma, filium Dei & Christi fratrem nominari: sed sponsam dici posse Dei, consortem throni, consortem thalami, consortem coronæ, consortem titularum omnium, plusquam maximum bonum, si sic loqui licet, mihi esse videtur. Hoc enim est, quod apud Isaiam Dominus dicit de spiritualibus eunuchis; *Dabo eis in domo mea nomen melius à filiis & filiabus.* id est, nomen coniugis dabo eis. Quis capiat, quam excelsum, & quam honorificum, & quantæ oblectationis sit, non solum Deum videre, & cum Deo colloqui & conuiuere; sed vnum spiritum cum Deo fieri, & in Deum, id est, in summum bonum transformari? Apostoli verba sunt: *Qui adheret meretrici, vnum corpus efficitur: erunt enim duo in carne, vna. Qui autem adheret Domino, vnus spiritus est.* & rursum: *Nos verò omnes reuelata facie gloriam Domini specularantes, in eandem imaginem transformamur à claritate in claritatem, tamquam à Domini Spiritu.* Quis erit sensus voluptatis, quando vniti Deo, à

Isa. 55.

1. Cor. 6.

2. Cor. 3.

claritate vultus eius irradiati transformabimur in claritatem Dei, ut quàm simillimi efficiamur Deo?

1. Ioan. 3. *Similes*, inquit sanctus Ioannes, *erimus, quia videbimus eum sicuti est.*

Non erimus similes tantùm, ut imagines ad eius similitudinem creati; sed similes in gloria, in beatitudine, in felicitate. Apostolus

2. Cor. 12. Paulus in illa magna extasi, quam passus est cum raptus in Paradisum audiuit arcana verba, quæ non

licet homini loqui, nondum erat beatus; & tamen ita absorptus erat in Deum, ut non aduerteret, an esset in corpore, an extra corpus.

Quanta igitur erit illa felicissima unio animæ cum Deo, & quàm erit absorpta & immersa in mari totius suauitatis anima illa, quæ vnus spiritus erit cum Deo? Tale utique

Epist.

114.

hoc gaudium erit, ut sancto Bernardo teste, *illi comparata omnis alia iucunditas mœror sit, omnis suauitas dolor, omne dulce amarum, omne decorum fœdum, omne postremò quodcumque aliud delectare possit, molestum esse meritò iudicetur.*

Sed quando iste cōplexus Sponsi pulcherrimi cum anima beata ineffabilis est, quæramus nos potius, & ex parabola proposita intelligamus, quid requiratur vt ad nuptias illas omni ex parte felicissimas admittamur. Id totum ex qualitatibus virginum prudentium cognoscemus, cū illæ solæ, fatuis exclusis, ad nuptias Sponsi cælestis intrauerint. Quinque sunt cōditiones siue qualitates, quæ requiruntur: prima, vt anima sit virgo, deinde vt sit prudens, tum vt habeat lumen in lampade, præterea oleum in vase, deniq; vt vigilet, & vigilando sponsi aduentum diligenter obseruet.

Quod attinet ad primum, sponsæ Christi debent omnes esse virgines, non necessariò virginitate carnis, sed virginitate fidei & morum, vt sanctus Augustinus rectè exponit in Sermonibus de verbis Domini, iuxta illud Apostoli: *De-* Serm. 23.
spōdi vos vni viro virginem castam exhibere Christo. vbi per virginem castam intelligit totam Ecclesiam. 2. Cor. 11

1. Cor. 7

Corinthiorum, in qua satis constat non omnes fuisse virgines carne, cum ipse idem in Epistola priorē admonuerit fideles coniugatos officij sui. Illi igitur & illæ sunt virgines in hac parabola, qui & quæ non corrumpuntur circa fidem & mores, & recedentes ab omni malo, non inquinant animas suas.

Psal. 36.

Sed quia non satis est ad perfectam iustitiam, declinare à malo, sed oportet etiam facere bonum, iuxta Prophetam Regium, *Declina à malo, & fac bonum*: ideò additur secunda conditio, vt virgo sit prudens, non fatua, nec putet sibi sufficere, si nulli noceat, non occidat, non furetur, non falsum testimonium dicat; sed intelligat oportere considerare finem vltimum, & ordinare media ad finem.

Et quia finis est æterna vita, & media sunt merita operum bonorum; ideò additur conditio tertia, vt habeat lumen in lampade, siue lampadem lucentem, quæ sunt opera bona, vt idem sanctus Au-

gustinus docet loco notato: quod *Serm. 23.*
 ipsum Dominus. antea docuit, *De ver-*
 cum ait: *Sic luceat lux vestra coram bis Do-*
hominibus, ut videant opera vestra bo- mini.
na, & glorificent Patrem vestrum qui Matt. 5.
in calis est.

Sed quoniam opera bona à cha-
 ritate, tamquam à radice pro-
 deunt, neque conseruari possunt,
 nisi ab eadem charitate fouean-
 tur & nutriantur, quomodo lumen
 lampadis necessario extinguitur, si
 desit alimentum olei; ideo requi-
 ritur quarta conditio, ut virgo
 prudens habeat semper oleum in
 vase. Significari autem charitatem
 per oleum, docet eodem loco san-
 ctus Augustinus ex eo, quòd oleum
 supereminet omnibus humoribus;
 & charitas supereminet omnibus
 virtutibus, dicente Apostolo: *Emi-*
nentiore, vel, ut nos legimus, ex- 1. Cor. 12.
cellentiore, viam vobis demonstro. &
paulò post: Nunc autem manent fi- 1. Cor. 13
des, spes, charitas; tria hæc: maior
autem horum est charitas. Itaque si
quis in corde suo aliquid vel an-
teponat, vel adæquet charitati, illa

348 DE ÆTERNA FELICITATE
continuò abscedit, & vel debet pri-
mum locum habere, & dominari
ac regnare in corde nostro, vel abi-
re, quia oleum est, humor videli-
cet subtilissimus, aëreus & igneus,
qui super omnes ascendit: & tanta
vis est olei charitatis in ascenden-
do sursum, vt si ponatur anima pu-
blicani vel meretricis, illam con-
tinuò sursum trahat, & de pecca-
trice sanctam, de carnali spiritua-
lem efficiat. Quin etiam audeo di-
cere, si hoc oleum in animas dam-
natorum hominum, siue in ipsos
dæmones stillare possit, videre-
mus continuò damnatos omnes si-
ue homines siue dæmones sursum
ascendere. Et si è contrario defere-
ret hoc oleum animas sanctorum
Angelorum, Apostolorum, Mar-
tyrum, Virginum, continuò gra-
ues efficerentur, & ad ima descen-
derent. En igitur quanta sit excel-
lencia huius olei, & quam iuste stul-
tæ virgines dicantur, quæ hoc oleo
caruerunt. Sed est etiam alia ratio,
cur charitas per oleum significetur,
quia videlicet oleum omnia

dura & aspera lenit & emollit, vt ex duris & asperis mollia suauiaque reddantur. Hoc oleum facit iugum suaue, de quo Dominus dixit; *Iu- Matt. II. gum meum suaue est*: quoniam gratia charitatis inunctum quasi computrescit à facie olei, vt loquitur *Isa. IO.* Isaias. Quid enim suaue fecit in Apostolis iugum obedientiæ eundi in mundum vniuersum, & prædicandi Euangelium omni creaturæ, nisi oleum charitatis? Quid suaue fecit in Martyribus iugum patientiæ in tolerandis supplicijs plurimis, & ante illud tempus inauditis, nisi oleum charitatis? Quid suaue fecit iugum paupertatis, & continentiæ, & obedientiæ tot millibus Religiosorum & Sanctimonialium, nisi oleum charitatis? Nihil enim dulcius amanti, quam amorem suum amato demonstrare, pro illò magna & difficilia operando vel tolerando: quomodo etiam Christus amorem suum erga genus humanum nulla re magis ostendit, quam patièdo pro nobis.

- Differui paulò fusiùs de oleo, quia non facilè poterat intelligi, vnde charitatem significaret. Restat quinta conditio, quæ potissima est, & à Domino in hac parabola præcipuè intenta, videlicet, vigilantia: sic enim concluditur parabola: *Vigilate itaque, quia nescitis diem, neque horam: quam sententiam, vt ea cordibus fidelium penitus infigatur, passim Dominus repetit: Vigilate, inquit rursus apud Matthæum, quia nescitis quæ hora Dominus vester venturus sit. & apud Marcum: Vigilate ergo, nescitis enim quando Dominus domus veniat, serò, an media nocte, an galli cantu, an manè, ne cùm venerit repente, inueniat vos dormientes. Quod autem vobis dico, omnibus dico, vigilate. & apud Lucam: Beati serui illi, quos, cùm venerit Dominus, inuenerit vigilantes. & alibi: Vigilate itaque omni tempore orantes. & per Apostolum Petrum: Estote prudentes, & vigilate in orationibus. & per Apostolum Paulum: Non dormianus sicut & ceteri, sed vigilemus, & sobrii simus. &*
- Matt. 25*
- Matt. 24*
- Marc. 13.*
- Luc. 12.*
- Luc. 21.*
- 1. Pet. 4.*
- 1. Theff. 5.*

per Apostolum Ioannem: *Ecce venio sicut fur. Beatus qui vigilat.* Hæc omnia significant, aduentum Domini ad iudicium, siue vniuersale in consummatione sæculi, siue particulare in vniuscuiusq; obitu, incertum esse, & propterea Deum à nobis requirere, vt semper vigilemus, animo suspensi ad expectationem aduentus eius, vt nos paratos inueniat, & non cum fatuis virginibus nos à nuptijs suis cogatur excludere. Itaque nihil est aliud dormire, quàm obliuisci mortem & iudicium, vel sic viuere, ac si de re tam magna, vnde pendet salus æterna, numquam cogitaremus, aut curaremus. Non enim prohibetur fidelibus somnus corporalis; alioqui non diceretur in parabola, *Dormitauerunt omnes, & dormierunt:* sed prohibetur obliuio, incogitantia, inconsideratio.

Debet igitur omnis fidelis, cui curæ est salus animæ suæ, singulis diebus, & manè & vespere, clauso ostio cordis sui ad negotia cetera, attentè cogitare, sibi que certò per-

352 DE ÆTERNA FELICITATE
suadere, diem illam vel noctem il-
lam facile posse sibi esse postre-
mam: ac per hoc serio prouidere,
ne sic imparatus inueniatur, vt ani-
mæ suæ & omnium simul bono-
rum detrimentum patiatur. Hor-
rēt omnino mortales omnes mor-
tem cogitare, & libenter auertunt
animum ad alia cogitanda: sed
horret etiam ægrotus pharmacum
amarum, & tamen propter amo-
rem vitæ libenter illud sumit: &
horrent oculi plagam horrendam
in corpore suo videre, sed tamen
attentè respiciunt, vt medicinam
illi faciant. Sic igitur necesse est,
vt homo prudens pluris faciat ia-
cturam animæ, quam mortis hor-
rorem: & ideò sæpè ac sæpiùs co-
gitet, nullam esse ætatem, nullam-
que esse horam, in qua mori non
possit. Hæc enim cogitatio quãdo
profundè ad cordis intima descē-
dit, facile totum hominem immu-
tare solet, & de carnali spiritualem,
de peccatore sãctum facere, vt iam
non formidet, sed diligit aduē-
tum Domini. Non sine causa Do-

minus noster tam sæpè hortatur vt
vigilemus; nec frustrà Ecclesiasti-
cus monet, *In omnibus operibus tuis*
memorare nouissima tua, & in æternum
non peccabis. Quis enim cogitans se
ad Iudicem properare, & breuî ad
tribunal eius esse sistendum, & in
ipsum Iudicem peccare audeat? &
tamen nos omnes per singula mo-
menta properamus ad iudicium: &
tanta est humana cæcitas, vt in ip-
so itinere ad iudicium, Iudicem
ipsum iniuria afficiamus, & iram
ipsius aduersus nos iustissimè pro-
uocemus. Et quis iam damnatus
ad mortem, dum ad ipsam ducitur,
rideret & iocaretur, & de scorta-
tione, vel adulterio, vel dignita-
te adipiscenda, vel pecuniis per
mercaturam augendis loqueretur,
nisi planè desiperet? & nos tamen
ad mortem verè damnati sumus,
neque vllus ex Adami filiis senten-
tiam mortis euadit: & nostra mor-
talis vita nihil est aliud nisi cursus
ad mortem: & tamen in hoc itine-
re, quod longum esse non potest,
quid faciunt plerique hominum

etiam Christianorum? quid cogitant, quid loquuntur, quid tractant nisi de lucris, de honoribus, de voluptatibus, ne dicam de sceleribus & flagitiis, quasi via ad mortem numquam finienda esset? Et quid est hoc aliud nisi dormire ad seria, & vigilare ad ludicra; vel dormire, & dormiendo somnariare?

Iure igitur Dominus clamat: *Vigilate, vigilate*: & beati qui ad hanc vocem excitantur & cogitant ubi sint, & quò eant, & interim dant operam vt lampas eorum luceat, & oleum in vase redundet; vt cum clamor ille audietur, *Ecce sponsus venit, exite obviam ei*; continuo læti currant obviam sponso, & ingrediantur cum eo ad nuptias. Væ autem illis, qui tam magnæ rei obliti, atque ad voces Scripturarum surdi, & lampadibus extinctis, dormientes inuenti, à nuptiis dulcissimis exclusi frustra clamabunt: *Domine, Domine, aperi nobis.*

CAP. VII.

De Brauiio.

EXPLICATIS nominibus parabolicis quæ habentur in Euangelio, restat solùm vt explicemus nomina quæ habentur apud Apostolum in Epistola priore ad Corinthios, quæ sunt *Brauium* & *Corona*. De brauiio sic loquitur beatus Paulus: *Qui in stadio currunt, omnes quidem currunt, sed vnus accipit brauium. Sic currite vt comprehendatis.* Et quidem significari per brauium cælestem beatitudinem, idem Apostolus docet in Epistola ad Philippenses, cùm ait: *quæ retrò sunt obliuiscens, ad ea verò quæ sunt priora extendens me ipsum, ad destinatum persequor, ad brauium supernæ vocatiõnis Dei in Christo Iesu.* Itaque brauium est in cælo, atque ad illud nos vocat Deus per Iesum Christum. Quamuis autem brauium quod Principes mundi proponunt, non sit res adeò magna,

tamen brauium cæleste non potest non esse omni ex parte splendidissimum : siue consideres Deum qui brauium proponit , qui est Princeps infinitæ potentia & magnificentia , de quo canit Propheta;

Psal. 8. Eleuata est magnificentia tua super caelos : siue cogites athletas , quibus proponitur , qui sunt filij ipsius , & fratres Christi , quos certè Rex Pater ipsorum non inuitaret ad currendum , si brauium non esset res tanta , vt etiam à filiis Dei dignè appeti posset.

Illud ad nos magis pertinet , vt videamus quid sit currere ad brauium , & qua arte poterimus ita currere vt comprehendamus. *Cur-
rere ad brauium* nihil est aliud , nisi Domini Dei nostri integrè mandata seruare. *Stadium* enim legem Domini esse , Dauid testatur , cum ait: *Beati immaculati in via , qui ambulant in lege Domini : & : Viam mandatorum tuorum cucurri , cum dilatasti cor meum.* Ergo qui per viam mandatorum currunt , illi in stadio ad brauium currunt. Porro ars ita currendi vt

perueniamus & brauium apprehendamus, tria documenta complectitur. Primum illud est, vt à stadio non recedamus: qui enim recedunt à stadio, quantumuis celeriter currant, brauium numquam attingent, quia non ad brauium sed in incertum currunt. Quod se diligenter euitasse Apostolus testatur, cùm ait: *Ego sic curro non quasi in incertum.* Quid est extra stadium currere? per viam mandatorum non currere, sed declinare ad dexteram vel sinistram. Exempli gratia, Lex dicit: *Diliges proximum tuum sicut te ipsum.* Qui diligit proximum sicut se ipsum, in stadio currit, & ad brauium currit. Qui diligit proximum tanto ardore, vt propter proximum Deum offendere non vereatur, & ex homine idolum sibi constituit, is declinat ad dexteram, & extra stadium currit, & non ad brauium, sed in incertum currit: & quò celerius currit multiplicando beneficia in personam illam quam sibi in idolum erexit, tanto magis errat, & lon-

Leuit.

19.

Matth.

22.

I. Ioan. 3

Matth.
7.
Luc. 6.

gius à brauiò discedit. Qui verò minùs diligit proximum quàm par est, & cùm eum videt necessitatem pati, viscera sua ab eo claudit, vt loquitur sanctus Ioannes, is declinat ad sinistram, & neque in stadio currit, neque ad brauium currit, etiamsi alioqui multa bona opera facere videatur: oportet igitur diligere proximum vt se ipsum, non magis nec minùs quàm se ipsum: id est, debet erga proximum ita se gerere, vt proximis faciat quod sibi vult à proximis fieri. Sic enim explicat hoc mandatum, qui mandatum dedit Magister noster Deus. Et quod dixi de dilectione proximi, quod est mandatum affirmans, possumus etiam dicere de mandatis negantibus. Qui enim furatur res alienas, declinat ad dexteram mandati *Non furaberis*, & à stadio recedit: qui verò non furatur aliena, sed profundit & prodigit sua, is declinat ad sinistram, & pariter exit à stadio. Iustus enim qui solus in stadio manet, non minùs à stadio discedit si furetur aliena, quàm si

prodigat sua; quia virtus liberalitatis quæ ad iustitiam pertinet, duo habet extrema vitia opposita, avaritiam, & effusionem. Summa est, Qui vult in stadio permanere, debet peccato letali omnino carere.

Alterum documentum est, ut currat velociter & perseveranter, qui brauium apprehendere desiderat. Ille velociter currit, qui ardenti voluntate mandata custodit, iuxta illud Psalmi: *Beatus vir qui timet Dominum; in mandatis eius volet nimis: & illud Apostoli: Spiritu ferventes, Domino servientes.* Ille perseveranter currit, qui numquam fatigatur, neque cessat currere, sciens scriptum esse: *Qui perseveraverit usque in finem, hic salvus erit.* Et quidem ista duo, velociter currere, & non fatigari nec intermittere cursum, videntur ferè contraria aut certè difficilia valdè. Qui enim velociter currit, citò fatigatur, & cessat currere: & qui fatigari non vult, lentè festinat, & moderato gressu perseverat in cursu.

Psal. 111

Rom. 12.

Matth.
10.

Vera sunt hæc, & ideò pauci perueniunt ad brauium. Omnino enim necesse est, qui brauium apprehendere cupit, vt & velociter & perseveranter currat, quia tempus breue est, & iter longum. Sed si velint homines Christiani imitari currentes ad brauium corruptibile & modicum; facile poterunt & velociter & sine intermissione currere ad brauium incorruptibile & maximum. Quid illi faciunt qui currunt ad brauium corruptibile & modicum? deponunt onera, exuunt vestes, expediti & liberi currunt. Hoc igitur Christiani faciant, deponant onera curarum huius mundi, exuant vestes carnalium cupiditatum, aut certè deponant & exuunt inordinatum affectum ad bona terrena; & cum hæc fecerint, non de suis viribus gloriantur, sed in Domino sperent: & tunc querantur, si celeriter currendo fatigantur in cursu. Doctrina hæc Isaia & Pauli est, non mea. Isaias cap. 40. sic ait:

Qui sperant in Domino, current, & non laborabunt. Apostolus verò, *Hoc,*
inquit,

inquit, dico, fratres : Tempus breue est, reliquum est, vt & qui habent vxores, tamquam non habentes sint : & qui flent, tamquam non flentes : & qui gaudent, tamquam non gaudentes : & qui emunt, tamquam non possidentes : & qui vtuntur hoc mundo, tamquam non vtantur. Quibus verbis non prohibet Apostolus, ne Christiani coniuges habeant, & non lugeant in aduersis, & non gaudeant in prosperis, & non emant res necessarias, & non vtantur bonis huius mundi : sed admonet, vt in his omnibus eum modum adhibeant, & tam modico affectu illis adhereant, ac si ad illos ea non pertinerent.

Exemplo nobis sit sancta Melania matrona Romana nobilissima, de qua sic loquitur sanctus Hieronymus in Epitaphio Blossillæ : Sancta Melania nostri temporis inter Christianos vera nobilitas, calente adhuc mariti corpusculo, & necdum humato, duos simul perdidit filios. Rem sum dicturus incredibilem, sed, teste Christo, non falsam. Quis illam non putaret more lymphatico, sparsis cri-

nibus, veste conscissa, lacerum pectus
 inuadere? lacryma gutta non fluxit, ste-
 tit immobilis, & ad pedes aduoluta
 Christi, quasi ipsum teneret, arrisit: Ex-
 peditiùs, inquit, tibi seruitura sum,
 Domine, quia tanto me onere liberaſti.
 Hæc ille; qui hoc exemplo, tam-
 quam egregio commentario de-
 clarauit; quid sit, qui habent vx-
 ores, & filios, & cetera mundi bo-
 na, tamquam non habentes ſunt,
 vt liberi & expediti currant ad bra-
 uium. Sed maius adhuc exemplum
 habemus in Iob, qui vna die per-
 didit filios & filias omnes, totam-
 que ſubſtantiam ſuam, & plenus
 vlceribus in ſterquilinio iacuit,
 qui paulò antè feliciffimus erat in-
 ter omnes Orientales; & tamen ac-
 ſi iſta ad eum non pertinerent,
 emiſit vocem illam ſapientia ple-
 niſſimam; *Nudus egreſſus ſum de
 utero matris meæ, & nudus reuertar
 illuc: Domino dedit, Dominus ab-
 ſtulit: ſicut Domino placuit, ita fa-
 ctum eſt: ſit nomen Domini benedi-
 ctum.* Denique ſanctus Petrus cum
 ceteris Apoſtolis, qui Chriſtum

ad brauium currentem primi secuti sunt, vt nos docerent, quid requiratur ad celeriter & perseueranter currendum, aiunt: *Ecce nos Matthi. reliquimus omnia, & secuti sumus te: 19. quid ergo erit nobis?* & Dominus approbans consilium eorum, respondit, brauium illis aperte promittens: *Amendico vobis, quod vos qui secuti estis me, in regeneratione cum sedet Filius hominis in sede maiestatis sue, sedebitis & vos super sedes duodecim, iudicantes duodecim tribus Israhel.*

Restat tertium documentum, vt cum Christo iungatur qui brauium exoptat. Nam vt Apostolus dicit: *Omnes quidem currunt, sed vnus accipit brauium. Ille autem vnus sine vlla dubitatione Christus est, qui exultauit vt gigas ad currendam viam: & de quo dicitur apud sanctum Ioannem: Nemo ascendit in calum, nisi qui descendit de calo, Filius hominis qui est in calo. Sed Christus non ascendit solus, sed cum illis omnibus qui cum ipso vnum sunt, id est, qui sunt membra viua & vera eius corporis,*

364 DE ÆTERNA FELICITATE
cuius ipse est caput. Itaque frustra
laborāt omnes qui currunt, etiamsi
erogent omnes facultates suas pau-
peribus, & tradant corpus suum
ita vt ardeat, nisi Christo iungan-
tur per fidem & charitatem, &
vnum cum illo fiant, vt ipse loqui-
tur, cū ait: *Sicut tu Pater in me,*
& ego in te, vt & ipsi in nobis vnum
sint.

1. Cor.

13.

Ioan. 17.

Sed est etiam alius modus con-
iunctionis cum Christo, qui mi-
rum in modum iuuat ad curren-
dum velociter & perseueranter ad
brauium. Is modus est vnionis ocu-
li interioris cum ipso Christo, qua-
tenus ipse est brauium. Christus
enim vt homo, cucurrit ad bra-
uium; & vt Deus, ipse est brauium.

1. Ioan. 5

Ioan. 14.

Ipse enim est *verus Deus, & vita aeter-
na*, teste sancto Ioanne; quod ipse
quoque significauit, cū ait: *Ego*
sum via, & veritas, & vita. Ipse enim
vt veritas nos ducit, vt via per se ad-
ducit, vt vita ad se perducit. Nihil
igitur vtilius ad brauium obtinen-
dum est, quā ab ipso brauiio ocu-
los numquam deflectere, & cum

Propheta dicere: *Oculi mei semper ad* Psal. 24.
dominum. Qui enim vnitum habet
oculum cordis cum brauiō, non
videt nec audit quid circumstantes
dicant aut faciant, siue rideant siue
irrideant: non curat aliorum iudi-
cia, siue laudent siue vituperent; &
cum Propheta dicit: *Factus sum si-* Psal. 37.
cut homo non audiens: & cum Apo- I. Cor. 4.
stolo: *Mihi pro minimo est, vt à vobis*
iudicer, aut ab humano die: & præter-
eà quò magis propinquat, eò me-
lius magnitudinem cognoscit bra-
uij: quæ magnitudo vires addit, &
facit vt homo, quamuis fatigatus
& lassus, cursum non intermittat.
Quicumque ergo ad cæleste bra-
uium aspirat, à stadio mandatorum
Domini non recedat: currat ar-
denter & perseueranter, & Chri-
sto per veram fidem & charitatem
vnitus, ab ipso brauiō cordis ocu-
lum numquam auertat.

Q iij.

C A P. VIII.

De Corona.

POSTREMUM nomen felicitatis æternæ corona iustitię est; de qua corona sic loquitur Apostolus in eodem loco, vbi de brauiuo locutus est : *Omnis qui in agone contendit, ab omnibus se abstinet; & illi quidem vt corruptibilem coronam accipiant, nos autem incorruptam.* Neque dubium esse potest, an hoc loco per agonem intelligatur cursus in stadio, vt sit eadem hæc similitudo cum superiore, an potius pugna & certamen, vt sit hæc similitudo à priore diuersa. Siquidem intelligi per agonem, certamen & pugnam, & esse hanc similitudinem diuersam à priore, demonstrant illa verba paulò inferiùs posita : *Ego igitur sic curro non quasi in incertum, sic pugno non quasi ærem verberans : & illa in posteriore ad*

2. Tim. 4 Timotheum : *Bonum certamen certavi, cursum consummaui, fidem seruaui:*

in reliquo reposita est mihi corona iustitiae : nam in utroque loco beatus Paulus distinguit cursum à pugna; & in vna similitudine vtitur nomine brauij, in altera nomine coronæ; quæ sunt nomina satis apertè distincta.

Porro coronæ nomine significatur æterna felicitas, quæ apud Apostolum Paulum ad Timotheum dicitur *corona iustitiae*, quia redditur tamquam merces operibus iustis. 2. Tim. 4
 Apud sanctum Iacobum dicitur *corona vitæ*, quia continet vitam sempiternam. Iac. 1.
 Apud sanctum Petrum *corona gloriæ immarcescibilis*, quia complectitur decus & splendorem honoris æterni. 1. Pet. 5.
 Denique apud Isaiam dicitur Deus ipse futurus *corona gloriæ residuo populi sui*. Isa. 23.
 Ex quo loco intelligimus, coronam, de qua beatus Paulus loquitur, & quæ datur victoribus in certamine, re esse honorificèssimam & altissimam, cum Deus ipse velit esse corona circumdans, ornans & glorificans capita residui populi sui, id est, paucorū illorū de populo suo

qui fortes in bello victoriam reportauerint. Nam, vt sæpè diximus ex testimoniis Scripturarum, *Multi sunt vocati, pauci verò electi*: & tanto erit illustrior corona Sanctorum in die iudicij, quanto paucioribus illa continget.

Videamus nunc in quo agone certandum nobis sit, & quid nos facere oporteat, vt victoriam obtineamus. Et sanè atrocissima pugna est, & periculosissima colluctatio quam initari sumus; præsertim si comparetur ad certamen, in quo contendunt in terris homines in agone, pro corruptibili corona. Loquitur enim hoc loco Apostolus de ludicro certamine, quo in theatro pugnabant spectante populo, vel colluctatione, vel cæstibus. Isti igitur agonistæ pugnabant cum hominibus sibi similibus, & armis paribus; & pro corona vilissima, & sub periculo irrisionis vel ignominie popularis. At Christiani homines pugnare debent cum hostibus quos non vident, & à quibus ipsi videntur; & qui plurimi, &

fortissimi, & astutissimi sunt; & armis imparibus, & coram Deo & Angelis eius, & pro corona vitæ æternæ, & sub periculo mortis perpetuæ; denique prælio non ludicro, sed verissimo & atrocissimo.

Antagonistæ enim nostri dæmones *Ephes. 6.*
sunt, quos Scriptura nunc leones, *Psal. 90.*
nunc dracones, nunc basiliscos appellat; & qui proditores habent in domibus nostris, concupiscentias videlicet carnis, quæ sunt in corporibus nostris, & militant contra animas nostras pro aduersariis, vt sanctus Petrus docet, cum ait: *Ob-* *1. Pet. 2;*
scuro vos tamquam aduenas & peregrinos, abstinere vos à carnalibus desideriis, qua militant aduersus animam. Adde, quod miserrimum est, pugnam istam eodem fieri tempore, quo & cursus in stadio. Ideò enim Apostolus hæc duo coniunxit, vt intelligeremus, currentes ad brauium toto cursu impediri ab antagonistis, & oportere eos simul & pedibus currere, & manibus depugnare. O si Christiani ista cogitarent, & statum suum intelligerent, pro-

fectò non tam facilè tempus tere-
rent in nugis temporalibus, in io-
cis, in ludis, in comestationibus, in
augendis pecuniis, in aucupandis
honoribus, quasi summa rei esset in
tuto; sed audirent Apostolum cla-
mantem: *Accipite armaturam Dei, ut
possitis resistere in die malo: induiti lori-
cam iustitiæ: in omnibus sumentes scu-
tum fidei, in quo possitis omnia tela ne-
quissimi ignea extinguere: & galeam sa-
lutis assumite; & gladium Spiritus, quod
est verbum Dei: per omnem orationem &
obsecrationem, orantes omni tempore in
Spiritu, & in ipso vigilantes in omni in-
stantia.* Deus bone, qualis est hæc ex-
hortatio! quàm plena terroris! quã
vehemens! præsertim si quis ponde-
ret illa, *per omnem orationem, in omni
tempore, in omni instantia.* Et tamen
plerique nostrùm ita se gerunt, ac si
neque currendum nobis esset in sta-
dio, neque pugnandum in agone.

At quid, quæso, nobis agendum
est, ut in hoc terribili agone victo-
riam de hostibus referamus? Pau-
cis verbis hoc ipsum declarat Apo-
stolus, cum ait: *Omnis qui in agone*

Ephes. 6.

2. Cor. 9.

contendit, ab omnibus se abstinet: & illi quidem, vt corruptibilem coronam accipiant, nos autem incorruptam. Quorum verborum hæc sententia est: Athletæ illi, vt corruptibilem coronam accipiant, ab iis omnibus se abstinent, quæ corpus debilitare, & ineptû ad pugnam illam ludicram reddere possunt, à nimio cibo & potu, à congressu cum vxoribus, à negotiis domesticis, ab aliis rebus omnibus, alioqui iucundis vel vtilibus, quæ victoriam in pugna impedire vel retardare possunt. Nos igitur, qui pro corona incorruptibili, in vero certamine desudamus, multo magis abstinere debemus ab omnibus quæ animam debilitare, atque ineptam ad pugnam istam feriam, & simul ad cursum in stadio facere possunt. Et quæ sunt quæ animam debilitant? Illa ipsa quæ corpus robustum reddunt, multus cibus, multus somnus, crebra deambulatio, hilaritas, iucunditas, cantus, sonus, lusus, aucupium, venatio, non multum legere, parum orare, nihil meditari, non lugere peccata,

non facere fructus dignos pœnitentiæ. Ab his abstinere debet, qui animam vult esse robustam & idoneam ad currendum in stadio, & pugnandum in agone. *Attendite vobis*, Dominus ait, *ne fortè grauentur corda vestra in crapula & ebrietate, & curis huius vite, & superueniat in vos repentina dies illa.* Contrà verò cibus animæ qui illam robustam reddit, ieiunium est; refectio & refocillatio animæ, oratio est; somnus animæ, salutaris contemplatio est; purgatio ab humoribus noxiis, confessio peccatorum est; gaudium & delicia animæ, lacrymæ sunt; triumphus animæ, crucifixio carnis & concupiscentiarum est. *Qui enim sunt Christi*, inquit, *Apostolus, carnem suam crucifixerunt cum vitiis & concupiscentiis.* & hoc loco, *Ego*, inquit, *sic pugno, non quasi aërem verberans; sed castigo corpus meum, & in seruitutem redigo, ne fortè cum aliis prædicauerim, ipse reprobus efficiar.* Ecce veram explicationem illorum verborum, *ab omnibus se abstinet.* *Ego*, inquit, *sic pugno in agone, vt absti-*

neam ab omnibus quæ placent corpori, in quo sunt qui pugnant pro hostibus meis, concupiscentiæ carnales videlicet: & castigando corpus meum ieiuniis & vigiliis, aliisque carnis macerationibus & mortificationibus, in seruitutem redigo corpus meum, vt rebellare non possit ab imperio animæ, nec militare hostibus meis.

¶ Sed quem non timere, ac toto corpore contremiscere faciant illa verba, *ne forte cum aliis prædicauerim, ipse reprobus efficiar?* Si vas electionis, & à Deo ipso creatus Apostolus, & raptus in tertium cælum, timuit reprobus fieri, si corpus suum non castigasset, & in seruitutem non redegisset: quis nostrum reprobationem non timebit nisi carnem suam crucifigat cum vitiis & concupiscentiis? Hoc certè Apostolicum exemplum deberet omnes homines admonere, vt non audeant sperare victoriam & coronam, nisi seriò ad cor redeant, & dignos pœnitentiæ fructus faciant, & spiritui carnem subiicere

modis omnibus fatagant. Et admiranda prorsus est multorum stultitia & cordis cæcitas, qui cum nihil horum faciant, sed contra potius non solum à rebus licitis, sed etiam ab illicitis non abstineant, tamen sic læti ac securi viuant, ac si de salute & corona gloriæ, promissionem à Deo certissimam & apertissimam haberent. Sed hoc est argumentum, vt sæpè diximus, quòd pauci sint qui saluentur, & multi sint vocati, pauci verò electi.

Ad te igitur confugio, bone Domine, ego seruus tuus, & filius ancillæ tuæ: concupisco toto desiderio animæ meæ brauium illud cæleste, & lucidissimam coronam, quam præparasti & promisti diligentibus te. Cognosco magnitudinem agonis, & stadij longitudinem: experior imbecillitatē meam, & confiteor coram te, qui scrutaris renes & corda, modicam ac pænè nullam virtutem meam: nec ignoro vires magnas, & rabiem crudelem inuisibilium hostium meorum, qui concoquere non possunt, quòd nos:

homunculi vocati simus ad gloriam illam magnam, vnde superbia illos deiecit. Illumina oculos meos, ne vniquam obdormiam in morte: adauge vires, ne deficiam in via: pugnet pro me gratia tua, ne quando dicat inimicus meus, Præualui aduersus eum. Quod autem pro me postulo, id ipsum postulo pro fratribus meis omnibus; sed potissimum pro iis qui sunt à te in sublimitate constituti, siue Ecclesiasticis, siue sæcularibus, quorum tanto grandius est periculũ, quanto functio excellentior; & tanto illustrior erit corona gloriæ, si rectè fungatur munere suo, quãto grauior dãnatio, si culpa ipsorũ animæ pereant, quas redemisti pretioso sanguine tuo.

C A P. IX.

Epilogus totius operis.

EXPLICATIS considerationibus duodecim de æterna felicitate Sanctorum, illam conclusionem colligi posse video, Sãctorum

376 DE ÆTERNA FELICITATE
felicitem rem esse tum in se maxi-
mam & eminentissimam, tum ab
omnibus hominibus in primis ex-
petendam & procurandam: sed
viam ad illam inueniendam & ob-
tinendam esse angustissimam & la-
boriosissimam, vt nisi quis apud se
firmiter statuatur omnibus viribus
suis conniti & contendere, rebus
aliis omnibus prætermisissis, num-
quam per eam penetrare, & multo
minùs ad optata gaudia peruenire
possit. Ac vt breuiter hoc totum
sub oculos subiiciamus, placet om-
nes illas considerationes, & eorum
præcipuas difficultates per modum
epilogi breuiter recensere.

Primùm igitur considerauimus
felicitem æternam sub nomine
Regni cælorum: sed annexam illi
vidimus difficultatem maximam ex
Math. libro Dei, quia scriptum est: *Regnum*
ii. *cælorum vim patitur, & violenti ra-*
piunt illud.

Deinde considerauimus eandem
felicitem sub nomine Ciuitatis
Dei, siue cælestis Ierusalem: &
ibi quoque animaduertimus diffi-

cultatem non modicam : quia non possunt esse ciues Sanctorum, qui *Ephes. 2.* sunt ciues mundi huius: & difficilimum est in mundo viuere, & de mundo non esse.

Tertiò considerauimus eandem felicitatem sub nomine Domus Dei, in qua mansiones multæ sunt: *Matt. 7.* & animaduertimus, portam eius domus esse angustissimam, vt nõ sine magno labore penetrari possit.

Quartò considerauimus eundem beatitudinis locum sub nomine Paradisi: sed considerauimus simul, quàm magno pretio non auri vel argenti, sed lachrymarum vel sanguinis emerit illum Dominus, & Martyres, & Confessores, atque adedò Sancti & Sanctæ omnes. *Oportuit enim pati Christum, & Luc. 24.* ita intrare in gloriam suam.

Quintò considerauimus eandem felicitatem sub nomine Thesauri absconditi in agro: & simul aduertimus, non potuisse obtineri *Matt. 13* ab eo qui inuenerat, nisi venditis omnibus quæ habebat.

Sextò considerauimus eandem

Matt. 13 sub nomine Margaritæ pretiosæ; pro qua etiam comparanda debuit emptor omnia bona sua distrahere, vt eam emere posset.

Matt. 20. Septimò considerauimus eamdem sub nomine Denarij diurni; qui non nisi laborantibus in vinea diligenter & assiduè datus est.

Luc. 14. Octauò considerauimus eamdem sub nomine Cœnæ magnæ: & vidimus ea cœna dignos non fuisse habitos, qui rebus temporalibus addicti erant.

Matt. 25 Nonò considerauimus eamdem sub nomine Gaudij Domini; ad quod ij soli admissi sunt, qui magno labore & sollicitudine talenta sibi tradita multiplicauerant; reliquis in exteriores tenebras amandatis.

Matt. 25 Vndecimò considerauimus eamdem sub nomine Nuptiarum Regiarum, à quibus exclusi sunt omnes, qui somno dediti & inertia, in operibus bonis & expectatione cælestis Sponsi non assiduè vigilauerunt.

Decimò considerauimus eamdem sub nomine Brauij, quòd illi soli apprehenderunt, qui uelociter & perseueranter non sine labore & sudore ad brauium in stadio cucurrerunt. 1. Cor. 9

Duodecimò considerauimus eamdem sub nomine Coronæ, quam illi soli meruerunt, qui fortissimè pugnando aduersarium deiecerunt. 1. Cor. 9.

Itaque quocumque te uideas, & sub quocumque nomine cælestem felicitatem consideres, inuenies obtineri non posse, nisi totis uiribus atque omni animi & corporis contentione desudes. Proinde qui uolunt beati esse, quod nemo nisi amens non uelle potest, torporem omnem excutiat, atque ad seriò laborandum, & bona omnia facienda, & mala omnia toleranda: tanto proposito præmio se accingat: & nulla omnino temporalia negotia huic magno & uerè soli negotio anteponat: & semper in mente retineat uerba illa Sanctorum Pauli.

380 DE ÆTER. FELICIT. LIB. V.
& Barnabæ, quibus Christianos
Act. 14. exhortabantur: *Per multas tribula-
tiones oportet nos intrare in Regnum
Dei.*

FINIS.

APPROBATIO.

HI quinque Libri de æterna fe-
licitate Sanctorum, ab Illu-
strissimo D. Cardinale Bellarmino
conscripti, nihil nisi quod Lecto-
ris ad pietatem egregiè erudiat in-
tellectum, & ad cælestis patriæ de-
siderium incitet affectum, conti-
nent: ac proinde publica eos luce
& lectione dignissimos censeo.
Antuerpiæ, XXIIX. Decembris,
CLO. IOC. XV.

Ioannes Episcopus Antuerpiensis.

INDEX LIBRORVM

E T

CAPITVM.

Liber I. De Regno Dei.

- C**AP. I. *De amplitudine Regni Dei.*
pag. 17.
- CAP. II. *De frequentia Regni Dei.* 23.
- CAP. III. *De forma verè Monarchica
Regni Dei.* 30.
- CAP. IV. *Quòd omnes Beati sint Reges.*
34.
- CAP. V. *De bonis Regni Dei.* 43
- CAP. VI. *Quanti fiant apud homines
Regna terrarum; & quanti fieri de-
beret Regnum calorum.* 55.
- CAP. VII. *Qua sit prima semita ad
Regnum Dei.* 62.
- CAP. VIII. *Secunda semita ad Regnum
Dei.* 67.
- CAP. IX. *Tertia semita ad Regnum Dei.*
71.
- CAP. X. *Quarta semita ad Regnum Dei.*
76.

Liber II. de Ciuitate Dei.

CAP. I. De pulchritudine Ciuitatis Dei.

84.

CAP. II. De Concordia & pace Ciuitatis Dei. 89.

CAP. III. De libertate Ciuitatis Dei. 93.

CAP. IV. De situ & forma Ciuitatis Dei. 100.

CAP. V. De fundamentis & portis Ciuitatis Dei. 104.

CAP. VI. De muro & platea Ciuitatis Dei. 111.

CAP. VII. De tēplo Ciuitatis Dei. 115.

CAP. VIII. De cibo & potu Ciuitatis Dei. 121.

CAP. IX. De fundamento mystico Ciuitatis Dei. 127.

CAP. X. De porta mystica Ciuitatis Dei. 132.

CAP. XI. De lapidibus mysticis Ciuitatis Dei. 137.

CAP. XII. De fugienda Ciuitate mundi. 147.

Liber III. De Domo Dei.

CAP. I. Quòd omnes Beati sint domestici & filij Dei. 157.

CAP. II. De magnitudine & pulchritudine Domus Dei. 162.

INDEX CAPITVM. 383

- CAP. III. De triclinio Domus Dei. 167
 CAP. IV. De cubiculis Domus Dei. 170
 CAP. V. De aula Domus Dei. 177.
 CAP. VI. De prima parte portæ Domus
 Dei, quæ est fides. 181.
 CAP. VII. De spe, quæ est altera pars
 portæ Domus Dei. 188.
 CAP. VIII. De charitate, quæ est tertia
 pars portæ. 194.
 CAP. IX. De humilitate, quæ est quarta
 pars portæ. 199.
 CAP. X. Iterùm de fide, quæ est prima
 pars portæ. 206.
 CAP. XI. Iterùm de spe, quæ est secunda
 pars portæ. 210.
 CAP. XII. Iterùm de charitate, quæ est
 tertia pars portæ. 212.
 CAP. XIII. Iterùm de humilitate, quæ
 est quarta pars portæ. 216.
 CAP. XIV. Necessarium esse ingressum
 portæ, quamvis angustæ, si quis sal-
 uus esse velit. 220.

Liber IV. De Paradiso.

- CAP. I. In calo esse vera gaudia. 224.
 CAP. II. De gaudio intelligentiæ. 230.
 CAP. III. De gaudio voluntatis. 238.
 CAP. IV. De gaudio memoriæ. 243.
 CAP. V. De gaudio oculorum. 247.

CAP. VI. De gaudio aurium.	251.
CAP. VII. De gaudio navium.	255.
CAP. VIII. De gaudio sensus gustandi & tangendi.	258.
CAP. IX. De comparatione gaudiorum terra cum gaudys cali.	262.
CAP. X. De comparatione Paradisi terrestris cum caelesti.	267.
CAP. XI. De cōparatione bonorum mundi, & bonorū Paradisi terrestris simul, cū bonis Paradisi caelestis solius.	273.
CAP. XII. De comparatione pretij Paradisi cum ipso Paradiso.	276.
Liber v. De nominib ⁹ parabolicis.	
CAP. I. De Thesauro abscondito in agro.	283.
CAP. II. De Margarita pretiosa.	292.
CAP. III. De Denario diurno.	301.
CAP. IV. De Talentis & Gaudio Domini.	312.
CAP. V. De Cæna magna.	327.
CAP. VI. De Nuptijs, & Virginibus prudentibus & fatuis.	340.
CAP. VII. De Brauiō.	355.
CAP. VIII. De corona.	366.
CAP. IX. Epilogus.	375.

102.

T₉₀

32

